

Revista Literară

PUBlicație DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

ARCADIE SUCEVEANU: „COMPUTERUL ȘI BIBLIOTECA”

„(...) Suportul material al presei culturale, dar și al cărții, este înlocuit tot mai mult de cel virtual. Orice am spune, presa scrisă, inclusiv cea culturală (sau, poate, în primul rând cea culturală) arată tot mai obosită moral și înregistrează o evoluție îngrijorătoare, pe an ce trece numărul abonaților scade, iar tirajele sunt tot mai restrânse. (...) Toate acestea fac să se vorbească de o criză a revistei de cultură, de o criză a cărții și a lecturii în general.” (P. 3)

ION POP: „CĂȚIVA DIN «GENERAȚIA '47»”

„(...) Întrebarea care rămâne e totuși câtă viață consistentă, autentică, deplin omească, poate fi efectiv și profund trăită acum, dacă nu deschidem și marile cărți, cu depozitul lor de experiențe, cu repertoriul lor de simboluri fondatoare pentru umanitatea noastră, cu memoria lor exemplară, înalt «pedagogică». Sunt toate acestea doar locuri comune, truisme, retorică goală? Suferim, totuși, în epoca atâtor alpinisme spectaculoase, de răul de înălțime?” (P. 5)

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

Fragment din bestsellerul *Toți oamenii Kremlinului*, de Mihail Zăgar, în traducerea lui Vsevolod Ciornei. (P. 24)

REFLEXE

ANA BLANDIANA: „IDEI, ELITE ȘI VINOVAȚII”

FOTOGRAFIE | NICOLAE RĂTHEANU

„(...) vânturarea numelui marilor intelectuali pe marginea găleții cu lături nu este o formă de manipulare a publicului, care îi invidiază chiar și atunci când sunt terfelii, ci o formă de manipulare chiar a lor, a subiecților acestei terfeliri, obligați să se apere și să se salveze, în

timp ce viața și istoria, cu miile lor de urgențe, trec pe lângă ei fără să le observe. Iar înspăimântătoare cu adevărat este certitudinea că totul a fost organizat pentru a-i împiedica și pe cei ce sunt loviți, și pe cei ce sunt spectatorii lor pătimiși, și

chiar și pe cei dresați să lovească să descopere și să se ocupe de adevăratele lor probleme; că toate pasiunile, argumentele, ciocnirile, frustrările, invidiile au fost programate sau, cel puțin, prevăzute și exploatare.”

POEZIE

DE VIRGIL BOTNARU

„PREZENT
DISCONTINUU”,
„AFECT”,
„SINGURATATE”,
„PENTRU CV”, „DELIR”,
„CALIGRAFIE
NORDICA”,
„NATURE MORTE”

< 12

CITIȚI ÎN ACEST NUMĂR:

TEOFANII ÎN FORMAT A4 – P. 4
TEO CHIRIAC: „VELOCIPEDUL CU DARURI”

CRONICĂ LITERARĂ – P. 13, 14
NINA CORCINSCHI: „LITERATURA CA SPAȚIU AL MEMORIEI CULTURALE” ȘI MIRCEA V. CIOBANU: „ETERNELE CUMPLITE VREMI” (I)

SCRIS | CETIT – P. 15
EMILIAN GALAICU-PĂUN: „«LATINA PENTRU PLEBEI» SAU DESPRE «UN CITIT MORT ȘI UN CITIT VIU»”

DEBUT – P. 23
DOUĂ PRODUSE ALE CENACLULUI „REPUBLICA” ȘI ATELIERULUI „VLAD IOVIȚĂ” ÎN PAGINILE „R.L.”: DAN NEGARĂ ȘI VERONICA ȘTEFĂNEȚ

CUPRINS

EDITORI:
**UNIUNEA SCRITORILOR
din Moldova
UNIUNEA SCRITORILOR
din România | Filiala Chișinău**

ANUL 3 | NUMĂRUL 7 (21) | IULIE | 2017

INTERVIU
REALIZAT DE IRINA BOȚU

16 **VADIM BACINSCHI: „CITITORUL DE AZI
ȘI-A PIERDUT DISCERNĂMÂNTUL...”**

EDITORIAL
de ARCADIE SUCEVEANU

03 **„COMPUTERUL
ȘI BIBLIOTECA”**

FIRUL CUPRINS
LIVIU DAMIAN

21 **„CE-I POEZIA?”**

04 **TEOFANII
ÎN FORMAT A4**
„VELOCIPEDUL CU DARURI”
DE TEO CHIRIAC

05 **MIRADOR**
„CĂȚIVA DIN «GENERAȚIA ‘47»”
DE ION POP

06 **BASARABIA
LITERARĂ**
„BASARABEANUL DIMOV” (II)
DE RĂZVAN VONCU

07 **REFLEXE**
„IDEI, ELITE ȘI VINOVĂȚII”
DE ANA BLANDIANA

AVANPREMIERĂ
EDITORIALA

24 **FRAGMENT DIN CARTEA
PUBLICISTULUI RUS MIHAIL
ZĂGAR DESPRE ELITA POLITICĂ
DE AZI A RUSIEI, „TOȚI OAMENII
KREMLINULUI”, ÎN CURS DE
APARIȚIE LA EDITURA CARTIER**

08 **CHIȘINĂUL ȘI
LOCUITORII LUI**
„CHIȘINĂUL VĂZUT DIN
PROFIL” (II)
DE EUGEN LUNGU

09 **BREVIAR**
„CARTE BINEVENITĂ DESPRE
UN POET ȘI ESEIST DE NEUITAT”
DE ION CIOCANU

10 **STUDII**
„...AMOR, LIUBOV’
& DRAGOSTE, IUBIRE” (II)
DE NICOLAE LEAHU

14 **CÂMPUL ALB,
OILE NEGRE**
„ETERNELE CUMPLITE VREMI” (I)
DE MIRCEA V. CIOBANU

18 **PLURALIA TANTUM**
„JURNAL ÎN MARGINILE ISTORIEI
LITERARE” (II)
DE LEO BUTNARU

19 **VOX CLAMANTIS**
„GRECIA VĂZUTĂ ÎNTR-O
VACANȚĂ CU AUTOCARUL”
DE GRIGORE CHIPER

20 **PROZĂ**
„ÎNTR-UN TÂRZIU”
DE ION ȚURCANU

23 **DEBUT**
DAN NEGARĂ &
VERONICA ȘTEFĂNEȚ

Revista **Literară**
PUBLICAȚIE DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

Director: Arcadie Suceveanu
Redactor-șef: Teo Chiriac
Redactor-șef adjunct: Adrian Ciubotaru
Secretar de redacție: Grigore Chiper

Colegiul de redacție: Vladimir Beșleagă,
Eugen Lungu, Leo Butnaru, Mircea V. Ciobanu,
Matei Vișniec (Paris), Răzvan Voncu (București),
Ion Pop (Cluj), Ștefan Hostiuc (Cernăuți), Cassian
Maria Spiridon (Iași), Vadim Bacinschi (Odesa)

Concepție grafică: Romeo Șveț
Paginare computerizată: Adrian Ciubotaru

Sediul redacției:
MD-2004, or. Chișinău
str. 31 August 1989, nr. 98

Tel: (+373 22) 234724
Fax: (+373 22) 237118
E-mail: revistaliterara.us@gmail.com

Publicație înregistrată la Ministerul Justiției
al Republicii Moldova în data de 03 martie 2015.
Numărul de înregistrare: 297.
ISSN: 2345-1777

Format A3. Tipar: ofset.
Tiraj: 1000 de exemplare.
Tipărit la Casa Editorial Poligrafică „Bons Offices”
MD-2005, or. Chișinău
str. Feredeului 4/6

 MINISTERUL PENTRU ROMÂNII DE PRETUTINDENI
Această revistă a fost tipărită cu sprijinul Ministerului
pentru Românii de Pretutindeni – www.mrp.gov.ro.

 INSTITUTUL
CULTURAL
ROMÂN
Această revistă apare cu sprijinul
Institutului Cultural Român – www.icr.ro.

Toate textele și imaginile inserate în paginile
publicației *Revista literară* nu pot fi reproduse și nici
distribuite fără acordul scris al redacției.

Colaboratorii sunt invitați să-și trimită textele la adresa electronică afișată mai sus.
Textele vor avea format A4, nu vor depăși 7 000 de semne, vor fi paginate în Word,
Pages sau alt program compatibil cu sistemele de operare Windows sau Mac OS.

Conținutul publicației „Revista literară” nu reprezintă
poziția oficială a Ministerului pentru Românii de
Pretutindeni sau a Institutului Cultural Român.

EDITORIAL

de ARCADIE SUCEVEANU

HORIA-ROMAN PATAPIEVICI DESPRE INTERNET, INFORMAȚIE ȘI DISCERNĂMÂNT

„Tocqueville, una din mințile cele mai perspicace și mai profetice ale umanității, a căzut și el în eroarea de a crede, spre pildă, că sistemul poștal este o «extraordinară legătură între spirite». Evident, la fel de puțin, ca poșta, nici Internetul nu este. Ușurința de a transporta informație și facilitarea accesului la ea nu rezolvă problema dificultății omului de a comunica cu semenii săi și nici nu micșorează distanțele dintre noi. Formule de tipul: «Poșta, această extraordinară legătură între spirite», «Computerul, acest formidabil instrument de a stăpâni mai profund cultura», «Internetul, această rețea de înfrățire între toți oamenii lumii» – sunt toate false și greșit orientate. Vi-ciul lor ține de clasa așteptărilor prost plasate. Așa cum virtuțile prost plasate ne transformă în apucați, așteptările prost plasate ne falsifică speranțele, ajungând să nu mai știm ce așteptăm, de bine ce ne-am instalat în confortul răspunsurilor prost găsite. Căci, în mod evident, nu informația este cea care ne lipsește, cu atât mai puțin creșterea nelimitată a cantității brute de informații. Heraclit, referit de Diogenes Laertios, ne avertizase deja că «mulțimea cunoștințelor nu te învață să ai minte», cu argumentul decisiv, azi uitat, că informația nu poate fi organizată decât prin discernământ, care, pentru gândire, este asemenea însușirii de a pilota în condiții vitrege o navă pe mare. (...) Din acest motiv, ceea ce ne lipsește cu adevărat este, în mod evident, înțelepciunea – nu noua, nici recenta, ci vechea bună înțelepciune. Și, deoarece cauza problemelor noastre nu ține deloc de faptul că avem prea puțină informație, antidotul la ele trebuie căutat mai degrabă în zona discernământului, decât în acumularea de informații; prin urmare, am avea nevoie mai degrabă de ceva de ordinul inteligenței și al caracterului, decât de ceva de ordinul tehnicii. Această afirmație are valoarea unui principiu universal și este contrariul a ceea ce, de aproape o jumătate de secol, a ajuns să reprezinte un soi de axiomă de serviciu a modernității recente – preferința sistematică acordată preciziei impersonale a regu-lamentelor, față de riscul personal de a uza de facultatea imponderabilă a discernământului. De aici cultul bigot pentru informația diluvială, disprețul față de spiritul de finețe și celebrarea nerezonabilă a rațiunii tehnice. (...) Căci informația lipsită de perspectivă e ca un grafic căruia nu i se cunoaște semnificația axelor: informația fără perspectivă este o formă mai înaltă de ignoranță.”

(Horia-Roman Patapievici, „Omul recent”, București, Editura Humanitas, 2001)

COMPUTERUL ȘI BIBLIOTECA

MULȚI OAMENI DEJA „TRĂIESC VIEȚI PARALELE ÎN COMUNITĂȚI PE INTERNET” (M. VASILESCU), ÎNTR-UN FEL DE IZOLATOARE (CAZEMATE) ELECTRONICE, ANTRENAȚI ÎNTR-O LECTURĂ „ALIENANTĂ”, IGNORÂND VOCEA CRITICII, INSTANȚA EXEGETICĂ CE SE EXPRIMĂ, ÎN MOD TRADIȚIONAL, PRIN INTERMEDIUL CĂRȚII ȘI AL REVISTELOR DE SPECIALITATE ȘI NU PRIN OPINIILE (NEPROFESIONISTE, DE CELE MAI MULTE ORI) ALE CENACLURILOR ONLINE.

Asistăm în ultima perioadă la teribilul fenomen când internetul a devenit o realitate socială. Suportul material al presei culturale, dar și al cărții, este înlocuit tot mai mult de cel virtual. Orice am spune, presa scrisă, inclusiv cea culturală (sau, poate, în primul rând cea culturală) arată tot mai obosită moral și înregistrează o evoluție îngrijorătoare, pe an ce trece numărul abonaților scade, iar tirajele sunt tot mai restrânse. Tot mai mulți cititori recurg la publicațiile online, iar procurarea ziarului și revistei de la chioșc devine o practică aproape „vetustă”.

Toate acestea fac să se vorbească de o criză a revistei de cultură, de o criză a cărții și a lecturii în general.

Ce și cum se citește? În ce fel practicile de lectură ale „omului recent” sunt influențate sau schimbate de noua tehnologie?

Fără îndoială, tehnologiile erei electronice, internetul în primul rând, au dat naștere unui nou tip de lectură. Schimbarea s-a produs brusc, într-o singură generație, și a luat forma unei adevărate „răsturnări”. Dar acest lucru nu ne dă dreptul să afirmăm că astăzi „se citește mai puțin”. Mult mai exact și mai adevărat ar fi să spunem că astăzi se citește poate mai mult decât ieri, iar îngrijorarea noastră vine mai cu seamă de la faptul că se citește altfel. În realitate, internetul facilitează „democratizarea accesului la lectură”, ajută la promovarea literaturii, inclusiv prin apariția blogurilor.

Astfel, nu putem să nu ne întrebăm: vor dispărea cartea și revistele pe suport de hârtie? Computerul va dezlocui biblioteca? Cred că nimeni nu ar putea astăzi afirma sau infirma cu certitudine. Cel puțin producția de carte tot mai avansată din ultima perioadă, sutele de mii de titluri care apar lunar în țările lumii arată că, încă multă vreme de acum înainte, vor continua să existe două forme: cartea tipărită și cartea electronică. Am putea găsi încă destule argumente ce ne-ar face să credem că expansiunea internetului, a e-book-ului nu va înlocui (pe deplin) lectura tradițională. Bineînțeles, sintagma *strategică*, „nu va înlocui pe deplin”, e un semn ce indică gradul nostru de îngrijorare, ce ne face să ne neliniștim și să căutăm, iată, cheia supraviețuirii cărții tipărite

și a presei culturale scrise în această lume din ce în ce mai hyper-conectată.

Unul din marile atuuri ale paginii tipărite ar fi că ea oferă cititorului nu doar informație, ci posedă o forță ascunsă, latentă, ce implică o altă formă de lectură, un alt tip de dispoziție și mobilizare sufletească. S-a spus (am citit și în câteva texte din *Dilema veche*, semnate de Mircea Vasilescu) că lectura pe internet este interactivă sau chiar hiperactivă, dar în același timp ea „este fragmentară și induce instabilitate, mai ales că nu îți oferă timp de reflecție și există mereu tendința de a trece de la un subiect la altul. O fațetă negativă a acestei practici de lecturare este forma «periculoasă» a internetului ce se manifestă când viața noastră (inclusiv viața culturală) ia forma on-line. Mulți deja au făcut-o și trăiesc vieți paralele în comunități pe internet”, într-un fel de izolatoare (cazemate) electronice, antrenați într-o lectură „alienantă”, ignorând vocea criticii, instanța exegetică ce se exprimă, în mod tradițional, prin intermediul cărții și al revistelor de specialitate și nu prin opiniile (neprofesioniste, de cele mai multe ori) ale cenaclurilor online. În acest sens, împărtășim întrutotul observațiile critice ale poetului Adrian Popescu, directorul revistei *Steaua*, care în editorialul din nr. 5 al acestei reviste scrie: „Cine are autoritatea de a consacra un text, o carte? Revistele, tratatele, istoriile literare, nu cenaclul online. Rețelele de socializare sunt ceea ce le spune numele, nu instanțe critice. Nu mai avem nevoie de prestigiul unor critici? Cum să nu avem, altfel apare un relativism absurd aplatizând actul cultural.”

Lectura cărții, a revistei sau a ziarului în format material presupune, de asemenea, un grad mai mare de creativitate, induce stări de spirit inedite, o energie superioară. Ca să-l parafrazăm pe Alex. Ștefănescu, care spunea că „oamenii care citesc sunt frumoși”, vom spune că oamenii care citesc tradiționalele, „vetustele” pagini de literatură vor fi întotdeauna mai sensibili, mai înclinați spre meditație și analiză, mai „marcați” estetic și cultural. Pe când, așa cum afirmă același „savuros” critic, cei care citesc opera literară sau de artă doar de pe pagina web riscă să nu-și poată depăși întotdeauna condiția de oameni informați, instruiți, docți. Dar

nu și conectați, nu și implicați estetic și spiritual, dacă putem să spunem așa.

După cum se poate demonstra, internetul poate asigura o lectură în formele ei mai superficiale (lectura-informație, lectura-distracție), nu însă și o lectură superioară, cu caracter emoțional-ontologic, așa cum presupune „lectura-culturală” sau „lectura-existență” (Adrian Marino). Limba calculatorului emană mai puțină culoare și mireasmă, ochiul ce navighează printre rândurile țesute din litere „dematerializate” nu are timp să savureze stilul ori frumusețea artistică a unui poem sau roman. Acest tip de lectură ni-l poate oferi, întotdeauna și fără de rezerve, doar pagina înstelată a revistei sau a cărții, imaginate acum câteva sute de ani de bătrânul și nemuritorul Guttenberg. Lecturarea lor „cutumiară” asigură o armonie între simțuri, între imaginea vizuală și semnificația orală. În cadrul unui sondaj efectuat la Biblioteca Națională a RM, 90% de respondenți au menționat că explorarea și căutarea referințelor este mai ușoară în format digital, iar cercetarea și lectura serioasă (chiar așa era scris – „lectura serioasă”) este mai ușoară și mai antrenantă în formatul tipărit.

Dincolo de temerile și îndoielile noastre justificate, opinia unor analiști și cunoscători ai fenomenului este că revista culturală, cartea în forma ei tradițională nu vor dispărea odată cu evoluția tehnologiei. Chiar dacă sunt tot mai înghesuite de „clonele” lor electronice, ele refuză să se retragă în arhive, alături de reprezentările lor mai vechi – tăblița de lut sau tăblița cerată, sulul de papirus, mătasea chinezească ori incunabilele lui Guttenberg... Unul din semnele care ar confirma acest lucru, în opinia aceluiași Mircea Vasilescu, este că formatul tabletei sau e-book-ul readerului respectă imaginea unei coli de hârtie. „Tableta reprezintă triumful cărții”, spune el, iar nouă ne place să credem că acest lucru presupune atât practica lecturii pe suport nou, electronic, cât și (desigur!) pe cel clasic, material.

Așadar, precum am citit undeva, „preoții care îngroapă azi presa scrisă” ar fi bine să nu se grăbească, „mai au timp să-și dezbrace sutana”. Căci, cel puțin deocamdată (cât timp, totuși?), computerul și biblioteca ne arată că știu să trăiască în armonie.

TEOFANII
ÎN FORMAT A4

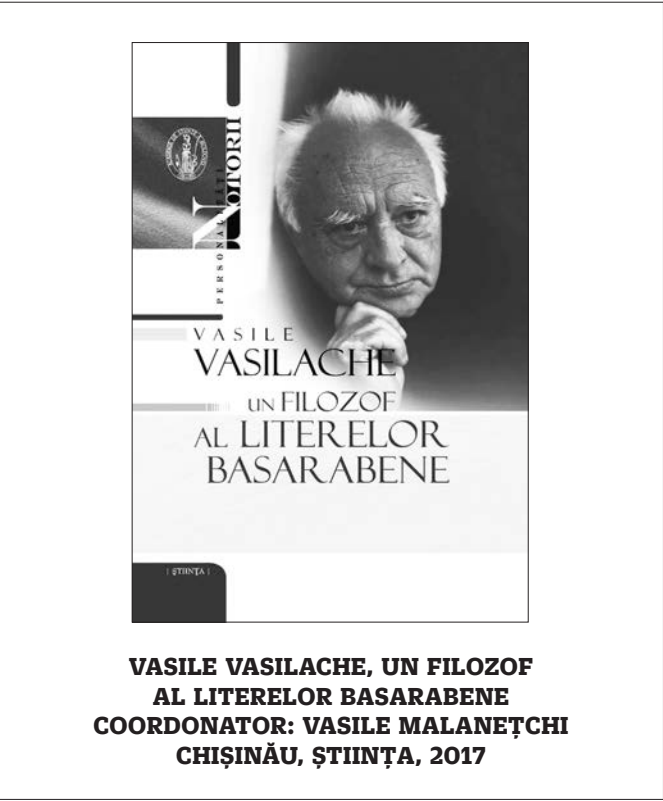
VELOCIPEDUL CU DARURI
DE TEO CHIRIAC

El își duce harul cu carul Eu îmi plimb talentul cu velocipedul
Când sub greutatea prea mare a harului i se rupe în două în patru inima carului – eu îl invit să urce fără bilet pe velociped
El își adună tot harul într-o torbă și se urcă fără vorbă
Eu îi fac semn să șadă lângă Upanișadă
El își dă ochii peste cap chipurile: „E uriașă N-o să încap!”
Apoi îmi face din ochi isteț și se așază lângă Letopisetz
O, drumul nostru e minunat însă cam lung și aglomerat!
El numără carele trase din greu de sacre bovine Eu îmi strung velocipedul mergând plutind zburând de la sine
Iar ca să mai uit că drumul e fără de capăt și – brusc – să nu scapăt Ca să fiu și drept și echilibrat și calm – șuier cânt murmur versete din Psalm
Drumul e tare frumos dar plin de colb și cam hopuros din cauza frecventelor ploii stelare și a numărului prea mare de care
Orice hop face senzație Fiece groapă din drum ascunde în profunzimile ei o mare civilizație

Într-adevăr: drumul e fascinant Cu locuri și priveliști înălțătoare – se pare că traversăm un imens diamant plin ochi de-nmiresmări și luminișuri calde unde sufletele ies din tot mai ostentivele trupuri să se zbenguie să se scalde
După o vreme El mă bate ușor pe umăr rugându-mă să opresc: „Îți mulțumesc frumos! Mai departe voi merge – când pe jos când pe sus – pe urmele lui Iisus...”
Opresc lângă o mănăstire Iar la despărțire îi ofer scumpe daruri de însoțire: o Epopee în loc de femeie un Rubaiat în loc de pitac un Sonet în loc de velociped
Îl sărut fratern Îl salut Apoi – etern călător – apăs visător pe pedale trecând printre povârnișuri peste goluri și plinuri existențiale ca pe dale
Uneori – departe de text de context de cuvinte – mă trezesc că zbor printre nori Alteori – Doamne sfinte! – mă trezesc zburând printre stele uitând că merg pe un velociped că de-a lungul atâtor veacuri și ere nu am dreptul să scap din vedere lumile orientale și pe cele din Occident
Căci undeva între Carpații Meridionali și Himalaya lângă lotusul alb și fructul de mărăcini mă așteaptă – surăzătoare – o fată din vecini Mă așteaptă zeița iluziei Maya

EDITURA ȘTIINȚA • PERSONALITĂȚI NOTORII

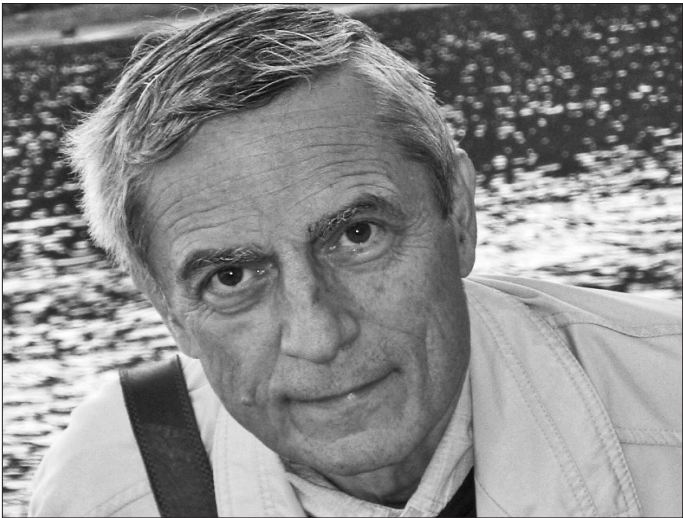
Am adunat în acest volum (*Vasile Vasilache, un filozof al literelor basarabene*, Chișinău, Știința, 2017) o bună parte din textele critice și exegetice publicate până acum cu privire la viața, activitatea și opera lui Vasile Vasilache. Am preluat, de asemenea, câteva din interviurile acordate de scriitor cu diferite ocazii, precum și o serie de considerații ale sale despre sine și despre unii colegi de breaslă. Volumul strict limitat al ediției nu ne-a permis să includem între copertele sale întregul material selectat ce ar fi acoperit spațiul tipografic a cel puțin două cărți. Dar chiar și redus la jumătate, cuprinsul prezentei lucrări este în măsură să dea seamă despre anvergura și complexitatea procesului de receptare prin care a trecut, de-a lungul anilor, personalitatea și opera literară a lui Vasile Vasilache.
Intrat în literatură pe deplin matur, „la vârsta când se scrie proza” (Ion C. Ciobanu), Vasile Vasilache a străbătut din mers redutele criticii, înarmat cu cele câteva cărțulii de proză scurtă (*Trișca și Două mere țigance* sunt două dintre acestea, editate în 1960 și, respectiv, 1964). În această fază de început, cronica presei a înregistrat trei recenzii la numitele apariții editoriale: în prima, semnată de Mihai Cimpoi, se semnală intrarea cu succes a lui Vasile Vasilache în literatura pentru copii; în a doua, aparținând lui Gheorghe Chira, deși se atestau oarecare „lipsuri în compoziție, acțiuni nemotivate și chiar neglijențe stilistice”, se constata totuși că „autorul volumului *Două mere țigance* se anunță ca unul din prozatorii cei mai talentați din generația tinerilor”; în fine, în a treia, a lui Haralambie Corbu, după ce autorul era caracterizat ca „un scriitor înzestrat cu spirit de observație, pătrunzător și fin”, se susținea că *Două mere țigance* „se înscrie printre realizările prozei scurte din vremea de la urmă” și că „marchează pentru V. Vasilache adevăratul început de cale pe meleagurile adevăratei literaturi”.
Referințele la scrierile din perioada incipientă ale lui Vasile Vasilache au fost deci cât se poate de favorabile. Or, în cazul lui, piatra de încercare – contondentă, cum se va dovedi un pic mai târziu – avea să o constituie romanul *Povestea cu cocoșul roșu*. Inițial, acesta (partea întâi) a văzut lumina tiparului în numerele 9 și 10 din 1965 ale revistei „Nistru”. În baza acestei versiuni, aproape concomitent cu apariția în volum a romanului (bun de tipar: 31 mai 1966), în presa literară de la Moscova s-au publicat două articole despre *Povestea cu cocoșul roșu*: recenzia „O poveste pentru adulți”, semnată de G. Levinson („Drujba narodov”, 1966, nr. 5), și o notă de lectură

a prozatorului Ion C. Ciobanu intitulată „Un basm? Nu, nu e deloc un basm!” („Literaturnaia gazeta”, nr. 93 din 9 august 1966). Cu mici observații critice, neesențiale în raport cu fondul de bază al aprecierilor, și aceste referințe au fost favorabile scriitorului moldovean. Ca, de altfel, și opiniile lansate pe marginea romanului *Povestea cu cocoșul roșu* în cadrul Conferinței consacrate problematicii romanului din Moldova ce s-a desfășurat la Chișinău în vara anului 1966 și la care au luat parte și critici literari de la Moscova.
Între timp, romanul a apărut și în volum (Editura Cartea Moldovenească), într-un tiraj de 15 mii de exemplare, fapt ce a asigurat în bună parte accesul larg al cititorilor la scrierea vasilachiană. Distribuit păturilor largi de cititori, romanul îl va consacra definitiv pe Vasile Vasilache drept un prozator original, de real talent, dar îl va expune, în același timp, unor abordări dure din perspectiva principiilor ideologico-estetice ale realismului socialist (au excelat, în deosebi, Ion Racul, Valeriu Senic și Mihail Dolgan). Așa cum se va vedea (și) din

paginile acestui volum, unei critici virulente va fi supusă mai ales partea a doua a romanului, publicată în revista „Nistru” (nr. 11-12, 1971 și nr. 1, 1972), după apariția căreia scriitorul nu va putea să-și tipărească nicio lucrare de proză originală o perioadă destul de îndelungată de timp. Întreg, romanul va ieși de sub tipar abia în faza de început a restructurării gorbacioviste, în volumul *Scrieri*, editat în 1986.
Întrucât spațiul alocat prezentei note nu ne permite să trecem în revistă întregul dosar al interpretărilor, ne vom limita la punctarea doar a câtorva idei de ordin mai general.
1. Povestea receptării critice a scrierilor lui Vasile Vasilache poate fi delimitată, convențional, în trei perioade:
a) deceniul abordărilor obiectiv-constructive (1961-1971), în care aparițiile editoriale ale maestrului au fost prezentate în temei favorabil; b) anii 1972-1985 în care, cu mici excepții, proza lui Vasilache este abordată de pe poziții sociologist-vulgare, fapt ce a condus la ostracizarea scriitorului. Pentru a supraviețui, acesta s-a văzut nevoit să renunțe la creația literară proprie în favoarea traducerilor din alte limbi; c) începând din 1986, anul apariției volumului antologic de proză, prefat de Mihai Cimpoi, are loc propriu-zis reabilitarea lui Vasile Vasilache ca scriitor și repunerea creației sale în circuitul literar-artistic. Odată cu aceasta se manifestă o schimbare pozitivă de optică în abordarea de către critica literară oficială a operei lui Vasile Vasilache.
2. Creația literar-artistică a lui Vasile Vasilache nu se reduce nici pe departe la romanul *Povestea cu cocoșul roșu*. S-a estimat că respectiva scriere nici nu este opera lui cea mai valoroasă, astfel că moștenirea literară a lui Vasile Vasilache trebuie abordată fără stereotipuri și în integralitatea sa.
3. După 1989, opera lui Vasilache trece Prutul, constatăndu-se că este comparabilă valoric cu proza artistică din dreapta Prutului.
4. Vasile Vasilache a fost o personalitate fascinantă ce s-a manifestat exemplar în literatură și în cultură, de aceea scriitorul urmează să fie tratat ca un fenomen complex, ținându-se cont de multilateralitatea preocupărilor lui intelectuale.
5. Pentru a înlesni cercetarea și a asigura studiul în profunzime al moștenirii literare vasilachiene, se impune elaborarea bibliografiei complete a operei acestuia, deopotrivă cu inventarierea tuturor scrierilor despre personalitatea, viața, activitatea și creația cultural-artistică a scriitorului.

Vasile MALANETCHI

MIRADOR

CÂTIVA DIN „GENERATIA '47”

DE ION POP

A cum mai bine de patru decenii, când prima promoție de tineri scriitori de la „Echinox” dădea semne de spectaculoasă afirmare, Nicolae Manolescu a scris undeva că se anunța pentru literatura română o „generație '47”. Cifra era a anului în care veniseră pe lume cei mai mulți dintre întemeietorii „revistei studențești de cultură” ce începuse să apară, sub egida Universității clujene, în decembrie 1968. Se numărau printre ei mai mulți poeți, - Dinu Flămând, Ion Mircea, Adrian Popescu, Mariana Bojan, Aurel Șorobetea - dar și prozatori și critici ca Marcel Constantin Runcanu, Petru Poantă, Olimpia Radu... Unii dintre ei au trecut mult prea devreme Styxul, lăsând, cum zicea Labiș odată, o amintire frumoasă, care e și o operă prezentă, alții scriu încă și, la șaptezeci de ani câți au numărat sau vor număra foarte curând, se află tot în plutonul fruntaș. Poeții amintiți au fost de la început și au rămas numele de referință ale promisei „generații '47” și, când se vorbește despre „echinoxști”, ei sunt, mai ales, cei la care s-a referit, sub această etichetă, critica de întâmpinare, caracterizând, oarecum restrictiv, un moment pe care istoria literară îl plasează spre finalul vârstei „neomoderniste” a liricii românești. Masivei, totuși, componente „optzeciste” formate în jurul revistei, de la Emil Hurezeanu, Marta Petreu, Ion Mureșan, la Aurel Pantea, Ioan Moldovan, Mircea Petean, Augustin Pop, Andrei Zanca, i-a fost ceva mai

greu, cum se știe, până a fost admisă de „Centru”, într-o competiție care s-a dovedit a fi, în militantismul ei „generaționist” neoavangardist, și una a orgoliilor și a luptei pentru puterea simbolică. Cine a rămas efectiv pe teren și în mai tânăra ligă, începe, totuși, să se vadă.... Oricum, „veteranii”, astăzi, ai primei promoții de la '47, sunt cei care au beneficiat în conștiința critică de atributul „echinoxist”, iar acesta i-a plasat într-un fel de nișă botezată sumar a livrescului manierist, sunând pentru unii peiorativ, ca marcă a unei pierderi de suflu vital al liricii. Urechi mai atente la nuanțe au reținut însă, dimpotrivă, nota de prospețime a acestor voci noi, ce atestau faptul că altoiul cărturăresc pregătit în serele Universității și ale Bibliotecii i-a prins bine trunchiului cu atâtea cercuri ale vârstelor poeziei românești crescute până atunci. Un Adrian Popescu a putut fi, astfel, calificat prin preluarea propriei formule, ca „blând poet naturist”, cu adaosul important de „poet al beatitudinii și beatificării”; la Dinu Flămând (autor al unui volum cu titlul... *Alto-iuri!*) s-a remarcat devreme revigorarea lirismului tocmai prin acest soi de grefe; Ion Mircea, la care notam cândva „fan-tezismul de natură estetizantă”, a reușit să îmbine adesea exemplar naturalul și culturalul în caligrafia nimbată de muzici pure a poemului; Mariana Bojan a adus o variantă proaspătă de „panism”, și primăvăratice și crepuscular, evocând elegiac un „ultim crâng”, încă nepoluat,

al sensibilității poetice; Aurel Șorobetea s-a întors către straturile mai vechi ale limbii, intrând în dialog cu o istorie sub ale cărei efigii energic desenate pulsa încă sângele tragediei... Recitite acum, tuturor acestor scrisuri nu mi se pare că li s-a veștejit cerneala, ci dimpotrivă. Prejudicata relei asocieri dintre „livresc” și „firesc”, multă vreme vie la noi, a primit, sub aceste nume, replici ferme, chiar dacă tonul lor n-a avut și nu are nimic aspru și agresiv. Și poate a venit timpul ca, așezate calm pe raftul ce li se cuvine, cărțile lor bine scrise să fie citite tot cu priviri senine, netulburate de prejudcățile mai vechi sau mai noi. Știu și eu foarte bine că poeții tineri de azi vor să fie, ca avangardiștii „istorici”, în pas cu vremea, și mulți dintre ei chiar sunt. Unora li se pare că prea multă lectură strică și că „cetitul cărților” nu merită zăbava evocată de Cronicar. S-a crezut, de altfel, nu o dată, că viața imediată e mult mai interesantă, de nu cumva e singura vrednică de atenție: trăim ora și clipa prezente, cu binele și relele lor, e firesc să-i facem ecou. Întrebarea care rămâne e totuși câtă viață consistentă, autentică, deplin ome-nească, poate fi efectiv și profund trăită acum, dacă nu deshidem și marile cărți, cu depozitul lor de experiențe, cu repertoriul lor de simboluri fondatoare pentru umanitatea noastră, cu memoria lor exemplară, înalt „pedagogică”. Sunt toate acestea doar locuri comune, truisme, retorică goală? Suferim, totuși,

în epoca atâtor alpinisme spectaculoase, de răul de înălțime? Pun și îmi pun aceste întrebări, așa de banale în fond, cu gândul întors, ca spre o luminoasă sărbătoare, la poeți precum cei amintiți, ai primei promoții echinoxiste. Tinerii de odinioară au ajuns, iată, la o vârstă biologică venerabilă, dar nu am deloc sentimentul, citindu-i și recitindu-i, că ar fi îmbătrânit cu adevărat. Și cred că minunata lor vitalitate spirituală se datorează și sănătoasei nutriții – ca să mă exprim prozaic – de care au avut parte prin ani, pe care le-a servit-o cultura, marea Bibliotecă. Ei s-au simțit printre cărți în mediul lor firesc – erau, nu-i așa, studenți ai unei mari universități, dar i-a încurajat, în chip paradoxal, și epoca de constrângeri și îngrădiri ca să-și caute un timp liber al lor, să ajungă, pe cât a fost posibil, „prin cultură la libertate”. Beneficul „efect Echinox” despre care a scris, inspirat, regretatul Petru Poantă, s-a datorat în mare măsură și acestei comuniuni spirituale, armonioasei conviețuirii cu scrisurile altora. Și, cum am spus de atâtea ori, unei etici a scrisului, dictată de proprii constrângeri ale disciplinei interioare. – Tempi passati? E de sperat că nu, ori nu pentru toată lumea. Formula „generația '47” n-a fost omologată, dar poeți precum cei ce merită astăzi omagiul nostru o cer reînscrisă în calendarul sărbătorilor pe care iubitorii poeziei durabile își mai pot îngădui să le țină minte.

NOI APARIȚII • EDITURA CARTIER • NOI APARIȚII

ALEXANDRU MUȘINA
ESEU ASUPRA POEZIEI MODERNE.
TEORIA ȘI PRACTICA
LITERATURII
EDIȚIA A II-A

„Eseul lui Alexandru Mușina constituie o pledoarie articulată pentru specificitatea liricii moderne dar, și prin recuzarea postmodernismului românesc; rămâne, în al doilea rând, o piesă importantă în ansamblul creației lirice și estetice a unui spirit febril, polemic și care s-a manifestat de asemenea și publicistic în ideea de a limpezi apele destul de tulburi ale poeziei noastre contemporane. Scrisul său stenic și încordat precum un arc voltaic este o lucidă lecție de poetică, dar și de etică a creației și a receptării.”

DORU CIOCANU
AMINTIRI DE PE PLANETA M.
SCIENCE FICTION ETNOFOLCLORIC UNIVERSAL
(PROZĂ SCURTĂ)

„Până la Doru Ciocanu adevărații autori de Science Fiction au fost politicienii. Pentru că doar în pliantele lor electorale și în programele lor de partid puteam citi în ce lume minunată vom trăi. Iar multe din previziunile lor s-au împlinit deja. De exemplu, anticipația aceea a lor cu Moldova 2020 s-a adevărit demult: dolarul e aproape 20 de lei, iar euro peste 20 (...). Ei, iată că în acest peisaj vine din Canada și se strecoară Doru Ciocanu cu cele două cărți ale sale: Dicționar auafed 2 (2015) și Dicționar auafed 3 (2016), iar noi suntem obligați să-i atribuiem pe bună dreptate calitatea de scriitor adevărat de Science Fiction, unul dintre puținii – dacă nu chiar singurul – din Moldova. O definiție mai potrivită pentru ceea ce face și, mai ales, cum este Doru Ciocanu, probabil, a fost formulată încă în îndepărtatul an 1997, atunci când Cartier îi edita prima carte, Dicționar auafed, iar Gheorghe Erizanu le amintea tinerilor că Planeta Moldova avusese un precursor. Doru Ciocanu, ale cărui dezlănțuiri rămăneau în manuscrise.”

BASARABIA LITERARĂ

BASARABEANUL DIMOV (II)

PRECIZĂRI BIO-BIBLIOGRAFICE, ÎNTR-O CORESPONDENȚĂ DE DRAGOSTE*

de RĂZVAN VONCU

S puneam, în numărul precedent, că încă din primele texte dimoviene, de circulație privată, se simt câteva din temele creației ulterioare; înaintea lor, însă, sunt de remarcat biografiemele sale. În această perioadă, de trecere dinspre adolescență înspre maturitate, începe de fapt auto-construcția poetului ca *ființă de hârtie*, cu o biografie ocultată și, adesea, mistificată de el însuși.

Concret, viitorul scriitor se naște în cadrul unei familii multietnice. Mama, Nadejda Dimov, este fiica Mitrodorei și a lui Teodor Dimov. În familia Dimov, originară din sudul Basarabiei, se amestecă mai multe ascendențe: rusă, găgăuză, bulgară, ucraineană. Mitrodora este fiică de preot și fostă novice la Lavra Pecerska, faimoasa mănăstire kieveană. Teodor este învățător și predă în rusă, română și turcă. Dacă este adevărat ce notează, peste ani, Dimov, în casă se vorbea rusește, iar copilul Leonid învață bine românește de-abia după mutarea la București, la vârsta școlarității.

Tatăl lui Leonid Dimov are o cu totul altă ascendență. Tânărul negustor de succes Naum Mordcovici este evreu. În mediul patriarhal, chiar pronunțat ortodox, de la Ismail, relația Nadejdei cu Naum este, pentru familia Dimov, o tragedie. Teodor albește într-o noapte, după ce află că fiica lui s-a căsătorit (fugind de-acasă) cu Naum. Nu știm dacă soții Dimov erau sau nu antisemiți; cu certitudine, însă, mediul de la Ismail era marcat de prejudecăți, iar cei doi, ca persoane de vază – Teodor ajunge într-un rând chiar deputat averescan de Cetatea Albă –, erau supuși unei presiuni notabile.

Leonid se naște, însă, ca fiu legitim și este botezat ortodox, în Ismail. Prima scrisoare trimisă Luciei Salam dezvăluie și

un prim biografem dureros: *statutul incert, din punct de vedere social, al tatălui*. Chiar dacă recursul la psihanaliză pe care-l face Corin Braga în studiul introductiv – spre a explica unele împrejurări biografice și chiar literare – mi se pare exagerat, este evident că, rememorând etapele devenirii sale, poetul conștientizează acest statut. Naum Mordcovici este, pas cu pas, ocultat de către bunicii materni ai poetului. Nadia este forțată să se despartă de el, el însuși pleacă lungi perioade de timp în Franța (perioade în care nu-și abandonează, totuși, obligațiile parentale), iar copilul Leonid intră, *de facto*, în familia bunicilor.

Cum această primă scrisoare este datată (de editor) 1943, este evident climatul în care face Dimov aceste dureroase dezvăluiri. România se afla în plin regim antonescian, după cinci ani de legislație rasială și antisemitism promovat oficial.

Culmea este că tânărul Dimov, după ce participă la edificarea Casei Verzi a Legiunii, din Bucureștii Noi, și aderă spiritual la Garda de Fier (calificată, într-o epistolă din 1943 drept „singurul moment de mistică românească, sfărâmat astăzi de vânturi potrivnice”), este eliminat din școală, în urma decretului din 31 august 1940, ca evreu! Ceea ce urmează este o operațiune care astăzi nu poate fi judecată decât ca barbară. Bunicul Teodor, profitând de faptul că Basarabia era ocupată, iar tatăl Naum era în Franța, o silește pe Nadia să conteste paternitatea soțului ei. Prin influența bunicului, instanța din România admite cererea, iar Naum Mordcovici este decăzut din drepturi. Leonid devine „fiu natural”. Mai pe românește, copil din flori.

Probabil că acest statut incert al tatălui, asociat cu prezențele/ absențele mamei, l-a determinat pe poet să-și caute o altă identi-

tate spirituală. Mai întâi, răspunde mediului social cu aceeași monedă: marginalizat de prejudecăți, va refuza societatea, retrăgându-se în lumea sa interioară. Fiindu-i contestată, apoi, identitatea românească, la rândul lui va refuza această identitate, căutându-și un alt orizont sufletesc, în spațiul slav. „Mi-ai spus odată că eu nu pot fi rus, deoarece nu iubesc ca un rus. Eu însă îți strig în dureroasele note ale slovelor mărturisirea că *sunt rus până în adâncurile sufletului* (subl. mea), că mi-aș sfărâma toate visurile și aș rupe toate lanțurile ce mă leagă de viață, numai să simt odată sub picioare pământul sfânt și fără margini la patriei și să fiu măcar o clipă în mijlocul acelor oameni care trăiesc și gândesc la fel cu mine”, îi scrie Luciei pe 23 decembrie 1944.

Evident, avem de-a face cu o proiecție deziderală și cu o fantasmă a marginalizării. Chiar în această perioadă, Dimov scrie într-o splendidă limbă română poeme și scrisori fără cusur. Gândul de a deveni scriitor, *scriitor român*, se născuse deja, după cum îi mărturisește, mai târziu, iubitei sale. Cum poate năzui să devină scriitor român cineva care nu se simte acasă în România?

Un loc destul de mare îl ocupă, în corespondența din prima fază a relației cu Lucia – cea de până la căsătoria survenită în 1948 –, și meditațiile pe tema sărăciei, a boemei intelectuale. Poetul dezvoltă, nu fără abilitate, comparația romantică, între *bărbatul* Leonid (care are aspirații spirituale și pentru care sărăcia nu este decât o stimulare a ascezei intelectuale) și *femeia* Lucia (care, în ciuda primei impresii, are aspirații materiale: casă, confort, o carieră de dansatoare). Dorinței Luciei de confort și siguranță, Leonid îi opune, însă, o iubire

ascetică. Iubește-mă pentru ceea ce sunt, nu pentru ceea ce am, îi spune el. Numai că tot el se străduise s-o convingă că nu are, de fapt, nici o identitate, cu excepția celei create, prin vis și înălțime morală (declarată, cel puțin), în lumea spiritului.

Dimov se construiește pe sine, practic, ca pe un *proletar al visului*. Cel puțin până când o „cucerește” pe Lucia. Evident, încape foarte multă seducție și duplicitate în discursul îndrăgostit al lui Dimov.

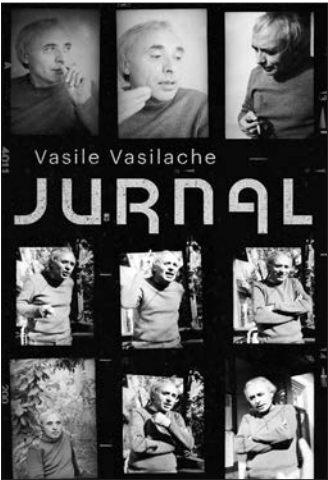
Sexul este domeniul care ridică vâlul de pe existența de hârtie sub care se ascunde poetul și ne lasă să vedem că, în spatele ei, Dimov are o biografie. Una diferită decât cea „oficială”, apocrifă (în unele dicționare literare, ca părinți figurează bunicii; în DGLR, este menționat doar numele mamei). După ce produce un număr de epistole în care glorifică iubirea spirituală și refuzul carnalității, el îi declară Luciei că îi iubește în primul rând trupul, că această iubire carnală este singura reală, iar, ulterior, chiar că... nu există nimic în afara materiei!

Edificarea sa, ca mare poet de limbă română, este, prin urmare, un proces lung, dureros. Este, de fapt, un proces de auto-formare, de luptă cu demonii interiori – Erosul nu este singurul dintre ei! – și de constantă îndepărtare de orice îl putea îndepărta din drumul său către steaua Poeziei. Chiar și eșecul căsătoriei cu Lucia, oricât de dureros ar suna asta, intră în logica acestei devenirii.

* Leonid Dimov – „Scrisori de dragoste” (1943-1954), ediție îngrijită, studiu introductiv, biobibliografie, notă asupra ediției și note de Corin Braga, Editura Polirom, București, 2003.

VA URMA

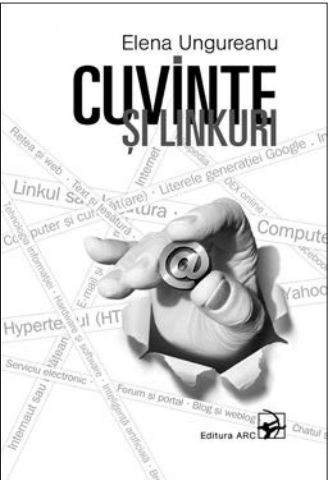
NOI
APARIȚII
EDITURA
ARC

VASILE VASILACHE
JURNAL
EDIȚIE ÎNGRIJITĂ DE VICTOR VASILACHE

Notele cuprinse în carte sunt de o mare diversitate tematică. De cele mai multe ori, însemnările au caracter reflexiv. Sunt și pagini care conțin fragmente din opere literare proaspăt citite cu mici comentarii ale lui V. Vasilache. Volumul însumează notele din perioada 1966-1975. E unul dintre cele mai agitate decenii din viața scriitorului, Jurnalul fiind astfel un adevărat filon de aur pentru exegeții operei lui Vasile Vasilache.

Editorul

ELENA UNGUREANU
CUVINTE ȘI LINKURI

Cuvinte și linkuri reprezintă un mănunchi de tablete despre neologismele care se nasc în domeniul tehnologiei informației, domeniu care revoluționează gândirea și cultura modernă. Termeni precum web, browser, blog, hypertext, link, internaut, byte, stick, precum și sensuri noi ale unor termeni ca rețea, navigator, forum, portal, meniu, fereastră, cont etc. sunt o permanență în spațiul online de mai bine de două decenii. Cartea definește, comentează și explică rostul acestor cuvinte în actualitate.

Editorul

Nimic nu mă revoltă și nu mă umilește mai mult în viață decât felul în care debaterile de idei nu interesează în fond pe nimeni (sunt privite chiar cu acea joasă ironie rezervată acțiunilor nelucrative, deci fără rost), până în clipa în care se stârnește o polemică de natură să creeze tabere. Din acel moment, când confruntarea dintre taberele, reduse întotdeauna, în cele din urmă, la două, poate fi personalizată și se poate paria pe un preopinent sau pe altul, se pot naște pasiuni, uri, isterii, deci subiectul poate să intereseze, să fie comentat de persoane cărora puțin le pasă despre ce este vorba, dar pe care le interesează cine cu cine se confruntă, cine pe cine umilește, cine maculează pe cine. Când, din timp în timp, pe ecranele televiziunilor comerciale, niciodată inocente, sau în revistele de scandal se pornește ca o maree neagră câte un val de insulte la adresa unor intelectuali acuzați de elitism, lumea reproduce injuriile mai mult sau mai puțin revoltată, dar nu fără subtila plăcere de a le repeta astfel și nu fără și mai subtila bănuială că aceste valuri imunde nu se produc de la sine și nu se pornesc la întâmplare, ceea ce, la urma urmei, lasă o tulburătoare, aproape excitantă senzație de déjà vu.

Ceea ce mă umilește în această atât de repetitivă istorie este ingenioasa grijă cu care este programată, iscusința care așază în dosul planului vizibil un altul abia bănuît și în dosul celui bănuît un altul nici măcar imaginat, respectatele nume de intelectuali fiind aruncate ca niște grăunțe care să producă o involburare de păsări colorate, menite să distragă atenția. Ocupați, în același timp, să se revolte și să se bucure atât de aroganța intelectualilor, cât și de punerea lor la punct, căci nu le strică să mai coboare cu picioarele pe pământ, cine mai are timp să observe, de exemplu, averile de milioane de euro strânse de un mafiot fără să știe să scrie și să citească (senzațională descoperire făcută de Parchet atunci când i-a cerut să dea o declarație, dar nu și de comisia care, cu 20 de ani în urmă, i-a dat carnetul de șofer)? Dar acesta nu e decât un exemplu picant într-o lume care preferă să fie mai degrabă

REFLEXE

IDEI, ELITE ȘI VINOVAȚII

de ANA BLANDIANA

ternă, pentru a se putea pierde în peisaj (am fost de-a dreptul uimită când am observat odată cât de mulți dintre bogații noștri de top au nume formate din două pronume, unul jucând rolul numelui de familie, create parcă anume pentru a nu putea fi reținute, pentru a se pierde în anonim).

Dar vânturarea numelui marilor intelectuali pe marginea găleții cu lăaturi nu este în primul rând o formă de manipulare a publicului, care îi invidiază chiar și atunci când sunt terfeliiți, ci o formă de manipulare chiar a lor, a subiecților acestei terfeliri, obligați să se apere și să se salveze, în timp ce viața și istoria, cu miile lor de urgențe, trec pe lângă ei fără să le observe. Iar înspăimântătoare cu adevărat este certitudinea că totul a fost organizat pentru a-i împiedica și pe cei ce sunt loviți, și pe cei ce sunt spectatorii lor pătimiși, și chiar și pe cei dresați să lovească să descopere și să se ocupe de adevăratele lor probleme; că toate pasiunile, argumentele, ciocnirile, frustrările, invidiile au fost programate sau, cel puțin, prevăzute și exploatare. Și,

culme a reușitei acestei atât de savante manevrări, toate aceste sentimente topite în cele din urmă într-o nediferențiată ură, deși sunt rezultatul unei inginerii psihologice, sfârșesc într-o pasionalitate absolut sinceră.

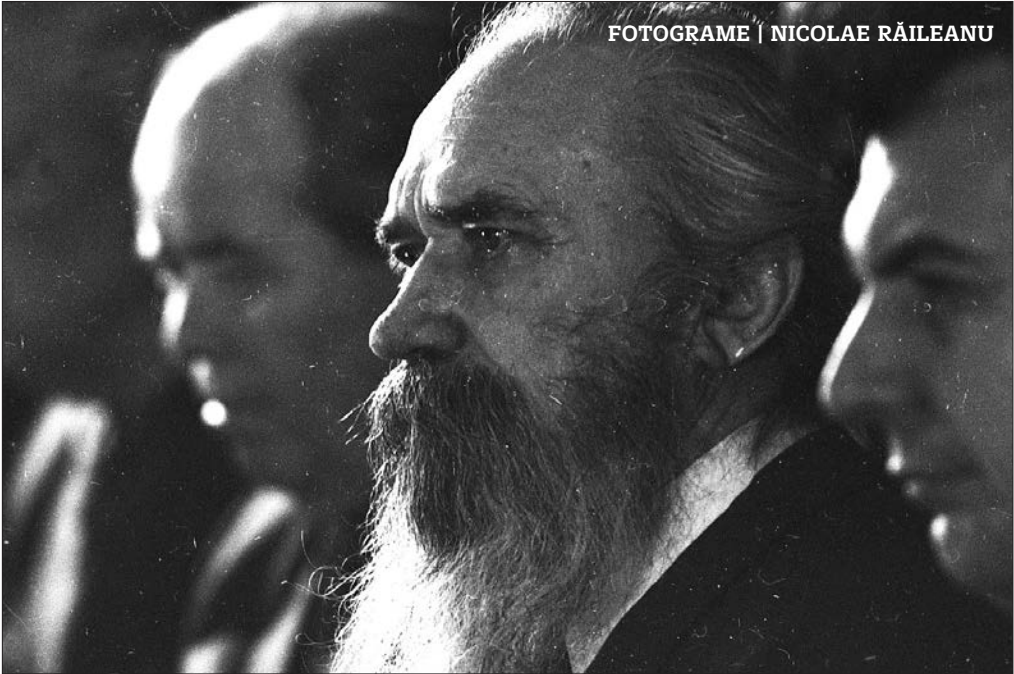
Așa cum „băieții de pe Calea Victoriei”, ieșiți din orfelinate, erau transformați în unelte politice cu ajutorul urii lor sincere împotriva celorlalți oameni, care avuseseră părinți și aveau o casă, această ură a prezentului împotriva elitelor este croită cu pricepere dintr-un material autentic, aproape patetic: invidia împotriva celor favorizați de destin prin darurile pe care le primiseră la naștere, prin faptul că erau diferiți. Este același material ascuns genetic în profunzimile ființei umane din care s-a modelat ura de clasă și ura de rasă. O observație însă, de o stranie specificitate: ura de clasă, care în mod normal ar trebui să renască la porțile palatelor miliardarilor de carton sau ale politicianilor corupți, nu avea nici pe departe intensitatea aversiunii împotriva elitelor și asta nu numai pentru că

programatorii aparțin acestei categorii, deci nu introduc tema în programare, ci și pentru că noii îmbogățiți nu sunt esențial diferiți de galerie, fuseseră doar mai pricepuți în a se orienta, în a se descurca. Sunt la fel de vulgari, ba chiar sunt cu atât mai simpatizați, cu cât sunt mai vulgari. Este o poziție asemănătoare cu felul în care, înainte de '89, la țară, gestionarul cooperativei, când era prins furând și băgat la închisoare, era compătimit de tot satul, iar soția lui, bocind, nu făcea niciodată greșea să susțină că e nevinovat, pentru că asta ar fi însemnat să infirme respectul unanim de care se bucura, ci doar că a avut ghinion. Este deci vorba de o manipulare, dar de o manipulare cu materialul clientului, de o relație vinovată, contra naturii, între manipulat și manipulator, un fel de „complex Stockholm” aplicat unui domeniu mai soft, dar la fel de tulburător.

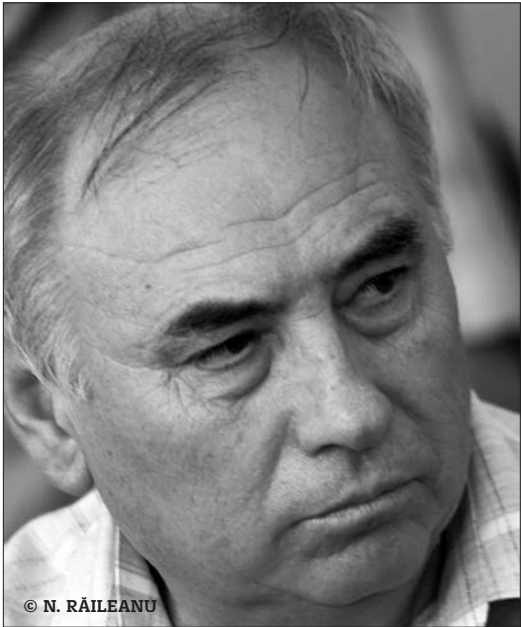
În ceea ce-i privește pe intelectuali, sunt fără întrerupere purtătorii unui complex de vinovăție aproape imposibil de explicat altora, dar despre care ei sunt cei mai în măsură să știe că nu va putea fi niciodată întrerupt, nici vindecat, pentru că este chiar materia primă a devenirii lor. Ei sunt singurii care știu că nu vor putea da niciodată înapoi ceea ce au primit de la cei de care s-au îndepărtat, chiar datorită darurilor primite pe care au urcat ca pe niște trepte, spre locul de unde vedeau tot mai mult, dar făceau tot mai puțin pentru cei de la baza scării. Și asta pentru simplul motiv că fiecare treaptă presupune obligații în plus, conexiuni diferite și chiar un alt limbaj, care nu mai are cum să fie înțeles de ceilalți decât dacă cel ce vorbește este dispus să facă efortul de a se face înțeles. Efort pentru care de obicei nu mai are timp și nici nu mai este într-un totu convins că folosește la ceva. Și astfel ruptura care se produce nu numai pe parcursul unei vieți, ci și – la fel de dramatic – pe parcursul unor generații, devine inevitabilă. Dar numai ei, intelectualii, știu că numai de ei ar fi depins să nu se ajungă în acest punct a cărui responsabilitate o poartă și dincolo de care mai există un singur rău, acela de a nu se mai simți nici măcar vinovați.

Ion Druță, în misiune la USM, anul 1988. Alături de el: Igor Crețu și I.C. Ciobanu

Nicolai Costenco, flancat de I.C. Ciobanu și Mihai Cimpoi (1989).

CHIȘINĂUL ȘI LOCUITORII LUI

CHISINĂUL VĂZUT DIN PROFIL (II)

de EUGEN LUNGU

Un alt scriitor care a reușit să cunoască realitățile de la Chișinău a fost G. Sion. A și lăsat o schiță, redactată imediat după călătoria în Basarabia (1887), intitulată respectiv – *În arhivele Chișinăului*. Omul „n-a avut bune sentimente față de puterea imperială rusească așa cum se manifesta ea în Principate” și nu s-a sfiit să-și exprime scriptic aceste rezerve. De aceea edițiile din perioada comunistă expurgau bucăți întregi din textele sale. Volumul publicat recent de Polirom *Suvenire contimpurane* (2014) e singurul care restabilește fragmentele cenzurate, după cum e și menționat pe copertă: *Ediție integrală*. Scriitorul își expune din start motivul vizitei în capitala guberniei țariste: „În toamna trecută (1887), întorcându-mă de la Odessa, m-am oprit la Chișinău, vechi oraș moldovenesc, acum reședință a guvernatorului Basarabiei. Aveam recomandățiuni pentru ca să pot răzbate în arhivele guberniale, pentru ca să urmăresc documentele menționate într-un studiu din *Memoriile Societății Arheologice rusești*, studiu ce atrăse-se atențiunea Academiei noastre în sesiunea anului trecut. Ajuns în acest oraș, mă pusei să caut, și nu fără greutate aflai pe d. Alexei Nacu, autorul studiului menționat. Acest domn, care păstrează puțin mândria de a se numi român, ceea ce a ajuns cam rar lucru în Basarabia, m-a invitat să-l caut la sediul Upravleniei, unde ocupă funcțiunea de secretar. Acolo m-a prezentat la viceguvernatorul rus, care nu știe nicio limbă străină, căruia i-a arătat dorința mea de a face ceva urmăriri în arhiva numită «a Senatorilor». Acesta, departe de a arăta vreo dificultate, recomandă d-lui Nacu ca să-mi satisfacă dorința. M-am coborât deci la Arhivă, unde mi s-a pus sub ochi «Opisul», sau registrul general al dosarelor acei arhive, scris (bineînțeles) în limba rusească”.

De fapt, acele documente, pe care urma să le cerceteze Sion, fuseseră scoase din Principate, cum constata el însuși mai târziu, recomandând întoarcerea arhivei în țară: „Ar merita deci ca guvernul nostru să intervină pe cale diplomatică a revendica acea arhivă”. Deocamdată se arată însă plăcut surprins de amabilitatea oficialului rus, dar și contrariat de faptul că la Chișinău româna e ca și străină: „Nici nu-mi

închipuiam să găsesc atâta delicateță în birocrăția rusească. Arhivariul îmi spuse că, pentru decopiere din limba franceză sau rusă, poate pune la dispozițiunea mea pe o fiică a sa care a făcut clasele gimnaziale, care vorbește și românește, mumă-sa fiind româncă; iar cât pentru decopieri din limba română, mi-a spus că nu-mi va putea recomanda pe nimeni, fiindcă nici chiar popii nu știu scrie românește, ca unii cari în Seminarii nu învață decât numai lectura cărților bisericești, cu litere vechi cirilice”.

Sion reconstituie documentar perioada 1806-1812 și ajunge la concluzii dezolante: „Mi se desfășurau înaintea vederilor tablouri cari de cari mai tris-te și mai sfâșiitoare: teritoriul păstrat de strămoșii noștri prin lupte de secol, invadat fără de veste, fără nicio considerațiune de dreptul ginților, de o numeroasă armată rusească, care ocupase cetățile despre Nistru și pășea înainte [...] [B]oierii țarei, nedumeriți în ale politicei, fără conștiință națională, fără aspirațiuni certe, orbecând când spre muscali, când spre turci, mișcați de singurul dor ca să se mențină în privilegiurile lor [...] [C]etățile despre Nistru apucate prin surprindere iar cele despre Dunăre asediate și mereu hărțuite; – locuitorii din orașe totdeauna amenințați de sabie și de foc, și totdeauna cu carele de bagaje gata spre a emigra; – locuitorii din sate siliți a da fiecare ospitalitate la câte cinci-șase soldați, și a-i nutri fără nicio plată oricât ar fi voit să stea în mizerabilele lor locuințe, storși până la cea din urmă pasăre sau vită, până la cea din urmă bucată de mămăligă sau picătură de vin; – satele din raialele cetăților, frumoase, bogate și prospere sub auspiciile garnizoanelor turcești, atunci călcate, prădate, arse și distruse, sub motiv ca locuitorii lor sunt spioni turcești; – țăranii mereu recuiziționați, mereu esecutați pentru transporturi, puși la fum și pârliți la foc de împlinatorii dărilor, ajunși la mizeria cea mai extremă, părăsindu-și în cele din urmă căminele spre a emigra în alte țări; – iată puține tablouri, care totuși pot da o idee despre starea de ticăloșie a nefericitelor țări române”.

În arhiva de la Chișinău, scriitorul află și câteva acte ce se refereau la tatăl lui Gheorghe Asachi, „*protoiereul Lazar Asakievici*”. Printre hârtoagele

cercetate, Sion descoperă și citează o serie de documente oficiale, redactate de un consul rusec, în care se demonstrează negru pe alb cum și-au înmulțit averile venalele clanuri boierești Rosnovanu, Balș și Crupenschi. Au acționat mână în mână cu cinovnicii sau cu generalii corupți ai țarului, prădând și jefuind țara, ca apoi să devină „onorabilele” vedete ale Chișinăului! Despre respectivele fețe boierești, filoruse din meschine interese politice, dar mai ales materiale, depunea mărturie și Radu Rosetti în *Ce am auzit de la alții*.

* * *

Istoricul Nicolae Iorga pare a fi ultimul mare român care descria un Chișinău încă sub autocrația rusă (1905). În interbelic, orașul era vizitat de alți importanți intelectuali din țară: George Enescu venea aici cu un concert simfonic chiar în martie 1918. Memoria urbei a reținut pentru totdeauna numele lui Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Ion Minulescu, Gala Galaction, Geo Bogza și mulți alții sosiți în Basarabia cu diverse misiuni culturale (aproape toți au devenit apoi străzi în Chișinău!). Unii dintre ei, cum ar fi Gala Galaction sau George Topîrceanu, au lucrat un timp în capitala provinciei. Primul a fost profesor la Universitatea din Chișinău, al doilea director al Teatrului Național din oraș. (Am scris despre și am citat din paginile chișinăuiene ale scriitorilor pomeniți mai sus, așa că nu mai insist aici.)

A fost un oaspete al Chișinăului și Ionel Teodoreanu, probabil mai mult în calitate sa de avocat, decât în cea de scriitor. În romanul-melodramă *Secretul Anei Florentin* (1937), orașul de pe Bâc e văzut cu ochii lui Horia Orghidan, juristul care pledează des la Curtea de Apel din Chișinău, și de privirea pură a tinerei Ivona Romanescu, fiica vitregă a amantei lui Orghidan, Aniuta.

Citeam cartea prin 1971-1973, deci după 1968 (Cehoslovacia, Praga...), când în RSSM se declanșase cea mai urâtă campanie antiromânească. Eram student la Universitate și vedeam străzile Chișinăului interbelic prin optica sentimentală a lui Ionel Teodoreanu. Dacă azi autorul *Medelenilor* mă lasă absolut rece, atunci imaginile mă frapau. Poate și dintr-un imbold pur subiectiv – volumul pe care îl citeam, o rarita-

te, făcea parte chiar din ediția-princeps (1937; în timpurile noastre, o altă re-editare s-a produs abia prin 1992). Mai mult, aparținuse tatălui vitreg al lui Nicolai Costenco, cartea purtând pe post de ex-libris inscripția stampilată cu cerneală violetă „Biroul avocatului Theodor Păduraru”. Poate că Theodor Păduraru se regăsea ca personaj în această istorie avocățească.

Ivona, fosta „ghimnazistă”, chișinăuiancă prin adopție, căci își petrece copilăria în ținut, compară mereu Iașul cu orașul basarabean, raport calitativ care nu defavorizează deloc vechea noastră urbe: „Mult cântatul Iași fusese o deziluzie pentru Ivona, de la gară la hotel, de la hotel la restaurant. Ploua. Mitropolia era tot așa de urâtă ca și gara: surori într-o disgrație ursuză. Muște insistente ca în toate târgurile murdare. Piețele cu statui meschine, căscau amărâte ca cineva care a înghițit un os rămas în gât. Pe acoperiș, ploaia suna deprimant a tinichea ruginită. Nazalizarea interogativă a orașelor cu multe sinagoge, dădea un sens turistic bisericilor. Cu deosebirea că, evreii de la Chișinău vorbeau mai mult rusește, iar cei de la Iași cu accent moldovenesc. Ca și cele de la Chișinău, ploaia de la Iași venea cenușie și lungă din Rusia. Trăsurile aveau sunetul hodorogit al căruțelor. Caii, toți, dădeau impresia unui reumatism patruped cu migrenă la cap, junghiuri în copite și lehamite în coadă. Apa avea gust de clor. [...] Se instalaseră cu nervii de rigoare. Ca și stăpânii, mobilele de la Chișinău, își găseau cu greu rostul în trusa modernismului respectiv”.

Deși siropos și liricoid, romanul lui Ionel Teodoreanu enunță o temă serioasă – regătenii în fosta gubernie rusească, acum provincie a României Mari. Funcționarii trimiși încoace de guvernul român concepeau această detașare ca pe un exil. Nu altfel își percepe sejurul basarabean tatăl Ivonei, Miluță Romanescu. Numit la Lăpușna ca prim-președinte al Tribunalului local, el locuiește cu familia în capitala de pe Bâc. Veniții par terorizați de „coșmarul morbid și tentacular al nopților de la Chișinău”. Reîntoarcerea în Iași îl reconectează la civilizație: „Și, în sfârșit, cu mai puțin de un an în urmă, surghiunul basarabean al lui Miluță Romanescu, se isprăvise. Fusese avansat consilier la Curtea de Apel din Iași,

în locul rămas vacant prin moartea predecesorului”.

La fel virtuosul naiv Ladima (*Patul lui Procust*), un *outsider*, un ziarist bun, dar neadaptat la realitate, pe care patronii ziarelor ieșene îl concediază sau refuză să-l angajeze, își găsește refugiul la o foaie din Chișinău. Cabotinei Emilia, neacceptată pe scenele bune ale României, locul i se pare totuși sub prestigiul său: „De văzut nu ne-am văzut toată vara... Eu fusesem la Bârlad tot timpul... El mi se pare că a fost la un cămin de scriitori prin Transilvania... S-a angajat pe urmă la o gazetă de la Chișinău, dar nu știu de ce n-a stat decât două luni. Pe la sfârșitul verii mi-a venit un angajament de la Teatrul Național de acolo. Am bănuیت eu că trebuie să fie ceva cu el acolo... Dar n-am primit... Trebuia să transportăm casa și ne era greu”.

Mulți dintre cei veniți soseau aici cu descalificantul „Bun pentru Răsărit”. Trimisă în ținut pe post de învățător (nu din voia ei!), domnișoara Tuza (*Din Calidor*) nu ascunde că nu-i place locul: „Nou, pentru noi, faptul că domnișoarei Tuza nu-i place la noi – nu asta, ci nou e că ne-o spune: nu-i place Basarabia, nu-i place județul Orhei, nici Mana noastră... Zice că-i prea tină (adică glod); ori prav (colb adică); ba prea multă zăpadă-omăt, iarna («Așa ceva numai la kino am văz'tl», zice ea la văzut)”. Fata se lamentează mereu pe această temă, lucru care o aga-sează pe directoarea școlii: „Mama a tăcut ce-a tăcut, dar într-o zi i-a zis:

– Fată dragă, dacă nu-ți place la noi, de ce mai stai? Cere altă școală, în alt județ, în altă provincie – România-i mare...

– Ba, că ne-or loat Ungurii Ardialu și iar îi mică, zice Tuza.

– Adevărat, dar e încă destul de mare, ca să te cuprindă și pe tine, cu pretențiile... Cere-te într-un oraș – ca să ai și kino și Corzo și asfalt...

– Ba, că n-am medie, zice Tuza. Cu media me aci m-or țâpat – că, de-avem io medie, nu vinem în sărăcia asta...”

Mulți dintre veniți se puneau aici pe căpătuială și se dedau altor fapte dezonorante. Veneau cu papornite de sărântoci și plecau în calești bogate, cum menționa undeva Sadoveanu. Chestia privește nu numai funcționarașii publici, dar și unii dintre intelectuali. O colecție de documente consemnând istoria Teatrului Național de la Chișinău (Editura Cartier, 2016) cuprinde și momente penibile, incluzând procese pentru delapidări. Sigur, cei mai mulți își făceau cinstit datoria, dar fiecare avers își are reversul său.

După război, urmează o pauză lungă în care cuvintele *Basarabia*, *Chișinău* ș.a. devin tabu dincolo, exact ca și *România*, *București*, *românesc* dincoace.

Despre Chișinăul de azi s-a scris mult, atitudinile autorilor pendulând între zeflema, la un pol, și entuziasm, la celălalt. Dar despre asta poate altă dată.

© N. RĂILEANU

O inițiativă nouă și foarte bună a manifestat Vitalie Răileanu întocmind recent o carte interesantă, variată și folositoare pentru întreaga literatură română despre poetul și eseistul Ion Vatamanu. Ea se înscrie cu siguranță în lista cercetărilor și publicațiilor criticului literar, director al Bibliotecii publice „Onisifor Ghibu”, despre Nicolae Esinencu și Petru Cărare. Cartea *Ion Vatamanu – scriitor al existenței* este o prezentare concretă și multiaspectuală a vieții și activității ilustrului om de artă, de știință și politician al timpului său. Subliniem: *al timpului* său, deoarece anii și deceniile aștern peste strădaniile scriitoricești destule straturi de nemulțumiri sau îndoieli, îndreptățite sau nu prea, și imaginea scriitorului Ion Vatamanu nu constituie o excepție. O primă obligație a antologatorului cărții a fost să reconstitue o imagine veridică a celui care a fost, este și rămâne – în memoria colegilor care l-au cunoscut îndeaproape, în tot ce a gândit, simțit și a exprimat el în știință, în activitatea de parlamentar, în poezie și în publicistică – Ion Vatamanu.

Am scris *rămâne*, și ne simțim obligați să începem prezentarea proaspetei realizări a Laboratorului de Cercetări literare și bibliografie „Onisifor Ghibu” de la Biblioteca „Onisifor Ghibu” din Chișinău cu două referințe critice aparținând unor exegeți de mare prestigiu, care vorbesc în cunoștință de cauză, cu argumente pe care le consideră sigure și suficiente, despre unele aspecte negative ale moștenirii poetice vatamaniene. Ion Simuț se arată conștient de adevărul că „poezia lui Ion Vatamanu a catalizat sentimentele naționale în perioada militantă 1987–1991 și unele dinte poemele sale au sunat mobilizator în acea atmosferă”, dar își exprimă și opinia că după 1991 „Ion Vatamanu nu ne mai apare astăzi un mare poet...”, explicând gloria lui „trecătoare” prin „fuziunea pe care a făcut-o, când trebuia, cu idealul național al basarabenilor” și ajunge la o concluzie anihilatoare – că „schimbările culturale ale mileniului III și integrarea în literatura română face din poezia lui Ion Vatamanu o victimă sigură a unei posterități oricât de puțin severe”.

Așa ar fi, dacă idealurile noastre mărețe, exprimate de poet în *Unire, moldovenii!*, *Celor ce pun graiul la vot*, *Un popor de felul nostru* și în alte strigăte de durere ale scriitorului ar fi fost realizate și n-ar fi actuale și în prezent, când minți obtuze cutează să atenteze la denumirea corectă a limbii noastre – româna – și să ne amintească – totalmente anacronic și ridicol! – de așa-zisa limbă „moldovenească”.

CARTE BINEVENITĂ DESPRE UN POET ȘI ESEIST DE NEUITAT

de ION CIOCANU

L-am fi dorit pe Ion Simuț exigent, dar și înțelegător (față de momentul concret al plâsmuirilor vatamaniene) cum e Adrian Dinu Rachieru, care pomeneste „accentele neopașoptiste și patetismul” poeziei vatamaniene, dar și acel „pic de veac” al creației lui.

În toiul neterminatului „pic de veac” al dăinuirii sale îl surprind pe poet critici și istorici literari: Mihai Cimpoi, Vitalie Răileanu, Andrei Hropotinschi, Lucia Țurcanu, Elena Țau, Ana Bantoș, Tudor Palladi, Timofei Roșca ș.a. O analiză detaliată, concretă, convingătoare întreprinde Mihai Cimpoi în studiul *Ion Vatamanu: refuzul frontierei*, început cu o referință la întâmplarea din 1944, când un stâlp de hotar între românii bucovineni și confrății lor de sânge de peste Prut a fost înfipt chiar în grădina casei părintești a viitorului pe atunci poet, de numai șapte anișori. De aici o caracteristică definitorie a poeziei vatamaniene – refuzul frontierei. De aici dramatismul și chiar tragismul întregii creații a scriitorului cu „pasărea venirii” și „pasărea plecării”, de aici viziunea realistă asupra faptelor și gândurilor personajelor cărții sale *De pe două margini de război*, în varianta de până a fi „redactată”, dar parțial și în cea de după o discuție amplă și necruțătoare la Secretariatul Uniunii Scriitorilor și alte particularități esențiale ale creației vatamaniene.

Am pomenit discuția amplă și necruțătoare, și e locul să consemnăm ca fapt deosebit de prețios inserarea de către Vitalie Răileanu a relatării despre ea a lui Andrei Hropotinschi din articolul acestuia *Sub zodia cenzurii*. Cititorul de azi poate afla și chiar simți atmosfera extrem de complicată a timpului respectiv, când și Simion Cibotaru, și Haralambie Corbu, și Bogdan Istru, dar și Aureliu Busuioc sau Liviu Damian au fost nevoiți să critice aspru viziunea realistă a scriitorului asupra dramelor și tragediilor satului de pe două margini de război (= două maluri de Prut), drame și tragedii întruchipate în mod parabolic și în capodopera scriitorului, *Stâlpul din poartă*, poezie criticată de majoritatea membrilor Secretariatului nimeriți în procesul-verbal...

Un studiu binevenit în cartea prezentată aici e *Factorul cultură în scrierile lui Ion Vatamanu* de Ana Bantoș. Autoarea vorbește la un moment dat despre lărgirea orizontului de cultură al scriitorilor și, respectiv, al cititorilor, referindu-se neapărat și la Ion Vatamanu ca traducător și popularizator al poeziei americane și

al celei baltice, apoi subliniind că Ion Vatamanu și-a alimentat poezia din asimilarea creatoare a operelor lui Iannis Rainis, Imant Ziedonis, Ivan Draci „cu scopul de a aduce un suflu nou de știință poetică” și astfel „adopta traducerile sale la necesități de ordin interior ale spiritualității de la noi”.

Cu interes am parcurs eseurile lui Vitalie Răileanu despre operele inedite deocamdată ale poetului basarabeano-bucovinean, ale Elenei Țau despre placheta de versuri inspirate *Ora păsării*, ale Elenei Apetri *Imaginea artistică în poezia lui Ion Vatamanu*, ale lui Tudor Palladi despre moartea (poetului) în cuvânt și altele, fiecare cu partea sa de contribuție la portretul spiritual al scriitorului.

Util cititorului, absolut indispensabil unei antologii ca prezenta, este amplul *Tabel cronologic* și încă mai amplă bibliografie selectivă, îngrijite de Margareta Cebotari.

Nu ignorăm compartimentul *Ion Vatamanu – poet între chimiști și chimist între poeți*, în care Tudor Lupașcu, Dumitru Batâr și Tudor Colac dezvăluie succint activitatea de savant a scriitorului.

Proaspăta publicație a lui Vitalie Răileanu include și alte cercetări merituoase. Dar sunt în carte trei dialoguri arhinesecare înțelegerii până la capăt a vieții și creației lui Ion Vatamanu. Scoatem în prim-plan dialogul maestrului vancicăuțean Serafim Saka luat și condus cu abilitatea cunoscută de la maestrul costicenian Ion Vatamanu.

Două interviuri conțin adevăruri esențiale relatate de soția scriitorului, traducătoarea Elena Vatamanu-Curecheru, într-o conversație-fulger cu corespondenta publicației „Flux” din 24 iunie 1998 și alta – cu inimosul și reductabilul cercetător al arhivelor, descoperitor al multor „pete albe” din istoria literaturii noastre, publicistul Alexandru Donos. În acest dialog distinsa doamnă aduce explicații succinte referitoare la volumul *Pasărea Eu*, în care fuseseră incluse mai multe poeme și cicluri de poezii, similare unor poeme. Redactorul cărții, îndemnat de șefi sau doar speriat de zvonuri orale răutăcioase, se văzu nevoit să elimine pasaje și pagini întregi din cartea gata să fie multiplicată.

Cartea alcătuită de Vitalie Răileanu este de o utilitate principală pentru cititorii de azi și de mâine, doritori de a înțelege corect creația onestă – nu numai a lui Ion Vatamanu – în condițiile regimului comunist de odinioară, ostil artei autentice.

STUDII

... AMOR, LIUBOV' & DRAGOSTE, IUBIRE (II)*

de NICOLAE LEAHU

Ruptura de nivel care a marcat condiția erosului postmodern în raport cu tradiția vizează, înainte de toate, o schimbare a canonului perceptiv și o alta de natură pur retorică. Ea se bazează preponderent pe acea distanță critică deliberată, mai mult – programatică, pe care și-o ia poetul postmodernist față de obiectul iubirii, de întregul tabiet al pasiunii (descoperirea Ei/Lui, cochetăriile seducției, întâlnirea, despărțirea, euforia regăsirii sau dezamăgirea, gelozia sau indiferența) și, desigur, de limbajul erotic ce a servit tradiția națională și universală (cea din urmă, acum tot mai activă) a liricii de dragoste. Mutația de care vorbim atinge, prin urmare, însuși tiparul „istoric” al sentimentului, care, se știe, este un efect al culturii. „Dulcea otravă” a confuziei oximoronic de cândva intră în modernism (iremediabil?) în sfera unei lucidități implacabile, favorizată, negreșit, și de progresele romanului de (auto)analiză. În eseu *Dimineța poezilor*, Eugen Simion distinge trei funcții ale scriiturii erotice ce se instituie pe terenul suferinței sentimentale, al „chinului” iubirii. Astfel, scriitura erotică „*eliberează*” suflul de o mare tensiune interioară, *comunică* pasiunea și, cea mai importantă dintre ele, *seduce* obiectul erotic. Toate acestea se implică dacă poemul place”, adică, dacă ele produc o a patra funcție, aceasta însă „de ordin estetic”, o sublimare deci a „discursului îndrăgostit”.

Funcțiile respective și-au menținut însă valabilitatea numai până în zorii modernității, fiind bruscate cu violență mai ales la ora avangărzilor, când valorile de sentiment au fost date pe ușă afară cu tot cu „poezia coruptă” și „ipocrizia convențiilor ei morale”, imperativul epatării „burghezului” substituind pudoarea galanteriei erotice culte, lirica populară, ba și poezia trubadurilor sau vaganților cunoscând de mult „îndrăznelile” de limbaj. *Poemul invectivă* al lui Geo Bogza ar fi numai una din cărțile de referință pentru ilustrarea atitudinii „erotice” avangardiste. Un fragment din *Poem ultragiant*: „Servitoare cu sexul ca o mâncare de pătlăgele vinete/ scriu despre tine poemul acesta/ pentru a face să turbeze fetele burgheze/și să se scandalizeze părinții lor onorabili/ fiindcă deși m-am culcat cu ele de nenumărate ori/ nu vreau să le cânt/ și mă urinez în cutiile lor cu pudră/ în lingerie lor/în pianul lor/ și în toate celelalte accesorii care le formează frumusețea.”

Nimic din puritanismul și curtoazia șlefuită a erosului “vechi” nu mai întreține

ne aici flacăra poeziei. Cât privește dezi-deratul plăcerii poemului, este suficient să invocăm „plăcerea aristocratică de a displăcea”, afirmată încă de Baudelaire, poetul cu cea mai de seamă contribuție la reformularea noțiunii „clasice” de frumos poetic, regândit de acesta din perspectiva esteticii urâtului.

Oricum, privit *grosso modo*, cu avangărzile și toate negațiile sale, modernismul practică o poezie de limbaj ce desconsideră sau elimină valorile de sentiment, exaltând trufia lucidității. Iar pentru a îndepărta timbrul personal, rostirea individuală, el operează cu un discurs sofisticat, abstract, ermetic, ezoteric, elitist, inventează heteronomii, eul plural etc. Rezultatul este afirmarea unui dezinteres pentru inteligibilitatea dialogului emitent-receptor sau, pe plan îngust, a comunicării erotice. De exemplu, ceea ce numim noi de obicei lirică de dragoste la Nichita Stănescu nu este o poezie cu implicații „biografiste”, antrenând direct subiectul rostitor, cu suferința și travaliul său afectiv. O conceptualizare a iubirii, deci o *fenomenologie* și *fiziologie* a modului cum iubirea se înscrie (ca abstracțiune) în textura limbajului, meditația asupra posibilităților și limitele acestuia fiind o constantă a scriiturii stănesciene. Sigur că, în cazul acesta, nu e vorba de insensibilitatea poetului la eros. Mai curând am avea de-a face cu o modalitate retorică a distanțării poetului (care, în stilul lui Mallarmé, „cedează inițiativa cuvintelor”) de limbajul care exprimă afectul, epurat de orice urmă de individualitate recognoscibilă biografic, topografic sau temporal.

Prin urmare, dacă scriitura erotică la marii poeți moderniști nu mai urmărește un efect eliberator, de exorcizare a tensiunii interioare, dacă nu mai este decât indirect comunicare a febrilității pasionale și nici un subterfugiu al artei de a seduce, miza absolută stând în delectarea estetică, faptul izolării poeziei în limbaj devine incontestabil, cu toate că nici excepțiile nu lipsesc, numeroase texte fiind susceptibile de o directitate a rostirii, sau, cel puțin, de ignorarea principiului „jocurilor de limbaj”, cum ar spune Wittgenstein. Asemenea poeme sunt de găsit și la Nichita Stănescu, fie că ele iau înfățișarea unității romantice a eului cu sentimentul exprimat, fie că recuperează, discret, spiritul poeziei galante (un exemplu al fi celebrul *Poem*: „Spune-mi, dacă te-aș prinde-ntr-o zi...”).

Ce se întâmplă însă în postmodernitate? În ce măsură este dependent discursul erotic optzecist de limbaj și de senti-

ment? Mircea Cărtărescu recunoștea, la începuturile demersului generației sale, influența încă activă pe care o exercită modernismul asupra noii poezii, optzeciști propunându-și să se debaraseze de tentația de „a sugera” în loc de aceea de „a spune”. Sau, insista el, „măcar trebuie să devenim conștienți de fundătura în care modernismul a adus poezia”. Rezulta de acolo necesitatea de a orienta poezia pe calea „strategiilor orale”, de a potrivi vocea poetică pe aceeași lungime de undă a auditoriului contemporan, educat la școala casetofonului și a imaginilor video, în definitiv, se contura un program poetic „ce ține cont enorm de public” și gândește postmodernismul nu ca pe un „concept”, ci ca pe o „necesitate reală”. Am reaminti, în acest context, că pentru Alexandru Mușina „poezia exprimă, comunică o *realitate* (textul poetic nu numai e o *finalitate*, ci un *mijloc*), iar persoana poetului devine sistemul de referință, instanța ordonatoare, în locul *limbajului* sau al transcendenței („goale” sau „pline”)”. Două consecințe importante decurg din aceste intervenții teoretice. Prima: dependent încă de modelul poetic modernist, pe care îl reia cel puțin parodic, optzecismul nu reușește să se sustragă complet poeziei de limbaj; a doua: recuperând persoana poetului, optzecismul readuce în discurs emotivitatea nealterată a instanței emitente, ceea ce, măcar parțial, reabilitează funcțiile tradiționale ale scriiturii erotice. A considera, prin urmare, asemeni lui Gheorghe Perian, că poemele lui Mircea Cărtărescu „nu sunt destăinuiiri ale unui îndrăgostit, ci fapte de limbaj”, adică texte irelevante în ordine sentimentală, înseamnă a eluda atât încercarea optzeciștilor de a trece în regimul lui „a spune”, re-reglând rostirea pe o anumită undă de inteligibilitate, înseamnă a ignora tentativa optzeciștilor de a răsturna relația, dominantă în modernism, „dintre poet și limbaj, dintre text și realitate”, cât și faptul revenirii persoanei poetului în ipostaza de sistem de referință „în locul limbajului”. Altceva e că în ecuația poeziei „texistenței” intervine un pregnant accent ludico-ironic, expresie a relativismului postmodern (cărui a nu-i lipsește și un distinct spirit conciliant, post-dihotomic), conștient de limitele discursului și ale ființei, de sfârșitul „poveștilor legitimize” și de *slăbirea* „structurilor puternice ale vieții emotive”. Descriind noțiunea de „slăbire”, Gianni Vattimo dădea și acest exemplu, foarte potrivit inclusiv contextului discuției noastre: „... cavalerul medieval cucerește dragostea damei în

duel, în timp ce poetul provensal în loc să se dueleze scrie poezii și-și pune spada în slujba unei puteri mai înalte, mai complexe și deci mai puțin nemijlocite, supus medierii diplomației și a instanțelor juridice etc”. Inexistentă ca problemă a ființei, când este pură instinctualitate, într-un anumit moment, sau sentiment terorizant, într-altul, dragostea ajunge în modernitate un obiect de cunoaștere rațională, pentru ca postmodernitatea, cu a ei conștiință totalizantă, să regândească ulterior atât erotismul și sexualitatea, cât și retoricele care exploatează cultural aceste surse de „mister” mediatic.

Banalizată de cinematograf și televiziune, de artele plastice și literatura pornografică, concurată de focarele unui „erotism cu rază de acțiune internațională și intercontinentală”, cum îl vedea Julius Evola încă în 1958, în *Metafizica del seso*, dragostea, ca sentiment poetic, își pierde misterul original (sincer sau jucat, ritualizat), specific poeziei pre-moderniste, dar și puritatea abstractă din poemele lui Lucian Blaga sau Nichita Stănescu. Ceea ce a rămas în postmodernitate din istoria *romantică* a iubirii-pasiune este deopotrivă un efort de recuperare și re-facere, de revizuire și relativizare parodică în conjuncție cu o *prezență sentimentală*, poetul, rostitorul, acesta însă fiind copleșit de universul fantasmatic al unui pansexualism insubordonabil, ori de necesitatea de a supraviețui ca entitate morală într-o lume ce macină neîncetat zidul dintre inocența erotică și perversitate. Or, o spune și Georges Bataille, „Erotismul este în conștiința omului ceea ce, în el, pune în cumpănă ființa”. Deși nu dispare din orizontul ființei, la fel cum „Dumnezeu e mort” doar în „retorica jocurilor de limbaj”, dragostea, ca și sentimentul religios al omului, nu mai are astăzi, ca să spunem așa, o tensiune wertheriană, devenind pentru poet nu numai o problemă existențială, ci și una de literatură, de limbaj, de meditație. Postmodernismul dorește să concilieze aceste contrarii, în intenția de a-i reda cuvântului acoperirea sentimentală cuvenită, iar sentimentului întreaga putere de exprimare a logosului, de la extazul mistic la ironie și parodie. Nu toți poeții optzeciști urmează această cale, dar cei care o fac – Mircea Cărtărescu, Alexandru Mușina, Marta Petreu, Lucian Vasiliu, Emilian Galaicu-Păun ș.a. –, au acreditat deja o impresie certă că erosul poetic românesc a cunoscut o nouă schimbare la față.

Oscilând așadar între limbaj și existență, între comedia amorului și o perfect stă-

pănită dramă sentimentală, de la apariția fiorului erotic la micile bucurii de familie ale cuplului, poezia lui Mircea Cărtărescu demonstrează, metodic, fascinanta oglindire a sentimentului iubirii în retorică și a retoricii în sentiment. Nu întâmplător, în a sa „trilogie optzecistă”, volumele *Poeme de amor* (1983) și *Dragostea* (1994) flanchează *Totul* (1985), astfel sugerându-se dubla proiectare a sentimentului, o latură ludic-ironică (amoroasă) și o alta gravă, a dragostei, implicând profund trăirea poetului. Aceeași fluctuație asumată o întâlnim și la Alexandru Mușina, în *Aleea Mimoze-inr.3* (1993) și *Tea* (1998); în *Mona-Monada* (1981) și *Verile după Conachi* (1990), la Lucian Vasiliu, Gellu Dorian și la atâția alții. Eugen Simion surprindea printre primii la autorul *Poemelor de amor* mișcarea poemului de dragoste între „adoratie și ironia adorației”, atitudini divergente, desigur, dar compatibilizabile, la limită, pentru că poetul „trăiește în contingent și feminitatea nu este decât o întrupare a contingentului”. „Muză” și „fufă” în același timp, femeia este un strălucit pretext de demitizare retorică, poetul înlăturând ludic veșmintele și podoabele somptuoase pe care i le-a atribuit femeii istoria poeziei, pentru a-i dărui altele, nu mai puțin fastuoase, din garderoba postmodernității (pulovere, tricouri, bluze, furouri etc.), ceea ce nu înseamnă retrogradare, ci un mod de a adevca mitul erotic la proporțiile realității. O demitizare care nu exclude mitizarea, pentru că iubita cărtăresciană se poate identifica, metaforic, cu orice: “tu ești grădina zoologică în cizme de antilopă?/ tu ești magazinul cocor lopătând spre țările calde,/ ești bulevardul magheru îngropat sub zăpezi” (*Pe când mă bărbieresc*). Femeia apare ca o creatură ce aglutinează realul și fantasticul, o identitate spirituală și o proiecție scripturală. Astfel, întruparea mitică din același text este totodată o „domnișoară, ba nu, profesoară! deloc domnișoară, dar tovarășă profesoară!” ce-și are serviciul la „școala de tip nou din pantelimon”, iubită de copii și spunându-le „conjugări și povești”, îndrumându-i „să-și pună panglicuțele și să aducă maculatură”... E și firesc, prin urmare, ca doi profesori îndrăgostiți să-și poată inventa un limbaj erotic puternic literaturizat, jocul iubirii fiind și un joc al comunicării, un argou de alcov („amorul nostru a fost ca o bomboană învelită în staniol:/ dulce dar ceva scârțâia foarte tare...”). Fantezismul și ironia colorează pitoresc discursul, despărțindu-l categoric de idilismul sau tragismul erosului eminescian, de platonismul erotic al primului Arghezi sau de erotismul abstract al poemelor stănesciene, ca să ne limităm la cele mai cunoscute modele lirice ale iubirii, citate, răstălmăcite sau parodiate cu o feroare ce face din Mircea Cărtărescu cel mai spectaculos poet român al amorului și al iubirii, ca fațete distincte ale aceluiași sentiment. Parodia, de altfel, este un vehicul eficient al ironiei în dialogul implicit sau explicit al poetului cu reperele anterioare ale poeziei de dragoste. Niciunul din autorii consacrați ai temei nu scapă ironiei cărtăresciene, de la poezii Văcărești și Conachi la Alecsandri și Bolintineanu, Eminescu și Macedonski, Arghezi, Blaga, Barbu și Bacovia, la Nicolae Labiș, Nichita Stănescu și, mai ales, la Leonid Dimov și Emil Brumaru, textele cărora sunt traversate pe toate direcțiile de un neastâmpărat spirit caragialesc, aliaj de rostire savantă și vorbire de mahala,

sublim ghiveci adunând la un loc toate speciile, stilurile și locurile comune ale liricii de dragoste. Arta parodiei, ca mijloc de control critic asupra tribulațiilor dragostei în istoria poeziei românești, se cristalizează în volumul *Totul*, unde aflăm cel puțin câteva parodii vizând poezia lui Mihai Eminescu și Ion Barbu. De exemplu, *Ciocnirea* parodiază *Dorința* eminesciană, personajul postmodern afirmând un vitalism titanice și o poftă erotică de o îndrăzneală ce umilește grațioasa și visătoarea invitație „în codru” a îndrăgostitului romantic, prizonier mai mult al iluziei și al virtualităților erosului. Încercând să telefoneze iubitei, dar lipsind legătura, personajul lui Cărtărescu trage de firul telefonic până apropiere, „metru cu metru”, cele două cartiere și cele două inimi într-o îmbrățișare incandescentă, „arzând cu trosnete, ca dați cu benzină”. Activismul erotic postmodern își etalează astfel libertatea de manifestare și deci superioritatea față de așteptarea mistuitoare sau lamentațiile dulcele ale erosului romantic. O parodie cu adresă este și *Poema chiuvei*, aici poetul zeflemisind în marginea motivului iubirii imposibile, ilustrat de Mihai Eminescu, în *Luceafărul*, și Ion Barbu, în *Riga Crypto* și *Iapona Enigel*. Dragostea chiuvei pentru „steaua galbenă”, care, la rândul-i, iubește “o strecurătoare de supă/ din casa unui contabil din Pomerania” este, în același timp, un mod de a parodia mitul romanesc al “triunghiului” nefericit. Rezistând supliciului sentimental, dragostea se stinge în apele străvezii ale lucidității și chiuveții îi face, în cele din urmă, o „propunere” mușamalei. Pragmatismul postmodern rezolvă, fără „migrene” și complicații sfâșietoare, orice criză erotică. De visuri de amor, ascunzând un bovarism notoriu, este bântuită și poezia *O motocicletă parcată sub stele*. Invidioasă pe „stăpânii” care sâmbăta o încalecă și merg la motel să facă dragoste, motocicletă nutrește și ea gânduri de amor liber, fiind gata să iubească pe oricine: un „stecker” dintr-o vitrină, un cactus... Reciprocitatea lipsind, ea nu se sinucide totuși, împăcându-se cu gândul că tot ce o înconjoară (drumul, vântul, dealurile, asfaltul etc.) ar putea să fie adevărata ei „dragoste”.

Unicul mod de a te eschiva omniprezenței memoriei culturale și retoricii iubirii, cu întreaga-i suită de lamentații, dorințe și refrene ce așteaptă fructificarea persuasiunii, stă în impregnarea poemului, fișă de existență, de zvâcnetul viu al trăirii autentice. Viziunea ironico-parodică se refugiază cu grație, răbufnind imprevizibil atunci când povestea de dragoste deviază spre platitudine. Chipul mitico-fantasmagoric al femeii-artificiu prinde viață în bătaia privirii bărbatului atent la orice detaliu corporal sau vestimentar, himera imaginară fiind confruntată cu „portretul” ei real. Gesturile și mișcările femeii, de o senzualitate ațățătoare, sunt conspectate cu o pasiune galeș-ironică ce trădează preaplinul interior: „În pielea ta roză cu sticliri albăstirii/ și-n chiloții tăi înflorați, cilibii,/ cu prosopul persan peste șale/ intri la baie, te speli pe dinți cu mentol/ pe ochi dai cu apă și fa, cu lux dai pe umărul gol/ cu obao sub brațele goale// în părul tău gri și oval, șamponat/ cu volute, cu arhitrave, cu tricliniu rombat,/ te uiți visătoare-n oglindă./ Se vede acolo un sfert de WC, o parte din cadă/ și-o gagicuță cu țâți de zăpadă/ cu mutra zâmbindă.” (*Doar încă o zi*, în vol. *Totul*)

Materialitatea seducătoare a femeii pare să covârșescă imaginația și retorica: „un sân al tău face cât toată opera mea” (*Fiara*), iar Gheorghe Izbășescu îl îngână pe Cărtărescu, de foarte aproape: „Decât trupul tău, Mirianida, eu nu pot fi mai presus” (v. *Atentatele zvelte*, în vol. *Ulise al orașului*). Altădată proscrie în spațiul poemului, obiectele de lenjerie feminină își revendică un statut de noblete poetică. Furoul, sutienul, chiloții, ciorapii, jartierele devin lucruri la fel de obișnuite și sugestive precum *focul* din privirile Zulniei conachiene. Printre cuvintele de amor încep să se furișeze angoasele erosului („tu vei avea alți iubiți,/ eu voi scrie alte poezile”, *La o artistă*). Singurătatea tânărului bărbat devine uneori chinuitoare, bosumflată („când ești la pământ nici o femeie nu te cunoaște”), chiar dacă *Totul* este, în ansamblu, un volum al escapadelor erotice ale tinereții, iar noțiunea de amor abia de cochetează cu ideea de fidelitate, amorurile pur și simplu „întâmplându-se”, după modelul pan-erotic și trans-moral al naturii. Lehamitea de „romanele de ocazie”, de plimbări prin Cișmigiu și șederi prin cafenelele unui București iluminat de febra unui senzualism feeric, sensibilizează inima iubeată a înamoratului de femeia absolută („ea nu mă iubea / și chiar nu iubise pe nimeni în viața ei / dar ne simțeam bine / și am avut seri plăcute împreună”, *Adriana*). Resimțind frigul singurătății și „măreția kitschului”, personajul cade pradă obsesiei conjugale: „fii tu lângă mine, gândește-te la mine./ Poartă-te tandru cu mine, nu mă chinui, nu mă face gelos,/ nu mă părăsi, căci n-aș mai suporta încă-o ruptură./ (...) fii iubita mea permanentă.” (*Când ai nevoie de dragoste*)

Poezia *Pace și realism* consolidează interogația asupra conveniențelor și inconveniențelor condiției de burlac („matritate/ mă încolțește. Unde dracu să fug? Pe cine să iau de nevastă?”), regimul tinereș al amorului, al erosului nestănenit, potolindu-se, lent, în *Dragostea*, cartea care impune, în ciclul de versuri *Dragă Cri*, alături de nostalgia pentru nesăbuița paradisiacă a tinereții, cu amintirile și regretele ei (v. poemul *Corina (recent măritată Achimescu)*, tranziția către o altă vârstă sentimentală, poezia iubirii matrimoniale. Tema, modernizată, cu rădăcini în *Versurile de seară* ale lui Arghezi, este readusă în spațiul citadin, după ce acesta îi stabilise reședința în lumea domestică a gospodăriei țărănești, suspendând curajos mereu neîmplinita și infructuoasă iubire romantică.

Locul, boem, al „prietenei”, „fufei”, „făței” cu apucături de muză leneșă și de curtezană nepăsătoare, preocupată doar de “metafizica” mijloacelor de seducție, îl ia matroana, demnă și respectată, învăluită de spiritul protector al bărbatului. Solemnitatea gesticii nu devine însă scorțoasă, deoarece jocurile șăgalnice ale iubirii sunt condimentate cu o ironie blândă, reținută. În poemul *După o cununie la -21°, totul se dovedește a fi perfect* (titlul poemului liminar) obsesia scriiturii se rarefiază („mă tem că existăm cu adevărat/ că nu ne vor lăsa să-ți mai mângâi părul buclat/ că nu vor permite Ficțiunii, Utopiei să fie realitate, că vom fi prefăcuți în citate”), instaurând conștiința împlinirii matrimoniale: „Există, chiar există, pe lume, chiar există fe-/ ricirea conjugală” (*Pod peste apă tulbure*). „Criștie ce să faci”, umplând apartamentul de

luciu proaspăt, flori, tihnă. Cărtărescu nu reproduce investitura domnească a femeii argheziene, la fel cum nu imită obediența de taur, „alb” a bărbatului. Teama însă că ar putea fi părăsit îl întristează și atunci regăsește drumul spre Transcendența plină: „Doamne, dă-mi încă treizeci de ani cu Cri!/ nu mai vreau să ajung un mare poet./ vreau să fii cu mine în pat iernile, Cri,/ și să mergem împreună la munte, să ne vizităm/ cu Bogdan & Simona/ să ne înțelegem, să nu ne certăm prea des...”

O poetică a confesiunii seci, fără podoabe, eliminând pe cât e posibil presiunea livrescului. Dar e suficient să apară un gând sincer („mi-e dor de tine”) și acesta instigă imediat conștiința auctorială („de când nu s-a mai spus asta într-un poem?”).

Cumpărarea mașinii, așteptarea copilului, un “profiterol”, nașterea fiicei, privirea încântată de „gropițele de deasupra de slip și de șale”, plimbarea de seară cu „fata-n căruț”, planurile pentru Crăciun și vacanță, micile pozne și mofturi ale Ioanei sunt tot atâtea prilejuri de seninătate tonifiantă și optimism. Iubirea matrimonială scoate „fumurile de celebritate din cap”, relativizează zgomotele „vieții literare” și chiar „fășnețele de pe stradă” i se par acum poetului niște „pure obiecte estetice”. Ion Pop citea, pe bună dreptate, *Dragostea* (dar nu numai pentru ipostaza de *pater familias* a autorului), ca pe „O concluzie la „anii nebuni”, o uvertură a altora, ai înțelepciunii”.

Deși supravegheat, regimul denotativ nu poate să excludă definitiv metafora și marile simboluri ale poeziei dintotdeauna. Erosul se umanizează, exaltarea mistică a sentimentului se preschimbă într-un act de cunoaștere ludică, susținut de o senzorialitate reglată la adevărata tensiune a vieții interioare. E în câștig poezia, lărgindu-și zona de iradiere, e în câștig poetul care își fructifică „șansa” de a vorbi și despre sine, impunând în spațiul literar o iubire cu individualitate nu numai retorică, ci și existențială.

Limbajul licențios rupe zăgazurile decenței abia după 1990, când tatonările în jurul frustetei limbajului erotic sunt duse, de către tinerii poeți ai ultimului sfert de veac, până în pragul reacțiilor de respingere. Retorica șocului ireverențios le programase însă, cu simț tactic, drept niște gesturi de frondă în strategia succesului, cel puțin al celui mediatic. Performanța minimă a acestei poezii este că se impune discuției, captând atenția unui anumit segment de public. Ușor de realizat, măcar și excerptând citate din recenzii și diatribe, nu vom da un inventar de cuvinte, imagini și injurături „măiestrite”, deoarece nu din ele, luate în sine, izolat, rezultă efectul de kitsch sau de poetizitate al textelor. Am mai spus-o: reținem de aici conștiința deliberată a riscului de a te denuda, de a te livra total nu numai limbajului, dar și unei anumite conjuncturi istorico-literare, când violențele de limbaj devin marfă, mai mult sau mai puțin vandabilă, și totuși marfă, adică ceva care își caută imediat prețul, punându-se sub incidența fluctuațiilor cererii și ofertei. Am evitat cu premeditare acest versant al poeziei erotice, lăsând însă loc pentru o discuție aparte, poate mai atentă și mai aplicată.

*** Prefață la antologia „Poezia erotică românească”, în curs de apariție la Editura Știința.**

POEZIE

PREZENT
DISCONTINUU
de VIRGIL BOTNARU

VIRGIL BOTNARU NĂSCUT LA 8 AUGUST 1988 LA SÂNGEREI. ABSOLVENT AL FACULTĂȚII DE LITERE A UNIVERSITĂȚII DE STAT „ALECU RUSSO” DIN BĂLȚI. ÎN PERIOADA 2011-2014 A ACTIVAT ÎN PROIECTUL INSTITUȚIONAL DE CERCETARE „LITERATURA CA SPAȚIU AL REPREZENTĂRIILOR” (COORDONATOR: MARIA ȘLEAHTIȚCHI), A FOST REDACTOR LA TEATRUL „VASILE ALECSANDRI” DIN BĂLȚI (2012-2013) ȘI EDITOR LA POSTUL TV PRIME (2015-2017). DIN 2014 ESTE MEMBRU AL UNIUNII SCRITORILOR DIN MOLDOVA.

VOLUME PUBLICATE: RETURN TO INNOCENCE (BUCUREȘTI, EDITURA CASA DE PARIURI LITERARE, 2014).

PREMII: PREMIUL PENTRU DEBUT AL SALONULUI INTERNAȚIONAL DE CARTE (CHIȘINĂU, 2014), PREMIUL PENTRU DEBUT AL UNIUNII SCRITORILOR DIN MOLDOVA (2014).

PREZENT DISCONTINUU

a doua zi de Paște
copiii din satul meu de răzeși
joacă fotbal cu un cap de păpușă

(când i-au săpat bunicului groapa
vecinii au scos un craniu
întreg ca un pachet de țigări
ascuns de părinți)

după ce apune soarele
ei merg spre casă
agale
împărțind o pereche de role vechi

toată noaptea
ochii păpușii vor străluci
în buruieni

AFFECT

la etajul întâi
în două odăi renovate
stau trei bătrâni
absolut sănătoși

uneori le cumpăr prietenia
pentru o seară –
un litru de votcă
și câteva țigări cu filtrul alb

spun aceleași povești încalcite
beau
sting lumina
plâng și se acuză

mă întreb apoi
lângă cine se culcă
femeile pe care le-am prețuit
astăzi
pe stradă

la geamul deschis
în întuneric

simt resemnarea orașului

ca un orb care pipăie
butoanele unui lift blocat

SINGURĂTATE

cu tine aș face ordine prin casă
și tărașoi în Univers

PENTRU CV

îmi plac localurile cu wc-uri curate
în care poți să faci sex și
cu femeia pe care o iubești din viscere

paharele pe care le strici nu sunt de cristal
iar șampania e veritabilă
ca durerile de cap

astăzi voi bea mai mult decât de obicei
și voi merge la baie de unul singur

din cele șaptesprezece divorțuri
înregistrate până la prânz
vreau ca despărțirea noastră
să fie specială

DELIR

după beție
primele cuvinte
roștite cu gura uscată
au gust de dovleac stricat

apa din ceainic e caldă
și puțină

dar nimeni
nu e de vină
când nu te mai ține memoria
și corpul nu mai vrea să iasă afară
de unul singur

CALIGRAFIE NORDICĂ

orașul bălți este un animal care se preface
că doarme
nemilos ca o pungă de plastic pentru gunoi

te seduce cu câteva cafenele bune
o stradă pietonală
două-trei parcuri
femei liniștite cu părul proaspăt vopsit
și niște vânzători de la piața din centru
pe care trebuie să-i cunoști

există o fabrică de bere
și un lac în preajmă
în care se îneacă numai liceeni pletoși

ai unde să te plimbi de unul singur
unde să bei și să plângi
unde să-ți fie rușine de ceilalți

pe centură stau
aceleași prostituate obeze

uneori mă regăsesc în acest oraș
pitoresc ca un soț bețiv
care vine în fiecare seară acasă
cu flori
numai să nu-l părăsești

NATURE MORTE

în fiecare zi
plopilor uscați de lângă lacul pobeda
așteaptă să se întâmple ceva

poate vine un bătrân cu vederea slabă,
un copil murdar
cu chibrituri
sau numai un vânt puternic...

doar când vreun cățel însetat se îneacă,
ei se luminează la scoarță:
în orașul acesta
toate au un sfârșit limpede...

© N. RĂILEANU

CRONICĂ LITERARĂ

DORIS MIRONESCU: LITERATURA CA SPATIU AL MEMORIEI CULTURALE

de NINA CORCINSCHI

Revizitarea trecutului literar implică din perspectiva zilei de azi o adevărată dilemă. Cum mai citim astăzi trecutul, prin ce dioptrii? Cum revenim la clasici, când (parcă) totul s-a spus și se știe? Mai are rost, când canonul pare inflexibil și inviolabil? Scriitorii de azi continuă totuși să se raporteze la trecutul literar, să-l provoace la un dialog viu, polemic, incitant, fapt care implică și popasurile exercitiului hermeneutic în ceea ce numim literatura aurorală, a marilor începuturi. Acea literatură interesează azi nu atât ca factor estetic, cât mai ales ca mecanism instituțional, ca un construct care a implicat deopotrivă efortul scriitorului, al cititorului (profesionist, și nu doar) și forța iradiantă a mitologiilor culturale.

Doris Mironescu citește, în cartea *Un secol al memoriei. Literatură și conștiință în epoca romantică* (Iași, Editura Universității „Alexandru Ion Cuza”, 2016), trecutul literar prin prisma unui concept nou: *memoria culturală*. Termenul e conceptualizat de Jan Assmann, care opune memoriei culturale tradiția, tezaurul literar al folclorului. Memoria culturală, în înțelegerea lui Assmann, nu are valoarea normativă a tradiției, fiind un spațiu al conexiunilor dintre prezent și trecut, al irizărilor intertextuale, al dialogului polemic. Pornind de la această interpretare, Doris Mironescu precizează că „memoria culturală realizează legătura între individ și contemporanii săi, între trecut și prezent și propune viziuni de viitor”. Trecutul literar apare, prin prisma acestui concept, un construct, o instituție formatată cultural și social. Felul în care scriitorii clasici au o înțelegere proprie asupra memoriei comunitare și o instrumentează în câmpul literaturii ține tot de interesul memoriei culturale. Astfel, discuția despre literatura trecutului ca fenomen iradiant pentru prezent capătă complexități și mize noi de înțelegere. Demersul comparatist al studiului implică un tur de forță în teoria receptării, estetica și sociologia literaturii, care-l ajută pe autor să surprindă nuanțat mecanismul de constituire a fenomenului literar și vectorii săi de evoluție și interferență. Doris Mironescu reușește cu o dexteritate admirabilă parcursul sinuos prin istoria ideilor și adaptarea teoriilor dintre cele mai noi la fenomenul literar românesc din epoci diferite, într-un stil care îmbină rigora academică cu timbrul personal al eselui.

Prima parte a demersului exegetic ține de (re)lectura unor autori „aurorali”, Alecu Russo, Vasile Alecsandri, Grigore Alexandrescu etc., cu accentul pe canonicitatea lor structurală, pe capacitatea lor de a nuanța estetic o „retorică a apartenenței”, circumscrisă conștiinței comunitare a publicului. Felul în care primele structurări canonice se revendică de la literatura premodernă și modernă constituie partea a doua a cercetării. Și partea a treia vine dinspre prezent spre trecut, din sec. XXI spre sec. XIX, criticul cercetând cum sunt re-vizitate toposurile predecesorilor și sub ce forme revin acestea în literatura de azi. Cu alte cuvinte, Doris Mironescu analizează „retorica apartenenței” și criteriile pe care s-a constituit canonul literar, modalitățile de racordare a literaturii actuale la toposurile literaturii canonice și, în final, surprinde fenomenul literar ca instituție de „constituire, circulație și mutații ale memoriei culturale”.

Secolul XIX literar este unul al memoriei comunitare, întemeiate pe valori naționale orientate spre consolidarea conștiinței identitare a publicului. Atenția criticului se oprește la toposurile revoluate, chiar și cele invalidabile de o estetică a canonului, cum ar fi militanțismul naționalist, latura politică, poezia ruinelor etc., care au formatat într-un fel anume memoria comunitară. Întrebându-se de rostul ruinelor, Doris Mironescu surprinde coloratura naționalistă a toposului și felul în care imaginea ruinelor e legată de reprezentările comunitare. Filozofia ruinelor trimite spre o circumscrisiere naturală a toposului, legată de durată și recurență, și raportarea scriitorilor la acesta este o formă de exprimare a sensului veșniciei neamului.

De la Alexandrescu la Eminescu evocarea ruinelor e pusă pe coordonatele diferitelor tipuri de sensibilitate poetică. Alexandrescu sau Heliade invocă fantomele trecutului pentru a aduce în prezent idealurile milenare într-o „retorică a apartenenței”. Eminescu însă evocă toposul ruinelor în contradicție cu decăderea prezentului, pledând pentru o reactivare a energiilor sufletului etnic într-un proces de reculegere individuală, o recuperare de esență superioară, „în curcubeie” de vis și reverie divină. La Eminescu nostalgia pentru trecutul valoros e resimțită doar unilateral, iar „poezia devine simbolul însingurării și înstrăinării eroului de comunitate și nu locul reafirmării colectivității naționale”.

Retorica apartenenței, cu puterea ei constitutivă de semn, a avut un rol deosebit la constituirea canonului. Surprinzătoare e facerea canonului de la o autoritate critică la alta, spre exemplu, cum e cazul lui Garabet Ibrăileanu. Doris Mironescu observă că Ibrăileanu încarcă conceptul cu semnificație socio-culturală, care făcea din Creangă clasicul perfect, nu și din Eminescu sau Caragiale, cărora criticul interbelic le recunoștea fără dubiu valoarea estetică. Ibrăileanu încearcă să depășească percepția socio-culturală a conceptului și să-l ancoreze în spațiul estetic, dar „indeciziile sale sunt indeciziile literaturii române, producând importante consecințe în canonul didactic și în percepția tradiției literare până astăzi”. De aici și problema esențială, care obligă opțiunile canonice la o re-chestionare temeinică: „Ideea că în centrul canonului național se află cei mai «naționali» scriitori care întâmplător provin din cele trei mari provincii istorice ale României nu are la bază totuși o analiză estetică!”.

Atitudinea de astăzi este una postcanonică, dar deloc mimetică. Poziția postcanonică implică reacția detașată față de canon, cunoașterea factorilor istorici care au fixat cadrul normativ al valorilor și efortul deconstrucțiilor clarificatoare. E surprinzătoare, crede Doris Mironescu, dorința autorilor de-a revizita azi modelele comunitare de cândva. „Literatura contemporană se întoarce spre epoca fixării memoriei literare canonice românești. Întrebarea este: De ce?”. Întoarcerea romancierilor contemporani spre secolul romantic este diferențiată de alte recuperări istorice precedente. Romanele de azi problematizează „statutul epistemologic al ficțiunii despre istorie”. Simona Sora, Ioana Pârvulescu, Filip Florian, Florina Ilis caută în așezarea istorică a sec. XIX miturile comunitare și funcționarea acestora în timp, angrenajul babilonic în care are loc uneori transferul valorilor canonice în contemporaneitate. Romanul Florinei Ilis despre mitul eminescian acumulează referințele obiective, dar și fanteziste ale mitului pentru a demonstra încărcarea excesivă a acestuia: „Putem vedea romanul Florinei Ilis ca exprimând neliniștea contemporană în fața proliferării interpretărilor care nu admit niciun criteriu de validare, o babilonie care acoperă semnificațiile, odată clare, ale emblemelor trecutului, sentiment pe care îl consider caracte-

ristic mai ales anilor '90, dar tot mai prezent și astăzi”. Ceea ce părea fixat într-o construcție a trecutului, azi e rescris, reluat într-o altă caligrafie estetică. Azi, trecutul sec. XIX poate fi resuscitat ca un spațiu al reveriei compensatoare, o cetate a memoriei paradisiace care apără de furtunile reci ale prezentului. Dar și ca prilej de polemică și de răsturnări de sensuri. „Scrierile despre trecut, scrie Doris Mironescu, au, în literatura contemporană, importanta funcție de a pune sub semnul întrebării nu doar propriile noastre constructe identitare, ci și modul nostru de a ne aminti în comun, chiar vocația noastră de vector cultural al literaturii”.

Scriitorii de după 2000 se întorc la imaginarul artistic al clasicilor, căutând acolo semne ale prezentului, formele de anticipare ale actualității. „Literatura postcanonică explorează temele canonice pentru a verifica astfel falimentul ideologiilor contemporane, ce se sprijină pe limbaje ieșite din uz, expirate moral. Totodată, revenirea la simbolurile comunitare clasice arată cât de inepuizabile sunt aceste hieroglife literare, reinventate și reutilizate într-o epocă a memoriei postcanonice”.

Dacă după '89 o literatură preocupată de „dizolvarea comunităților” e totuși legată de simbolistica memoriei comunitare, răspunsul rezidă în fascinația pe care o exercită izvoarele literaturii. O fascinație a *semnelor*, care generează noi și noi curenți de dezbatere.

DORIS MIRONESCU
UN SECOL AL MEMORIEI
IAȘI, EDITURA UNIVERSITĂȚII
„ALEXANDRU IOAN CUZA”, 2016

ETERNELE CUMPLITE VREMI (I)

de MIRCEA V. CIOBANU

Aș putea să încep această cronică (un cuvânt familiar, în context, deși mai degrabă e doar un semnal, cronică urmând mai târziu) cu vreo frază monumentală, bună de istoria literaturii. Ceva în genul: cu acest megaroman, o epopee, în esență, *Cumplite vremi* (Cartier, 2017), Vladimir Beșleagă ne dă adevărata dimensiune a talentului Domniei Sale. Dar ar fi fost numai o bucată de adevăr în această afirmație, și poate că primul care mi-ar fi dat replica ar fi fost chiar autorul. Altele sunt vârfurile creației lui Beșleagă. Dar fără aceste trei cărți (în patru volume: 328+592+576+744= 2240 de pagini!), imaginea scriitorului și – vorba vine – dimensiunea scrisului său ar fi fost incompletă. Așadar, falsă.

Nu pot să nu-mi amintesc de revelația lui Ion Simuț care, după ce a pus pe rafturile bibliotecii românești cărțile autorilor basarabeni, ne spunea un adevăr care ne scăpase cumva: Beșleagă este adevăratul romancier al Basarabiei. Meseria lui de bază este să producă romane. Celelalte activități se anexează, nu invers. Pe când colegii lui de generație au produs și romane (între alte genuri).

În fine, ca să închidem acolada cu generația Beșleagă. Toți s-au remarcat cu operele de la începuturi: Druță cu nuvelele, cu *Frunze de dor* și cu *Povara...*; Vasilache cu *Povestea...*, Saka cu *Vămile*. Decenii întregi, opera cea mai importantă a lui Busuioc rămânea *Singur în fața dragostei* (cine își mai amintește, d.e., de *Local*, *ploi de scurtă durată?*). Doar explozia de ironie ludică, postmodernistă, din ultimii ani ai săi a eclipsat în sfârșit romanul din 1966. Nu e de mirare, așadar, că *Zbor frânt* rămâne marele roman al lui Beșleagă (Al. Burlacu pariază, totuși, pe *Nefericitul Filimon*). Dar poate că stă de veghe un alt fel de critic, care aștepta cu nerăbdare apariția *Cumplitelor vremi*, ca să-l declare textul exponențial. Niciodată nu știi! Iar faptul că această epopee e un bun postament pentru statuia de mare romancier nu o poate nega nimeni.

Precum există istoria literaturii, există istoria operei. Aici intrăm pe terenul unei mai vechi polemici, inclusiv a subsemnatului cu autorul: biografia sau opera? Cât de mult contează una sau alta? Dacă forțez nota într-un sens, câștigul îmi este asigurat: *Cumplite vremi* e născut din lecturi (șapte ani de căutări prin biblioteci și arhive!), nu din biografia scriitorului.

Dar pot să forțez o altă notă, și aici câștigă Beșleagă, adeptul „biografismului”. Or, această carte e născută (și) de un context foarte special. După ce i se respinge

romanul *Noaptea a treia* (publicat abia peste două decenii, în plină perestroika, cu titlul *Viața și moartea nefericitului Filimon* sau *Nebănuita cale a cunoașterii de sine*), nu atât dezolat, cât disperat că își poate pierde darul scrisului, V.B. purcede la construirea unui roman „istoric”.

În favoarea „tezei biografiste” lucrează, indirect dar sigur, și titlul cărții. Mi se pare că de la Peter Stein, celebrul regizor german, auzisem această triadă temporală, definitorie pentru stilul și mesajul unui spectacol: contează, deopotrivă, timpul istoric reflectat în piesă; apoi timpul (oglundit și el, în mod implicit) când a fost scrisă drama; în fine, timpul montării spectacolului (care nu putea să nu se reflecte și el în jocul trupei!). „Cumplite vremi” e, în acest sens, sintagma care se potrivește egal epocii lui Miron Costin, apoi „timpului scriiturii” (1981-1983, ani de cumplită stagnare economică și spirituală). Dar se potrivește și anului apariției acestei ediții definitive. Or, un text ficțional-istoric este mai întotdeauna și unul plin de aluzii, asocieri, paralele istorice (adevărat, azi, mințile luminate sunt „executate” mai curând prin ignorare, în favoarea ascensiunii ignorantului agresiv – să însemne că totul abia începe?).

Romanul aduce a scenariu cinematografic, cu imagini ale trecutului bine (re) vizualizate, povestind pe episoade întinse evenimente care se produc în Moldova medievală în ultimul an de viață al croniciarului și logofătului Miron Costin. Dar dacă *Zbor frânt* sugera ideea unui film în genul dramei lui Tarkovski *Copilăria lui Ivan* (pe motivul nuvelei lui V. Bogomolov), atunci *Cumplite vremi* trimite mai curând – ca idee cinematografică – la drama istorică *Andrei Rubliov* a aceluiași regizor: o epocă sumbră, privită cu ochii unei minți luminate. Numai că, spre deosebire de filmul lui Tarkovski, în care ochii pictorului rus medieval sunt chiar camera de filmat, din această privire tragică erupând abundenta de culori din finalul filmului în negru-alb, aici avem un narator omniscient.

Evenimentele romanului lui Beșleagă se produc succesiv, fie în divanul domnesc sau la curtea lui Constantin Cantemir, fie în domeniile dregătorilor lui Miron și Velicico Costin, fie undeva în codri, în anturajul cetei haiducului Corbea, fie pe urmele orfanului peregrin Gruie, adoptat succesiv ba de familia Țarălungă, ba de ceata lui Corbea, ba de Costin – un fel de fiu adoptiv al Moldovei. Dar timpul acesta dramatic și deloc luminos este filtrat, decantat, poetizat și convertit într-un timp

mitic... de mintea iluministului savant (*avant-la-lettre*, desigur) Costin. Scrierea lui Beșleagă reproduce artistic gândirea cărturarului nostru medieval, imitând cumva și stilistica vremii.

Am avut câteodată impresia, citind Cartea a doua a epopeii (o saga, de fapt), că autorul forțează nota atunci când apelează, în exces, la formule arhaice. Dar ce poți să reproșezi aici, când tot decorul muzeistic al romanului are sarcina de a ne transfera imaginar în timpurile lui Miron Costin, cu obiectele de atunci, cu nevoile și gândurile vremii, dar și cu vorba epocii? Or, arhaismele apar (pe lângă vorbirea directă, perfect justificată stilistic), în situațiile de „discurs liber indirect”.

Protagonistul romanului, printre gândurile „curente”, își amintește de versurile „din tinerețe”. Este citată, în context, *Viața lumii*. Mi-am amintit cât de forțate ni se păreau versurile lui Miron Costin (citite în studenție) și, pe contrasens, cât de poetice păreau secvențele din *Letopisețul* său, pe care nu le învățam pe de rost, ci ni se întipăreau de la sine (bineînțeles, după ce regretatul profesor Gheorghe Dodiță ne trezise gustul pentru aceste frumuseți stilistice): „Fost-au gândul meu, iubite cititoriule (...) și urzisem și începătura letopisețului. Ce sosiră asupra noastră cumplite acestea vremi de acmu, de nu stăm de scrisori, ce de griji și suspinuri. Și la acest fel de scrisoare gând slobod și fără valuri trebuiește. Iară noi prăvim cumplite vremi și cumpănă mare pământului nostru și nouă (...)” La confruntarea (stilistică) cu textele în română ale mai tânărului său contemporan Dimitrie Cantemir, proza lui Costin câștiga detașat în cursivitate și limpezime, pentru noi, studenții de atunci.

Garanția pe care o oferă cititorului acest megaroman e scriitura profesionistă a unui autor profesionist. Trebuie să facem însă mai întâi această precizare: este o carte pentru iubitorii de romane istorice. Care iubesc să se cufunde în vremuri imemorabile, în parfumurile unor epoci apuse, să restabilească, împreună cu naratorul, pagini ale trecutului. Să le confrunte eventual cu alte cărți citite, fie cu tematică similară, fie cu o altă scriitură de acest gen.

Și aici nu pot să nu fac o a doua precizare-avertizare, pe contrasensul celei de mai sus. O garanție a scriiturii profesioniste este, bineînțeles, și experiența anterioară a autorului. Și aici e bine să se știe că cele două mari romane ale lui Vladimir Beșleagă care au anticipat *Vremile...* au fost de cu totul altă textură. Acea expe-

riență nu putea să nu se reflecte, fie și parțial, aici: fluxul memoriei, exercițiile de introspecție, gustul pentru analiză, mai mare decât pentru „aventură”.

Nu pot să nu-mi amintesc în context că și scriitura protagonistului, Miron Costin, a fost una foarte specială. În primul rând, spre deosebire, d.e., de Ureche (și chiar de „succesorul” său Neculce), el are o scriitură cultă, savantă, în parte construită pe modelul frazei latine. Tot el este primul nostru memorialist (*Cronica* lui Ureche e construită exclusiv din lecturi și legende), iar textul cronicii sale e înțesat de comentarii și meditații. Ecurile acestei scriituri se regăsesc, în modul cel mai previzibil, și în romanul lui Beșleagă.

Există aici și un melanj de stiluri-curente, îmblânzit de o auto-nivelatoare cursivitate a scrisului, muzicală, mozartiană. Având în vedere contextualizarea nu numai istorică, ci și socială, am putea vorbi de un realism implicit, cu efuzii romantice, bineînțeles. Unul sadovenian, poetic. Scriitura cu subiect istoric oricum devine romantică, puțini scapă de asta (nici Sadoveanu nu a scăpat), patetismul și evocarea emoționantă dictând stilul. Definitoriu pentru romantism rămâne și mobilul esențial al lucrării. Pentru autor, drama esențială a poporului, care parcurge blestematele, cumplitele vremi, este nu războiul, molima, sărăcia sau altă problemă socială, ci execuția celei mai luminate minți a epocii. Frumos și sublim!

În general, romantismul scriiturii iese permanent în evidență. Gruie este un copil din spița lui Ionuț Jder. Pe seama romantismului trebuie pusă și exemplara, proverbiala generozitate a haiducului Corbea, dar și patriotismul acestuia (calitățile le putem pune și pe seama unei tradiții în afara curentelor, susținute activ și de „realismul” în vogă pe vremea scrierii cărții). Dar multe personaje sunt monumentale, exemplare (și primul este chiar Miron Costin), de data aceasta cultivate în aria unui clasicism atemporal.

Stilul înalt e justificat și de caracterul intrigii, și de factura personajelor. Dacă Isai și nefericitul Filimon erau personaje dramatice, luptându-se cu destinul, încercând să schimbe datele zodiei și să șteargă o stigmă pe nedrept aplicată pe ființa lor, pe soarta lor; dacă viața lor era o permanentă împotrivire (o permanentă luptă), atunci viața lui Miron Costin e mai curând contemplare socratică. Personajul este unul tragic, nu dramatic. Este predestinat într-un fel să-și ducă crucea și el își poartă destinul cu

SCRIS | CETIT

VI. „LATINA PENTRU PLEBEI”
SAU DESPRE „UN CITIT MORT
ȘI UN CITIT VIU”

de EMILIAN GALAICU-PĂUN

© DIRK SKIBA

„Ești analfabet? Scrie-ne și te ajutăm pe gratis” – așa suna anunțul pe care l-am descoperit recent pe-un site, nu spun care anume spre a nu-i face – vorba vine, „pe gratis” – publicitate. Or, punerea în ecuație a analfabetismului și a internetului pare de-a dreptul absurdă, acum când copiii știu să mânuiască mouse-ul înaintea stiloului, cu consecințe încă greu de evaluat. Și totuși nu poți fi sigur 100% că-n epoca informaticii toată lumea știe carte – îmi vin în minte secvențele (cumplite!) ale unui film francez din prin anii 2000 în care o tânără menajeră riscă să fie dată de gol ca fiind analfabetă – Nota Bene: acțiunea are loc în Franța începutului de mileniu III –, drept care aceasta își asasinează cu sânge rece stăpânii, pe când aceștia s-au instalat comod în fața televizorului ca să asculte un concert *live* de muzică clasică.

Și dintre cei care știu a ceti & scrie, care-i de fapt procentul de „analfabeți” ai înțelegerii celor citite/scrie? Întrebare deloc gratuită – prieteni (din publicitate & mass-media) știu de ce!... Gândul acesta năstrușnic mi-a venit răspunzând la o întrebare a lui Ion Toma, pentru un site (al cărui nume nu-l dau, de vreme ce nici în primul caz nu am făcut-o). Cu permisiunea jurnalistului, o reproduc aici: „Uneori se creează impresia că poezii și scriitorii sunt atât de departe de realitate, încât până și limba lor sună straniu, asemenea latinei pentru plebeii romani. De ce operele bine cotate de specialiști sunt imposibil de citit de oamenii obișnuiți?” După ce interviul a fost plasat pe site, simt nevoie să revin aici pentru a nuanța anumite idei. Iată așadar un răspuns ceva mai dezvoltat:

Și oamenii obișnuiți, sunt ei oare o-biș-nu-iți – și dacă da, în ce măsură – cu lectura?! Cred că de aici ar trebui să începem. În acest sens amintesc că junimiștii scoteau *Convorbiri literare* – revistă care-a făcut, nu-i așa? istorie, și nu doar literară; ba chiar nu doar

istorie, ci și limbă națională – într-un tiraj „fabulos” de tocmai 150 de exemplare. Și că printre semnatarii acestei publicații se numea și Mihai Eminescu, acuzat de contemporani că – nici mai mult, nici mai puțin! – strică limba română, tocmai el, creatorul de geniu al limbii literare moderne, din ale cărei ape freatice își vor trage sursa limbajele poetice ale începutului de secol XX. (În paranteză fie spus, îmi imaginez că *Rugăciunea unui dac* trebuie să fi sunat unei urechi neformate la școala mării literaturi, altminteri practic inexistentă la acea oră pe teritoriul Principatelor de curând unite, chiar mai straniu decât „latina pentru plebei” – hai să zicem, asemenea sanscritei pentru urmații lui Traian și Decebal...) Vrem, nu vrem, trebuie să recunoaștem că „la începutul unor asemenea schimbări (lăuntrice – nota mea, Em. G.-P.) situam și lectură” (*Însemnările lui Malte Laurids Brigge*, de Rainer Maria Rilke, Editura Univers, 1982), abia aceasta dând orizont ființei cuvântătoare – cu atât mai cuvântătoare, cu cât vocabularul se formează practicând cetitul, și nu transcriind la întâmplare sau metodic neologisme din DEX – ce se pretinde a fi omul. Și Rilke insistă, pornind de la exemplul personal: „Atunci am presimțit oarecum ceea ce am simțit mai târziu: că nu ai dreptul să deschizi o carte dacă nu te angajezi să le citești pe toate”. (Eu unul aș reproduce această frază în toate clasele de studiu, pe toate cărțile, de la Abecedar la Enciclopedia Britanica – și asta deoarece ea exprimă chintesența viziunii mele despre lume: cărțile se citesc unele pe altele, la nesfârșit!) Revenind la „operele bine cotate de specialiști” (la drept vorbind, s-ar fi convenit și o listă concretă, dar și fără aceasta îmi dau seamă ce vrea să întrebe jurnalistul) care-s „imposibil de citit”, se trece foarte ușor peste faptul că orice meserie presupune școală, că scrisul, dar și cetitul (sic!) – mai ales cetitul! – se învață, că „specialiștii” nu au fost

desemnați de președinte sau parlament și nici aleși pe liste de partid, ci au devenit ei înșiși, unii după ani și ani de bibliotecă; *bref*: la fel cum nu poți merge la un concert simfonic fără o minimă cunoaștere a „gramaticii muzicale”, simpla știință de carte nu-i suficientă pentru lectură.

Nu-i mai puțin adevărat că – de la laureatul Nobel J.M. Coetzee citire – „există un citit mort și un citit viu. Cititul mort, în care cuvintele nu apar niciodată vii pe pagină, este experiența multor copii, a acelor copii care, așa cum se spune, nu învață niciodată să le placă cititul. Nu este imposibil să înveți prin cititul mort, ca atunci când înveți pe de rost, dar aceasta este în sine o experiență stearpă, neatrăgătoare. Pe de altă parte, cititul viu mi se pare o chestie misterioasă.

El presupune să-ți găsești drumul către vocea care-ți vorbește de pe pagină, vocea celuiilalt, și să-ți asumi vocea astfel încât să-ți vorbești ție (sinelui tău) din afara ta. Astfel, procesul este ca un dialog, chiar dacă unul interior. Arta scriitorului, o artă care nu se poate studia nicăieri, deși poate fi furată, constă în crearea unei forme (a unei fantasme capabile să vorbească) și a unui punct de intrare, care îi vor permite cititorului să se pună în locul fantasmei.

(Asemănător cu dialogul dintre scriitor și ficțiunea cititorului cu privire la scriitor din cititul viu este și dialogul dintre scriitor și ficțiunea scriitorului cu privire la cititor, care ține de experiența scrisului. Mai exact, scriitorul se adresează cuiva, unei fantasme a cititorului, care îi răspunde pe măsură ce cuvintele se aștern pe pagină.)”

Așadar, oameni obișnuiți, obișnuiți-vă cu lectura și aveți toate șansele să descoperiți o lume – mai bine zis: lumi! – neobișnuită(-e), din care de-acum înainte faceți parte.

noblețea unui aristocrat autentic. De aici sublima lui dimensiune. Și Beșleagă este conștient că în acest caz construiește un model.

Volumul al treilea impune un alt fel de scriitură, chiar dacă e construit ca o continuare a celui de al doilea (ambele fac *Cartea a doua*, cea mai întinsă ca volum). Precizăm mai întâi că toate acțiunile sunt descrise până aici cu migală, toți și toate având nume, inclusiv localitățile; toate anturajele și personajele fiind descrise foarte pictural-cinematografic, cu lux de amănunte (uneori, se părea: în exces). Iar aici, în debutul acestei cărți (Capitolul al doisprezecelea din *Cartea a doua*) apare moderna și enigmatică localizare în genul Dostoievski-Kafka: „După ce înnoptă la bunul și vechiul său prieten, starostele C., în orașelul O., apoi, a doua zi dimineată, vreme de câteva ceasuri, fu dus să vadă crescătoria de cai și o alta, de păsări rare, cum ar fi păunii și fazanii, ce se afla în mijlocul unei nespuse...” – e vorba de o

realitate poloneză, Marek Matczynski fiind sfetnicul de taină al Craiului. Naratorul omniscient de până aici se retușează, cunoscând doar parțial realitățile, ca într-un roman al autenticității moderne.

Apropo, dacă trecem peste toate capitolele și ajungem la final, în ultimul, cel de al nouălea din *Cartea a treia* (intitulat „Capitolul al nouălea și cel de la urmă sau Județul vremii”), vom vedea o nouă schimbare de joc, o dispută anistorică ori ex-temporală dintre cititor, scriitor și personajele romanului. Un fel de întâlnire a spectatorilor cu actorii, după ce s-a tras cortina. E o scurtă piesă de teatru, cu replici druțiene, de această dată, ușor emfatică, privind „cumplitele vremi” prin care îi este dat să treacă poporului. Dar aceste schimburi de replici se transformă într-un dialog tensionat, dramatic. Or, anume pe această secvență se produce scena culminantă, a execuției lui Costin, anume aici apare „sângele pe zăpadă”, anunțat cehovian încă în titlul primului volum,

cel editat în 1985. Produs cultural sută la sută (dar și reflectând o cultură mai mult decât o istorie), romanul e plin de citate și referințe. La începutul celei de a doua cărți, protagonistul, meditănd, se autocitează, amintindu-și (adică intercalând în gândurile sale) propriile „stihuri alcătuite demult, în tinerețe” (poemul *Viața lumii*). Altă dată va cita din *Letopisețul* său ori din *De neamul moldovenilor*. În primul volum, părintele Nicodim își va aminti istorii din vremea Ducăi Vodă, citând din „folclorul vremii”, de fapt, parafrazând legenda din nuvela lui Alexandru Hâjdeu: „Numai că așa: Vodă da, și Hâncu ba! Așa a fost, că eram acolo și am auzit cu urechile mele.” Sau, în aceeași linie de citate folclorice, haiducul Corbea cântă balade despre haiducul Corbea (și chiar el le alcătuiește, aflăm în alt loc). În fine, un contemporan al lui Costin (ortac al haiducului Corbea), fiind întrebat despre fata cu care voise să se căsătorească, citează din Creangă: „Îți place?” – „Îhî” – „Dar tu

ei?” – „Și ea mie.” În unele locuri, ritmul scriiturii amintește de scrierea poematică *Ioan Vodă cel Cumplit* a lui Hasdeu: „Fu o luptă grea./ Fu o luptă crâncenă./ Fu o luptă cum nu mai fusese niciodată”.

Cocoșul care anunță încheierea termenului de predare a acestei cronici și totodată epuizarea spațiului rezervat acesteia mă prinde cu ochii asupra cărții. Scriu aceste rânduri aflându-mă în toiul (re-) lecturii. Citesc înainte! *Plăcuta zăbavă* despre care vorbea Costin promite revelații. Îl îndemn să facă acest lucru și pe cinstitul cititor, iubitor de reconstituiri istorice: să urmărească acest curs domol, dar pasionant, lin curgător ca un râu de câmpie, sau, mă rog, cursiv ca o legendă frumoasă, ca și firul din poveste, că-na-inte... muult mai este!

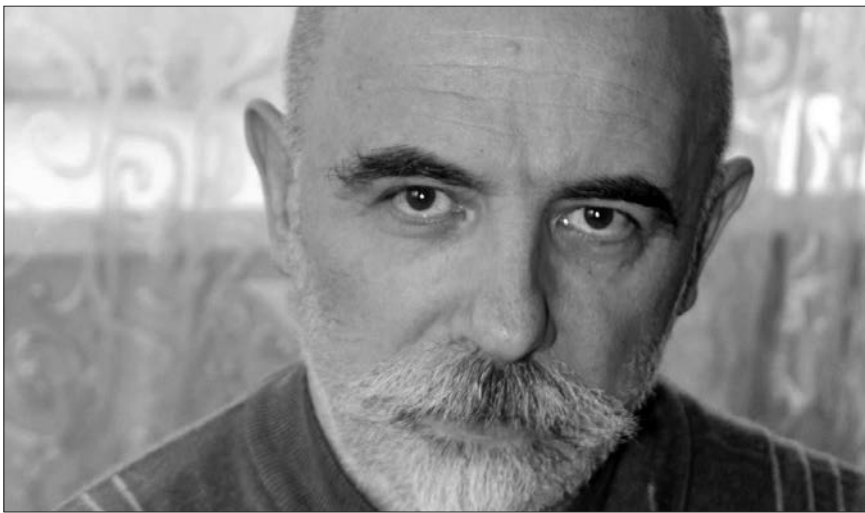
Ceea ce înseamnă că paranteza de mai jos e iminentă.

VA URMA

INTERVIU

realizat de
IRINA BOȚU

VADIM BACINSCHI: „...CITITORUL DE AZI SI-A PIERDUT DISCERNAMANTUL”

SCRIITORUL ȘI ZIARISTUL VADIM BACINSCHI ESTE PRINTRE PUȚINII LOCUITORI AI ORAȘULUI ODESA CARE VORBESC LIMBA ROMÂNĂ. S-A NĂSCUT ÎN REPUBLICA MOLDOVA, ÎN ANUL 1958, ÎNTR-O FAMILIE DE ÎNVĂȚĂTORI. NEVOILE L-AU ADUS, CU FAMILIA, ÎN ANUL 1987, ÎN ORAȘUL ODESA. A LUCRAT ÎN PRESĂ TOATĂ VIAȚA SA: LA PERIODICUL LUCEAFĂRUL, IMEDIAT DUPĂ 1990, APOI LA CEL MAI MARE ZIAR AL MINORITĂȚII ROMÂNEȘTI DIN UCRAINA, CONCORDIA, ÎN CALITATE DE CORESPONDENT SPECIAL. A FOST DINTOTDEAUNA PREOCUPAT DE SOARTA ROMÂNILOR DIN REGIUNEA ODESA ȘI DIN BASARABIA DE SUD. A PUBLICAT MAI MULTE VOLUME LA ACEST SUBIECT, UNUL DINTRE ELE EDITAT ÎN 2010 ȘI INTITULAT SEMNIFICATIV: SUDUL BASARABIEI – PĂMÂNT UITAT DE OAMENI ȘI DE DUMNEZEU.

Irina BOȚU: Mai întâi, aș vrea să-mi vorbiți despre cum ați ajuns să locuiți în Odesa.

Vadim BACINSCHI: Din 1980, după absolvirea secției de jurnalism a Universității de Stat din Chișinău, am locuit la Florești până în 1987, lucrând la ziarul raional de acolo. Am fost corector, corresponsent și șef de secție (secția agricolă). Acolo m-am căsătorit și mi s-au născut copiii. La Odesa am ajuns în toamna anului 1987. La Florești nu aveam apartament, stăteam într-un cămin, pe când la Odesa, atunci, apăruseră niște perspective. În perioada 1990-1992, am fost redactorul săptămânalului *Luceafărul*, primul periodic în limba română editat în Odesa (cu caractere chirilice încă) pentru conaționalii noștri din regiunea Odesa. Din 1996 până în 2008, am fost corresponsentul special pentru regiunea Odesa al săptămânalului *Concordia*, ziarul principal al minorității etnice românești din Ucraina. Iar din 2012 până în prezent sunt redactor-fondator al almanahului istorico-cultural *Sud-Vest*, pentru cititorii de limbă română din sudul Basarabiei.

Aflat în Odesa, preocuparea mea principală, ca ziarist, ține de situația și destinele comunității etnice românești din sudul Basarabiei (raioanele Reni, Chilia, Ismail, Tatarbunar, Sărata, Tarutino, Cetatea Albă). E vorba, în primul rând, de ziarele pe care le-am redactat de-a lungul anilor și le-am difuzat în provincie, la cititorii din satele noastre. Începând din 1996, organizez Festivalul de poezie sud-basarabeiană „Pavel Boțu”, în cadrul căruia sunt promovați autorii de limbă română. Acesta are loc la baștina poetului Pavel Boțu, satul Ceamașir, raionul Chilia, și la Universitatea Umanistă de Stat din Ismail. Sunt mândru că, pe parcurs, am reușit să scot de sub tipar, în România și la Cernăuți, cărțile de debut ale unor poeți populari din Bugeac, cum ar fi: Eufrosinia Cojocaru, Anatol Manole, Victor Capsamun. Ultimii doi, din păcate, nu mai sunt printre noi... Cărțile însă au rămas! Am mai tipărit în România, la Râmnicu-Vâlcea și la Cluj, două culegeri colective cu creații ale participanților la Festivalul „Pavel Boțu”: *Ieșire din anonim* și *Vagonul Basarabia, rătăcit în stepa sudică*. Tot în acest context, sud-basarabeian, să-i zic așa, se înscriu și câteva cărți cu caracter istoric, ce îmi aparțin:

Pe valul împăratului Traian (Cernăuți, 2005) și *Clopotele de la Iași se aud la Catlabuga* (Baia Mare, 2008). Prima, despre Valul lui Traian de Jos (sau: Inferior), ce începe în raionul Tatarbunar, trece frontiera moldo-ucraineană lângă Bolgrad și se termină la apa Prutului. Cealaltă, despre lupta victorioasă a lui Ștefan cel Mare cu turcii, produsă la 16 noiembrie 1485, lângă lacul Catlabuga (azi raionul Ismail). Sunt doua cărți nu foarte voluminoase, dar utile pentru cunoașterea istoriei sudului Basarabiei. Ambele au apărut în seria “Basarabia de Jos: istorie și actualitate”, serie concepută de mine și pe care sper să o continui cu alte lucrări cu tematică istorică. Am finalizat un manuscris despre tragedia satelor moldovenesti Frumușica Veche, Roșia, Cantemir și Zurum, distruse de sovietici în 1946, când s-a făcut poligonul militar Tarutino. E vorba de un context istoric mai larg, legat de aceste locuri (raioanele Tarutino și Sărata); lucrarea are titlul: *Fostul poligon militar Tarutino și tragedia românilor din acest colț al Basarabiei*. La drept vorbind, venirea mea la Odesa, cu treizeci de ani în urmă, mi-a determinat activitatea pentru o viață, legându-mi-o strâns de destinul Basarabiei istorice, al confrăților noștri de acolo. Ar trebui, poate, să regret că domeniul acesta nu este prea cunoscut și nu prea interesează pe nimeni nici în Republica Moldova, nici în România, dar știu precis că bunul Dumnezeu le știe și le vede pe toate...

I.B.: Scrieți ușor, greu? Care este cel mai potrivit moment sau loc pentru scris?

V.B.: Uneori scriu ușor, alteori greu, chiar foarte greu, și ca ziarist, și ca poet. Cât privește munca de ziarist, sunt nevoit să predau textele la timp, fiindcă o cere ziarul și ești obligat să-l faci să iasă de sub tipar. Ca poet, au fost perioade când n-am scris niciun vers ani întregi și gândeam că poezia m-a părăsit cu desăvârșire. În cazul poeziei, totul decide sufletul, stările sufletești. În ultimii doi ani, spre uimirea mea, scriu foarte multă poezie, poezie de dragoste, în special. Sper să-mi apară anul acesta, la Galați, o carte: *Buzele mele, buzele tale*, cu poeme de dragoste. Alt manuscris: *Vise de catifea*, tot cu poezii de dragoste, este gata și își așteaptă editorul. Scriu ușor

când trăiesc anumite stări sufletești: fie „patriotice” (ca să le zic așa), fie lirice. Niciodată nu-mi permit „să forțez” scrisul, când e vorba de creația literară.

Pentru mine, care mă aflu de treizeci ani la Odesa, într-un mediu rusofon, străin, în cea mai mare parte, de românism, de limba și de literatura română, scrisul, preocuparea literară sunt ca o altă lume, o altă dimensiune. Acolo, când stau la masa de scris, în afară de mine, nu mai este nimeni și nimeni nu se interesează ce fac, cum îmi merg treburile, ce planuri mai am... Am așternut aceste rânduri și mi-am adus aminte de cele scrise de M. Eminescu într-un răvaș din 12 august 1885, la Kuialnik (lângă Odesa), către prietenul său de la Iași Vasile Burla. Eu, Doamne ferește, nu mă compar cu Eminescu, dar mesajul, lucru interesant, e cam acela pe care l-aș scrie și eu acum. Iată ce scria redactorul de la *Timpul*: „...niciun român nu-mi interesează existența și n-o împinge la o mai mare activitate”.

I.B.: Ce vă place mai mult în mediul în care trăiți? Ce vă displace profund?

V.B.: Îmi place tot ce este firesc, adică simplu, frumos. Mă refer aici și la oameni, și la evenimente, și la literatură, și la toate celelalte. Îmi displace tot ce este prefăcut, adică spoiala, minciuna, în ultimă instanță. Sper să nu sune prea dur, dar în ultimul timp, mai mult ca oricând, îmi displac tot mai mulți oameni (evident, nu cei apropiați sufletește). Am impresia că mă înconjoară foarte multă lume debusolată, fără repere morale și existențiale trainice, o lume rătăcită. Eu le zic „deraiiați”; deraiiați de pe drumul cel bun, firește. Culmea e că din acești deraiiați fac parte mulți dintre cei alcătuiesc, actualmente, clasa politică din Republica Moldova, dar și din România, Ucraina. Hoții au ajuns să conducă toate aceste țări...

Poate greșesc, dar am senzația că, în ultima perioadă, omenirea lucrează „în sudoarea frunții” nu pentru a îmbunătăți viața în care trăim, dar pentru a o distruge, a o pângări până în cel din urmă hal. Trăim timpuri apocaliptice în faza lor finală, fără nicio îndoială.

I.B.: Sunteți scriitor, jurnalist, aveți o familie. Credeți

că v-au reușit toate-n viață?

V.B.: Nu, nu cred că mi-au reușit toate. Dacă aș crede așa, ar însemna că am probleme cu psihicul și ar trebui să-mi închie viața aici. Vreau să mai trăiesc însă. În general, acest calificativ, această noțiune de reușită este foarte relativă, dacă o punem într-un cadru mai larg și nu o restrângem doar la dimensiunile propriei noastre personalități. Bunăoară, ceea ce îți pare ție că ai scris nemaipomenit de reușit la o temă oarecare, se poate dovedi cu totul lipsit de importanță în comparație cu ceva ce s-a scris până acum. Trebuie să avem conștiința faptului că, până la noi, dacă ne referim la literatura română, s-a scris cam tot ce putea fi scris: poezie și proză de toate felurile posibile, în cele mai reușite și mai variate forme. Pentru mine, în poezia română, există trei mari poeți: Mihai Eminescu, George Bacovia și Nichita Stănescu. I-a depășit pe ei cineva, până acum? Nu i-a depășit și cred că nici nu-i va depăși. Cât privește „reușitele” mele, să știți că nu-mi fac niciun fel de iluzii. Am măsura mea de har sau talent, dacă vreți, dată de bunul Dumnezeu și nu-mi rămâne decât să fiu mulțumit de ea. Mă pot mișca doar în limitele ei, nu mai mult. Există, totuși, niște momente de care mă simt satisfăcut! Adică, odată cu trecerea anilor, nu încetez să mă bucur că am făcut ceea ce am făcut. De exemplu, i-am ajutat pe unii oameni simpli, dar înzestrați cu har, să-și scoată cărțile. Mă refer îndeosebi la scriitorii citați mai sus: Eufrosinia Cojocaru, din satul Barta, raionul Reni, Anatol Manole, din Hagi-Curta, raionul Ismail și Victor Capsamun, din Satu Nou, raionul Reni, pe care i-am ajutat să-și pregătească manuscrisul pentru tipar și să-și găsească un editor. Anatol Manole și Victor Capsamun, țărani simpli, fără niciun fel de studii (ambii decedau, cu părere de rău) și relații în lumea culturală, cu siguranță că nu reușeau singuri să-și tipărească undeva poeziile. Plachetele lor de versuri *Grădina mamei* și *Neliniști* au văzut lumina tiparului la Iași și respectiv, Cernăuți! Tot așa l-am ajutat pe regretatul Tudor Iordăchescu, economist de profesie, din raionul Ismail, să scrie o carte despre baștina sa. Lucrarea are titlul *Hagi Curta (Camâșovca), un sat românesc din Basarabia istorică* și a apărut în 2011 la Chișinău. L-am îndrumat, cum am putut, în ale scrisului, căci dumnealui a început să scrie (pentru ziar) abia după ce s-a pensionat. I-am publicat articolele în săptămânalul *Concordia*, iar după ce s-au adunat suficient de multe, l-am ajutat să le redacteze și să le adune într-un manuscris. El, om simplu, dar cu mare dragoste pentru neam și moșia străbună, ne-a lăsat o carte! Ar fi trebuit s-o scrie poate istoricii sau intelectualii satului, dar a scris-o el.

I.B.: Care au fost cele mai dificile momente în cariera dvs.?

V.B.: Și ca jurnalist, și ca poet, am trecut prin multe momente dificile. Poate și din motivul că, după universitate, pe tot parcursul vieții, am fost departe de Chișinău, de tumultul vieții literare. Nu mi-au plăcut niciodată acțiunile zgomotoase, tot feluri de festivaluri, prezentări, lansări, conferințe etc., toate dominate de ambițiile și orgoliile omenești, nu de ceea ce este valoare autentică. Generalizez, firește... Momentele dificile, de care mă întrebați, au început pentru mine în 1981, pe când eram la Florești, iar la Chișinău, la Uniunea Scriitorilor, urma să aibă loc discuția manuscrisului meu de versuri *Anotimpuri*, tocmai în ziua când mă însuram. Înștiințarea de la Uniunea Scriitorilor m-a găsit cu întârziere, iar discutarea manuscrisului s-a amânat. Gheorghe Vodă, pe atunci șef al secției de poezie de la Uniunea Scriitorilor, fie-i țărâna ușoară, m-a purtat mult și bine cu manuscrisul acela. În sfârșit, acesta a apărut abia în 1989 (eram deja la Odesa), într-o culegere colectivă, *Șapte poeți tineri*, și nu într-un volum aparte, cum ar fi trebuit să apară. N-a trecut fără „peripeții” nici apariția cărții de versuri *Elegii de la marginea Receștiului* (Iași, Editura Tipo Moldova, 2015). N-am să le enumăr, pentru că finalul acestei istorii, oricum, a fost unul fericit: mi s-a acordat premiul Festivalului „Ion Vatamanu. Dimineața Mărului”, organizat de Uniunea Scriitorilor. În 2014, la Galați, la Editura Axis Libri, mi-a apărut cartea *Românii la Odesa. Pagini de istorie (1764-2012)*. E vorba de prezențele românești

în istoria Odesei, de la întemeierea ei de către ruși. Le rămân recunoscător colegilor de la Galați că mi-au editat această carte, pe care o consider utilă și de reală valoare. Cartea a fost scoasă de sub tipar foarte repede, nimeni nu m-a informat cum s-a lucrat asupra ei, nici eu n-am reușit să mă interesez. În fine, cartea a apărut cu un număr foarte mare de greșeli de corectură. Dacă e să mă refer la jurnalism, nu pot uita cum m-au concediat de la săptămânalul cernăuțean *Concordia*, unde am fost angajat timp de doisprezece ani, din 1996 până în 2008. Eram acolo în relații bune cu toată lumea, îmi îndeplineam cum se cuvine obligațiile de corespondent special. Din 2001 până în 2007, prin efortul meu deplin (inclusiv financiar), am scos o ediție lunară: *Sud-Vest*, consacrată în întregime problemelor românilor din sudul Basarabiei. Și când au trebuit să reducă statele redacției, că nu le ajungea finanțarea primită de la Kiev, am fost primul pe care l-au concediat. Prietenește... Una din două: sau eu nu pricep ceva în legile acestei vieți și ale acestei lumi, ori lumea s-a comportat cu mine, de foarte multe ori, nu tocmai corect.

I.B.: E dificil să „navigați” în marea literaturii?

V.B.: Sunt un navigator prost, trebuie să recunosc. Poate și din motivul că nu poți cuprinde necuprinsul. În ultimii ani, „navighez” în universul eminescian – Eminescu jurnalistul și scriitorul. Constat cu umilință că nu-l cunoaștem bine, dar nici nu dorim să-l cunoaștem. Am scris câteva studii despre el, în special despre aflarea sa la Odesa și Kuialnik în 1885-1886. Unul dintre aceste studii, *Cocostârc străin*, a apărut la Odesa în 2011; altul, *Irosit printre ruși* – la București, în 2015. Am abordat aflarea lui Eminescu la Odesa și Kuialnik nu ca pe o simplă călătorie, pentru tratament, dar am plasat-o în contextul celor șase ani negri ai vieții sale (1883-1889). Spre mirarea mea, interesul pentru aceste două cărți (nu atât de voluminoase) a fost nul... Chiar dacă despre aflarea lui Eminescu la Odesa s-a scris puțin. Le-am oferit mai multe exemplare de carte celor de la Centrul Eminescu, din Chișinău, după care n-a urmat nicio reacție din partea lor. Am definitivat o lucrare mai mare cu titlul *Argus și slugile sale (cei care au făcut să moară Eminescu)*, pe care nu știu dacă voi reuși s-o editez. E vorba despre detalii ce țin de împrejurările și persoanele care au contribuit la sacrificarea lui Eminescu, adică la eliminarea sa din scena vieții politice a României în perioada respectivă. Nu știu, precum spuneam, dacă am s-o pot edita. Am scris un studiu despre Gheorghe Eminovici, tatăl lui Mihai Eminescu. Are la bază scrisorile căminarului, care sunt nemaipomenite și prin conținutul, și prin forma lor. Din păcate, acest manuscris, în virtutea anumitor împrejurări, a ajuns să aibă un destin incert. Am mai început să scriu ceva despre Harieta (Henrieta) Eminovici, sora poetului, despre care el spunea că „era un geniu în felul ei, cu o memorie ca a lui Napoleon I și c-o înțelepciune naturală cum rar se află”. Sper să duc la capăt cele începute. E o problemă ce mă privește nu numai pe mine. În ultimii ani am discutat, cu diverse ocazii, la tema „Eminescu” cu

mai mulți oameni de cultură, în special din România, dar și de la Chișinău. Poziția multora dintre ei față de moartea lui Eminescu nu că miră, dar trezește stupoare și repulsie. Oamenii nu cunosc documente de epocă, date publicității (cum ar fi procesul verbal întocmit de poliție în seara zilei de 28 iunie 1883, când Eminescu a fost arestat în băile Mitrasewski din București), nu cunosc amănunte din perioada anilor 1883-1889, legate de persoana lui Eminescu, dar și de contextul istoric. Nu doresc să cunoască adevărul (documente, scrisori de epocă etc.). Spun că sunt lucruri știute, dar nu le știu și nici nu doresc să le știe. De asta și zic eu că nu știu dacă am să reușesc să editez acest manuscris. Asistăm la aceeași lipsă de interes real pentru personalitatea și creația lui Eminescu. Lipsă de interes ce provine din necunoaștere și din ignoranță. La unison cu timpurile pe care le trăim...

I.B.: Care este cea mai mare realizare a dvs.?

V.B.: Nu știu. Cred că nu am mari realizări. Adică nu sunt un om al marilor realizați cât privește creația literară. Mă străduiesc să trăiesc cinstit, consider că acest lucru e cel mai important. N-am umilit niciodată pe nimeni, nu mi-am bătut joc de nimeni, nu m-am lingușit în fața nimănui. De asta, cred eu, sub aspect material, am dus-o greu cam toată viața. N-am agonisit nici bani, nici averi. Cea mai mare realizare este familia pe care mi-am durat-o, sunt copiii pe care i-am crescut! Mă rabdă așa cum sunt și mă iubește soția, cu care suntem împreună de treizeci și șase de ani și care, din punctul de vedere al vieții materiale, ar fi meritat mai mult din partea mea... Mă iubesc și mă respectă copiii!

I.B.: Care este cea mai semnificativă lecție pe care ați învățat-o, ca scriitor, sau care sunt concluziile dvs. în privința scrisului?

V.B.: În general, mă consider jurnalist de meserie, nu scriitor și, dacă vreți, nici chiar poet. Cu poezia, cu meseria scriitoricească, are de-a face sufletul meu. El decide când să scrie versuri, când să scrie despre Eminescu sau pe teme istorice. Nu trebuie să punem scrisul înaintea altor lucruri. Prioritară trebuie să fie viața pe care o trăim, în toată multitudinea manifestărilor sale. Scrisul este doar o parte a acestei vieți și poate nici cea mai esențială. Cred că azi scrisul onest, curat, neangajat politic, adică aservit unor interese corporative, cum le spunem, sau de altă natură, garantează, în marea majoritate a cazurilor, individului care îl practică o existență materială jalnică. Altfel spus, îl condamnă la sărăcie. Pe de o parte, dacă ai bani, poți edita orice ai așterne pe hârtie: fie versuri, fie proză – chiar dacă ele nu prezintă nicio valoare. Pe de altă parte, cititorul de azi, per ansamblu, mi se pare că și-a pierdut discernământul, adică nu deosebește ce e bine scris de ce e scris rău, ce merită să fie citit de ceea ce merită să fie aruncat la coșul cu gunoi. Cam acestea-s concluziile...

I.B.: Vă mulțumesc pentru timpul acordat!

Nicolae Dabija, Vasile Romanciuc, Iulian Filip și Mihai Cimpoi la fostul Centru al Tineretului, acum în ruină (1975)

PLURALIA TANTUM

JURNAL ÎN MARGINILE ISTORIEI LITERARE (II) de LEO BUTNARU

7.X.1970

Un caz „profesional”, legat de interviul meu cu actrița Baikova de la teatrul din Krasnodar. Jumătate de zi căutai telefonul – de la hotel, de la teatru. O altă jumătate de zi – studiază-i fizionomia din pliantele teatrale, în care pozele o înfățișează în diverse roluri. Alte griji și emoții de intervievator neofit, pentru ca, până la urmă, ajungând la teatru, să întreb de cineva: „Fiți amabilă, n-o cunoașteți cumva pe Raisa Ivanovna Baikova?” „Sunt chiar eu. Însă acesta nu e un detaliu pentru presă”, îmi spuse acea „cineva”. E primul interviu din „cariera” mea. (De câteva luni, studentul ce mai sunt a fost angajat pe o jumătate de salariu la „Tinerimea Moldovei”).

În jurnalul său intim, tânărul Tolstoi își schița sumedenii de proiecte. Nemodest vorbind, sunt și eu... Lev-Leu-Leo. Argument, nu-i așa? Și, dacă și acest jurnal îmi este intim, de ce n-aș face proiecții ironice în amestec cu speranța și încrederea în propriile-mi forțe? Am aproape 22 de ani și trebuie să scriu atâtea cărți! Trebuie să le scriu, în caz contrar, revenirea mea, peste ani, la rândurile de pe această pagină, nu-mi va trezi decât dispreț față de propria-mi persoană.

O teamă de reproșuri care ar putea să-mi rănească amorul propriu? Încercarea de a-mi transpune sentimentele, de cât sunt eu în stare. Elucidarea lor rămâne totuși, culmea enigmei.

29.X.1970

O zi parșivă. Senzație de murdar. La sala de lectură (B-ca „Krup”), în timp ce ieșisem la o pauză de țigară, cineva mi-a furat de pe masă un volum de Pasternak. Va trebui să plătesc de cinci ori prețul nominal. Asta-i regula...

Apoi cenaclul literar la „Tinerimea Moldovei”. Un imbecil, tatăl prostiei, porno-idiotul de Es.! Cel mai trândav tip, arogant de bani mărunți, cârpa US. Să-și permită să vorbească astfel despre Universitate, despre studenți și studenție? Din câte se știe, dânsul n-a dus la bun sfârșit vreun fel sau altul de studii, ca să nu vorbim de cele universitare. Cretin pretențios, minte prostituată. E în stare să spună orice îi vine la gură. Sumarul său vocabular pângărit. Dar cine ne poate asigura că, și pe viitor, nu vom întâlni asemenea caricaturi animate și animalice? Știu și eu, știu și alții: ne așteaptă și alte piedici.

În replica dată lui Gh. Chira am fost cam repezit. E bun și el... N-au intervenit nici Cimpoi, nici Saka. Cine-i știe... Însă nu sunt eu chiar atât de timid, ca să închin steagul. (O rimă ieftină: „Spiritul răzbunător/ Caută loc pentru izvor”). Un tip dezământat pornit contra unui tânăr este un criminal.

Toți cei mari te consolează. Mă simt și eu „vizat” de spusele lui Tolstoi (în noiembrie 1870, câte Strahov): „Mă aflu într-o chinuitoare stare de incertitudine (...) și de neîncredere față de mine însumi, și cu

toate astea sunt prins de o îndârjită muncă interioară”. Dar trebuie să ajung să pot spune: „M-am străduit să mă perfecționez ca spirit – am învățat de toate, ce am putut și spre ce m-a împins viața; m-am străduit să-mi fortific voința, să-mi impun reguli, pe care să le urmez”.

30.X.1970

Eveniment: o scrisoare din Franța. De la o familie cu care am îndrăznit să fac, foarte întâmplător, cunoștință. Pur și simplu, ieșeam din Casa Presei și, la intrare, văzui trei persoane care discutau ceva în franceză. Eu, pe nepregătite, mă cer în vorbă... Doamna și domnul veniseră în ospetie la fratele ei, locuitor al Chișinăului. Iată ce-mi scrie doamna Tyrislou: „Cher Monsieur, nous vous remercions pour les photos que vous avez fait parvenir. C'est pour nous un agréable souvenir de Kichinev.

L'intérêt que vous portez à notre langue fait bien plaisir et nous vous souhaitons beaucoup de succes dans vos entreprises futures”. Și, dat fiind faptul că doamna, ovreică de origine, însă născută cetățeană română, a plecat când a fost să plece spre Franța, încheie în română: „Vă trimit prin poștă două cărți de Diderot care eu cred că vă vor interesa. Avec notre meilleur souvenir...”

Citind despre volumele lui Diderot, am început să am emoții deosebite. Oare vor trece frontiera? Cum aș mai vrea s-o treacă! Aș fi fericit sau, cum ar fi zis Camus, „persoana mi s-ar acorda cu existența pe care o duc”. Firește, ar fi o fericire de moment.

Pare-se, le voi trimite o nouă scrisoare, rugându-i să-mi recomande vreo cunoștință cu care aș putea întreține corespondență. Diferența de vârstă ca imposibilitate a întemeierii unei prietenii de lungă durată?

1.XI.1970

Aceste însemnări ar fi fost cazul să le fac acum două zile.

Ziua Poeziei. Caricatură. Deja au început să se teamă chiar și de Aleea Clasicilor. Autograful pentru Zi. Cafeneaua „Știuletele de aur”, împreună cu Gh. Mazilu. Ne-am întâlnit cu Simion Ghimpu.

Fac un curs de *ars poetica* intens, după Pasternak, Apollinaire, Mieželaitis.

Am scris foarte puțin din câte ar fi trebuit.

3.XI.1970

Nu-mi prea pot ordona gândurile. Texte dezlânate. Nu le am la inimă. Păcat. Unele sunt duse până spre final, însă finalul se lasă așteptat. Înainte, o porneam „il sccopio” (exploziv).

Vorba lui Călinescu: „Jurnalul intim nu se scrie niciodată pentru o singură persoană”. (Cu *alter ego*, nu se fac două?)

Am devenit un cititor nedisciplinat. Din Cartea *Poeziei* – mărturisirile lui Vasile Coroban, rondelurile lui Boțu, poezia a doua a lui Codru și „Murea pe scenă cineva” de Matcovschi. Din Druță: „Acel simplu om al nostru, care întâia oară le-a zis florilor din capul primăverii lăcrămilor, trebuie să fie și el așezat printre marii poeți ai neamului nostru”. Spre final: „*Miorița* ne-a creat o magistrală pentru secole, și ar fi stupid să încerci cu opincuțele tale a bătători o cărărușă în preajma acelei magistrale numai din teama să nu-ți pierzi individualitatea”.

P.S. Prea des au început să ne viziteze la cămin profesorii universitari. Munca „ideologică” în acțiune. Roadele ei nu se prea văd. Doamne ajută. Prea nu s-au luat multe în seamă până acuma. E timpul, fraților, să recunoașteți și voi anumite lucruri. „*Noi azi suntem mai rafinați:/ Și la nefrați le zicem frați*”. A scris-o Cărare. A încerca să tăinuiești sugestiile acestor rânduri, ar însemna să faci cel mai inutil lucru, pe care a încercat să-1 facă vreodată o minte de moldovean. Totul e precis.

4.XI.1970

Prelegerea de artă plastică de la „Krupskaia” – foarte modestă. Primele două au fost mai interesante.

S. Cuciuc nu prea cunoaște limba; pare-se, nici despre ce ar trebui să vorbească.

Acasă, să citesc Lorca.

5.XI.1970

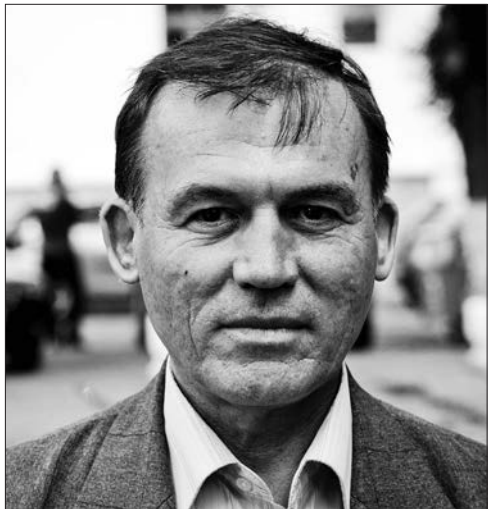
Ieri, adică și azi, până la orele 3 spre dimineață, l-am „studiat” pe Garcia Lorca. Poezia primilor ani – excepțională. („Greiere!/ Stea sunătoare”; „Buzele tale sub ascunziș de săruturi”; „Murdară de nisip și săruturi” – imagini evocatoare de contexte întinse.)

Dimineața a mijit a bucurie: au sosit cărțile din Franța. Mult visatul Diderot. Ediții excelente, în colecția „Le livre de Poche”.

Tânărul Leo Butnaru cu soții Tyrislou din Franța (1970)

VA URMA

VOX CLAMANTIS

GRECIA VĂZUTĂ ÎNTR-O VACANȚA CU AUTOCARUL

de GRIGORE CHIPER

Până în 2014 mergeam vara la odihnă în Ucraina. Avantajul era distanța de circa 230 km, pe care o puteai parcurge cu mașina. Aveam și un loc preferat, fostele Băi Burnas, unde puteai combina marea, nămolul curativ și pădurea de conifere. Acum țara vecină se confruntă cu mari probleme, principala ținând de securitate și de incapacitatea de a repara drumurile în zone mai îndepărtate, cum e și Burnasul. Așadar am schimbat Ucraina cu Grecia, o rocadă bună: costurile accesibile și accesul la Marea Mediterană, preferabilă Mării Negre din mai multe puncte de vedere. Am ales Riviera Olimpică în principal din cauza prețurilor satisfăcătoare la excursiile – nu atât de multe totuși – organizate de agențiile de turism: mănăstirile de la Meteora, cascadele de la Edessa, călătorie spre insula Skiathos (una dintre preferințele vedetelor), cu nisipul său galben, ultra-fin, băile termale de la Pozar, mănăstirea Sf. Ioan Botezătorul aflată pe traseul spre Edessa ș.a. Când o agenție de la Chișinău ne propunea odihnă pe Halkidiki, am remarcat că aceleași excursii costă acolo de două-trei ori mai scump. Odată vizitate aceste locuri, poate vom schimba zona, deși în alte spații geografice ale Mării Mediterane trebuie să mergi cu avionul, nemaivorbind de destinațiile exotice, ceea ce deocamdată nu mă încântă. Nu există deosebiri notorii între stațiunile vizitate până acum – toate sunt invadate în fond de sârbi: prețurile sunt mai mici decât în Croația sau Muntenegru, unde ar putea ajunge mai repede, prezența autostrăzilor atât în Macedonia pe care trebuie să o traverseze, cât și bineînțeles în Grecia.

Abordând mai multe agenții de turism de la Chișinău, am găsit doar una care s-a orientat spre un turism de masă cu direcția Grecia, făcând posibilă odihna pentru sute de moldoveni chiar cu venituri mici. Cheia succesului constă în faptul că agenția colaborează cu alta din România (nu voi da numele agențiilor să nu fiu acuzat de publicitate în favoarea lor), închiriind două hoteluri în două stațiuni: unul cu prețuri ceva mai mici, ales în temei de moldoveni, și altul cu prețuri puțin mai ridicate, preferat de călătorii români. Părerile turiștilor și ale celor care postează pe foruri sunt, ca de obicei, împărțite. Eu sunt de acord cu cei care spun/scriu că vin în Grecia pentru soare, mare și fructele care nu sunt mai scumpe decât la Chișinău. În ambele locații pomenite există câte un magazin Lidl, făcând sejurul mai accesibil. Din păcate, există și în România încă multă populație, îndeosebi printre pensionari, cu venituri modeste, pentru

care un astfel de model de organizare a odihnei la mare reprezintă o soluție acceptabilă. Cu toate acestea, am observat anul acesta un număr sporit de turiști români, pe care îi puteai întâlni peste tot: plajă, magazine, cafenele, locuri de distracții. Totodată am remarcat numărul mai redus al rușilor. Astfel, magazinele, foarte numeroase, pe care scrie *Furs* erau goale. Poate se vor reprofila în viitor sau în general se vor închide.

Anul acesta ne-a rămas de vizitat doar destinația Edessa, Pozar, mănăstirea Sf. Ioan Botezătorul, toate aflate pe același traseu. Autostrăzile pe care ne deplasăm acum sunt bune, la fel și drumurile secundare care traversează localitățile. Fiind așezat chiar în față, țin să descopăr vreo groapă în asfalt, dar degeaba cauți pete în soarele Greciei.

Muzica de la posturile de radio grecești este bună, reconfortantă, indiferent dacă transmit melodii autohtone sau hituri internaționale. Am observat că și șoferii autocarelor noastre abia când ajung în Grecia conectează radioul. Poți asculta absolut toate melodiile la rând. E și aici o diferență de nivel și calitate a vieții.

Altă dată, îi spun unui domn din România, cu care schimbăm câteva cuvinte în hotel, că România are nevoie de vreo 50 de ani pentru a ajunge la standardele grecești. PIB-ul românesc se apropie de cel al Greciei. Convorbitorul meu are o reacție neașteptată întrucâtva pentru mine. Îmi parează că, în afară de drumuri, nu a văzut nimic bun în Grecia. Îi înțeleg combinația de patriotism și frustrare. Unii conaționali vin dintr-o țară de circa 20 de mln de oameni ca să câștige bani în alta cu 12 mln. Ieșind pe faleză pentru shopping sau a cumpăra *sweet corn*, am întâlnit câteva vânzătoare românce prin buticele din stațiuni. Despre Republica Moldova nu mai comentez nimic. Ca stat nu se poate raporta la niciunul. Deduc totuși din această discuție că nu toți românii vor consimți să plece din țară. Ar fi o catastrofă românească sosită de unde te aștepti mai puțin. Se vor găsi suficient de mulți să rămână, indiferent de mobilurile invocate.

În ce mă privește, îmi place Elada, chiar dacă nu vreau să par îndrăgostit de ea ca lordul Byron. Încă nu îmi dau seama ce a găsit bardul englez aici la începutul secolului XIX, în afară de propriile exaltare și avânt revoluționar.

Alt român mi se plânge, într-o conversație pe plajă, că a suportat mai greu drumul cu autocarul decât condițiile din hotel. Îl întreb de ce nu vine cu mașina,

întrucât din România e mai aproape să vii în Grecia decât din Moldova. Nu, zice, a avut anul trecut o experiență tristă. I s-a defectat mașina și a fost nevoit să scoată din buzunar în jur de o mie de euro. Ori dădeam banii ăștia ori o lăsam aici, încheie el.

– Poate era mai bine să veniți cu niște prieteni, cu două-trei mașini, așa cum fac deseori basarabenii, încerc să găsec eu o soluție.

– Și cu ce mă ajută prietenii dacă se strică ceva?

Un coleg de al său adaugă:

– Dacă arde vreun senzor nu faci nimic, îți zic eu, căci sunt mecanic auto. Mașinile de azi nu sunt ca Daciile de odinioară, când puteai lega cu sârmă și pleca mai departe.

– Am venit acum cu autocarul și mă mângâie doar gândul că se va uita și călătoria asta cum se uită toate cele bune și rele, își termină gândul primul vorbitor.

Contează, cum am mai spus, soarele, plajele și mările din jurul Greciei. Restul e trecător mai ales aici, când ai de petrecut doar câteva zile. Iar acasă nu te așteaptă condiții mai bune și zile mai fericite.

La întoarcere staționăm vreo oră și jumătate în Salonic, excelent prilej pentru cei dornici să exploreze, pe cont propriu, un spațiu cultural. Ghidul din România, Ramona, ne-a dat câteva repere pentru obiectivele turistice din oraș și ne-a explicat, în același timp, de unde provine denumirea de Salonic (de vreme ce în greacă e Thessalonik, nume pus evident în legătură cu Thessalia): adevărul e că Salonic e numele dat de megleniții, numeroși adineauri în împrejurimile urbei, și preluat apoi de slavii, prin intermediul cărora probabil a ajuns și la români. Pentru că nu am vizitat Roma, dar și din criză de timp, am dat prioritate celor câteva situri antice, aflate chiar în mijlocul orașului: vestigiile palatului și poarta relativ bine conservată ale împăratului roman Galerius (cu rădăcini dacice, după afirmațiile unor istorici antici), care a domnit în partea răsăriteană a Imperiului după sciziunea acestuia. În același areal se mai află Agora grecească sau Forul roman. Din For au fost excavate câteva porticuri cu celebrele arce romane din cărămidă cioplită. Ceva mai încolo e Rotonda (306d.H.), cu un oculus ca în Panteonul roman, singura clădire a Antichității funcțională până în prezent. Destinația din antichitate a edificiului este discutabilă (mausoleu dedicat lui Galerius sau, mai plauzibil, templu închinat unor zeități ale timpului). S-au păstrat și câteva biserici ridicate în epoca bizantină, unele rămase ca niște insule înconjurte de clădirile înalte ale orașului modern,

nevoit să se extindă în toate direcțiile. Predomină, din cauza soarelui arzător, nuanțele de alb, gri deschis și bej. Străzile sunt înguste, formând un spațiu interior, pentru a proteja de soarele devastator. Străzile nu par aglomerate, întrucât, ca în orice oraș european, există șosele de centură, iar punctele nevralgice – hipermarketurile, piețele, depozitele etc. – în care se concentrează lumea și mașinile sunt scoase la periferie.

Vizitând obiectivele antice și medievale, impresionează două lucruri paradoxale: pe de o parte, tentativa tuturora de a șterge urmele predecesorilor, pe de alta, dorința de a construi ceva durabil și impunător. Dar mai presus de tot coșleşte civilizația pietrei în detrimentul celei a lutului și pământului.

Hălăduind prin oraș, timpul a zburat ca o clipă. Suntem pe autostrada, acum finalizată, ce duce la vamă. Peisajul seral e monoton. Cum ajungi în Bulgaria, îți sare în ochi diferențele, deși nici Grecia nu e o țară bogată. În Grecia nu vei întâlni ordonarea și prosperitatea, caracteristice, să zicem, Austriei sau Elveției. Există un minim necesar, dotat cu gust, fără nimic în plus sau în minus.

Apoi o noapte în autocar, bruiată și de un serial rusesc, rulat până spre dimineață. Încercarea câtorva de a riposta a fost zadarnică, întrucât moldovenii nu au acel simț, cu mult mai dezvoltat la alte popoare, de respectare a liniștii și intimității celorlalți. Am fost nevoiți să vizionăm un film despre criminali, turnat după scheme cinematografice occidentale, mai degrabă în stilul lui Damiano Damiani, foarte apreciat în fosta URSS, ale cărei reflexe sunt atât de populare printre nostalgicii sovietici de toate vârstele. Personajele își toarnă whisky pe fundul paharului, fiind proiectate pe un decor al realităților cenușii post-sovietice. Muzica compusă doar din câteva acorduri acompaniază, ca în filmul despre comisarul Cattani, întreaga poveste, stoarsă până la ultima picătură. Epicul începe să mă obosească și îmi pune la încercare nervii, de parcă porucicul din filmul lui Loteanu ar fi picurat peste tine ceară topită din lumânarea aprinsă.

Acasă găsec „orașul meu din albe flori de piatră” mai pustiu ca niciodată, poate și din cauza unei duminici caniculare, care făcea aerul irespirabil, poate ca într-o vedere sinistru, luând în calcul evoluția lucrurilor de la noi, cum va arăta Chișinăul peste 20-30 de ani. Seara la televizor se dă un reportaj despre locuitorii din Veneția, care protestează vehement, fiind sătui de aflusul excesiv al turiștilor.

PROZĂ

ÎNTR-UN TARZIU

de ION ȚURCANU

Pentru L. C.

Se aude soneria. Iată că a ajuns. Destul de repede. A telefonat puțină vreme în urmă și și-a cerut permisiunea să vină. Zicea să-l vadă că nu l-a văzut demult. Mă rog, dacă vrea să-l vadă...

Deschide ușa și iat-o așa cum și-o mai amintea: înaltă, subțire, cu părul des și negru pe spate.

- Bună ziua, domnule profesor.
- Bună, bună, hai intră.
- Vă rog să mă iertați că am dat buzna așa, pe nepoftite.
- Ei lasă, nu mai umbla cu politețurile. Parcă ne cunoaștem de multă vreme, nu?
- Așa este, dar... tot parcă nu mi-i chiar comod.

Dacă nu ți-i, nu trebuia să vii.

Ea strânse ușor din umere și rumenul din obraji i se înroși mai tare.

- Am glumit, bineînțeles. Odată ce ai venit, ești bine venită. Anină haina colo în cui și urmează-mă.
- Iată, aici îmi petrec eu veacul, zice, arătându-i masa de lucru, înghesuită din trei părți de rafturi lungi de cărți ce se ridică până în tavan și care abia se vede de după grămezile de cărți împrăstiate în dezordine pe jos. Îți fac îndată loc lângă masă, că aici e mai multă lumină.

Ea, cât timp el face loc pentru scaun, își rotește privirea curioasă prin cameră.

- Ia să-mi spui ce dor te-a adus, zice el, după ce se așază dincolo de masă.
- Pur și simplu voiam să vă văd că demult nu v-am mai văzut.
- Cum de ți-a venit așa, deodată, să mă vezi?
- Nu chiar deodată. De fapt, demult mă gândeam, dar nu mă puteam hotărî. Nu eram sigură că veți dori să mă primiți.
- Da ce sunt eu – ministru, să primesc în audiențe?
- Nu, dar, oricum, nu aveam curajul să mă înfățișez așa nitam-nisam. Mă temeam să nu vă deranjez... Știu că sunteți mereu ocupat...
- Ei, ocupat, nu sunt mai ocupat ca alții. Iar cu studenții mei sunt bucuroși să mă întâlnesc oricând. Cam câți ani vor fi de când ai terminat facultatea?
- Douăzeci.
- Mulți-puțini. Pe atunci aveam anii tăi de acum. Deosebirea e că tu acum ești tânără, pe când eu atunci nu mă credeam așa. Studenții erau pentru mine niște copii pe care trebuia să-i învăț, să le dau sfaturi utile pentru via-

ță. Acum foștii studenți pot să-mi dea ei sfaturi ce și cum să fac. Uite cum se apropie vârstele. Ori viteza mea e prea mică, ori viteza lor e prea mare.

Să știți că studenții nu prea se considerau copii. Vă admirau cu toții, dar fiecăruia, mai ales băieților, nu le-ar fi convenit deloc să fie considerați copii, ba dimpotrivă, ei sau, mă rog, unii dintre ei, ar fi vrut să vă egaleze. La fete, era alta situația...

- Adică?
- Păi, multe din ele erau îndrăgostite de dumneavoastră. Veneau la prelegerile dumneavoastră ca muștele la lumină și stăteau acolo ca vrăjite, fiecare visa la o idilă... care nu se mai producea.
- Da... De fapt... nu știu...
- Cum, ce nu știi?

O vreme, ea ezită să răspundă, apoi zise:

- Poate că a fost totuși ceva...
- Ce anume?
- Nu pot să știu, dar s-a întâmplat ca ba o fată, ba alta să se laude că s-ar fi bucurat de o atenție specială din partea dumneavoastră.
- Și asta ce a putut să însemne?
- Nu prea îmi dau seama, dar este adevărat că noi, celelalte, le invidiam.
- Și voi le credeăți?
- Și da, și nu, sau mai degrabă da decât nu, pentru că asta își dorea fiecare.
- Și tu?
- Eu... eu nu am avut norocul să fiu frumoasă ca ele, de aceea nici nu îndrăzneam să-mi închipui... Le ascu-

tam cum vă caracterizau, cum și pentru ce vă admirau, cum își închipuiau că v-ați fi îndrăgostit de una sau de alta. Eu stăteam mai la o parte, vă urmăream de la distanță. Și mult necaz aveam că distanța era atât de mare.

- Da, foarte interesant. N-aș fi putut bănui niciodată o asemenea daravă. Uite cât de ușor devii ceea ce nici nu știi că poți să fii. Da, da, nu m-am așteptat la așa destăinui. Prea în loc a pornit vorba noastră. Simt că trebuie să beau ceva. Hai să mergem la bucătărie. Ia-o înainte și apoi îndată la stânga.

Se luă după ea, urmărind-o cum trecea, suplă și ușoară, peste și printre vrafurile de cărți, prin ușile înguste, legănându-și ușor pe spate parul lung și stufos.

- Dacă îmi dați voie, mi-ar plăcea să vă fac eu ceaiul sau cafeaua. Ce doriți?
- Ar fi bună o cafea. Ceva mai tărioasă. Dar am putea să gustăm și puțin vin sau cognac. Ce zici?

Ea strânge din umere, nu zice nimic.

- Bine, așa să fie. Uite, am aici un cognac pe care l-am adus acum câțiva ani din Franța. Nu prea s-a băut din el
- nu am avut cu cine. Iată că a venit și rândul lui.

Luă din bufet două pahăruțe, le puse pe masă împreună cu sticla și se așază. Ea începuse să pregătească cafeaua. O clipă îi urmări arcul lung al spatelui, întinzându-se spre raftul de sus al dulapului după cești.

- Până fierbe cafeaua, șezi puțin.
- Nu, că ar putea să dea în foc.

- Atunci oprește-o și stai jos.

Ea se așază în stânga lui, cu spatele spre fereastră. Lumina îi cade pe părul des și lucitor și pe alocuri răzbate printre șuvițe, așezându-se pe umere în câteva dungi subțiri, aurii. El se uită o clipă atent la ea și zice:

- Da, m-ai uimit cu povestea pe care mi-ai spus-o. Dar se pare că nu am ce face, trebuie să o cred.
- Nu e o poveste, chiar așa fost. Și... cumva... mai este...
- Și ce ar trebui să înțeleg din vorba asta?
- Păi, pentru unii poate că doar a fost, dar s-ar putea ca pentru alții să nu se fi terminat.

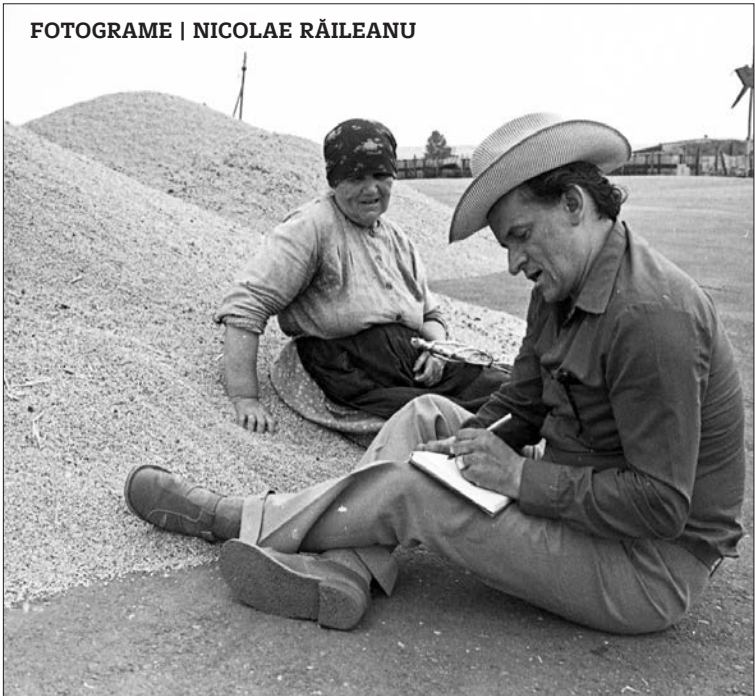
El o privi iar cu atenție. Părea încurcat. O apucă ușor de mână, dar nu găsi altceva decât să întrebe:

- Și cui închinăm pahăruțul acesta?
- Știu eu? Poate pentru povestea aceea care nu s-a terminat.
- Și cine ți-a spus că ești urâtă?
- Nu e nevoie să-mi spună cineva, știu eu.
- Greșești amarnic. Și de atâta nu te-ai mai măritat?
- Nu de atâta, că puteam să o fac oricum, dar oricum nu ar fi avut niciun rost.

El abia acum observă că timiditatea ei de la început dispăruse. Îl privea acum liniștită, direct, și în privirea ei calmă și adâncă i se părea să fie ceva ce îl avea în vedere pe dânsul. Îi strânse ușor mâna. Și mâna ei răspunse.

Emilian Bucov și Leonida Lari la USM (1978)

Liviu Damian, consemnând mărturiile unui „om al muncii”. Căușeni, 1978

© N. RĂILEANU

EMINESCU IN VIZIUNEA ARTIȘTILOR PLASTICI

de DUMITRU APETRI

În monumentală sa lucrare *Mihai Eminescu. Dicționar enciclopedic* (Chișinău, 2012) acad. Mihai Cimpoi citează următoarea afirmație a ilustrului scriitor englez G.B. Shaw: „Eminescu este pictural ca Delacroix și muzical ca Berlioz”, adăugând că iscusita observație poate fi extrapolată asupra întregii intertextualități muzical-vizuale a operei eminesciene. Tot aici aflăm o constatare extrasă dintr-un manuscris eminescian în care se spune că lumina și culoarea sunt în stare să etaleze „nuanțele cele mai adânci ale spiritului” (p. 419).

Acest adevăr a fost înțeles de maestrul și magicianii culorii și luminii de pe mapamond și, spre satisfacția neamului românesc, dispunem actualmente de o *Eminesciană plastică* și de *O istorie a literaturii române desenată de marii graficienii ai lumii* (București, 2009). Autorul neobișnuitei istorii este inginerul și graficianul ploieștean Nicolae Ioniță, care a întocmit un proiect cultural ce s-a realizat în două lucrări-albume foarte originale: *Luceafărul. Mihai Eminescu, simbol central al românismului în viziunea artiștilor plastici din întreaga lume* (format mare, 44 p.) și *Eminescu, ziaristul* (format obișnuit, 48 p.), ambele editate la Ploiești, la editura Karta-Grafic, în 2016, sub egida ziariștilor profesioniști din România.

Autorul prefeței din primul album citat, intitulată *Luceafărul sau dimensiunea Eminescu în cheie post-modernă*, Marian Nencescu, informează admiratorii de opere picturale că publicarea faimosului număr din „Dilema” (1998), urmat de reunirea în volum a textelor („Cazul Eminescu”, 1999), care căuta să nege actualitatea marelui poet și ziarist „a avut ca efect reevaluarea, fără precedent pe noi baze estetice și teoretico-aplicative, a întregii sale creații”. S-a lărgit spectaculos, zice autorul, câmpul cercetării, dincolo de granițele strict literare, mergând către zone abordate cândva cu rezervă, inclusiv reprezentările plastice inspirate din creația poetului, iar spiritul eminescian, susține pe bună dreptate prefăcătorul, are capacitatea de a-i transfigura artistic pe creatorii din toate domeniile. E o argumentare foarte convingătoare a interesului general pentru genialul poet și publicist manifestată, în primul rând, de magicienii ai culorii, de graficieni și de sculptori etc. Așadar dispunem, în ultimele decenii, și de o eminesciană în cinematografie și de altele în filatelie și medalistică.

Autorul proiectului *Luceafărul* este un meșter al ironiei, e președinte al Departamentului pentru Europa de Est a Organizației Internaționale a Caricaturiștilor, iar inițiativele lui, zice prefăcătorul, „reprezintă un experiment artistic fără precedent la noi, o tentativă reușită de internaționalizare a gloriei poetului național dincolo de hotarele țării” (p. 6).

Fiecare dintre cititorii operei eminesciene poartă în memorie chipul marelui clasic într-un anume fel, în dependență de imaginație, de specificul structurii psihice și altele, de aceea familiarizarea cu creația neobișnuită a marilor pictori ilustratori, totodată caricaturiști, va fi o adevărată revelație. Am zis *neobișnuită*, întrucât caricaturiștii trec chipul sau fenomenul printr-o metamorfoză specifică viziunii, imaginației și intenției lor. Unele laturi ale chipului uman sau ale fenomenului existențial sunt exagerate, altele diminuate sau eclipsate. Adeseori disproporționările sunt însoțite de elemente excentrice, extravagante, bizare, ciudate, care amuză, îmbogățind închipuirea, în cele din urmă – delectând spiritul.

Alături de chipul poetului își fac apariția frecvent *Luceafărul*, *Tricolorul*, pana măiastră de poet și publicist, adorata Veronică, imaginea Universului, a Globului pământesc, a ziarului „Timpul”, stocuri de cărți sau exemplare de carte în plutire liberă, inimioare, lauri etc. Întâlnim și astfel de imagini: Eminescu și Caragiale strâng la piept portretul Veronicăi Micle, din bogatele plete ale scriitorului se înalță spre ceruri un nud, un chip duos feminin îi așază scriitorului pe frunte coroana de lauri și altele, toate interesante și elocvente. Bogăția de idei și sugestii, subliniază prefăcătorul, e un semn că cei mai mulți dintre autorii planșelor „sunt familiarizați nu doar cu *universul spiritual* al poetului, ci și cu *slăbiciunile* unei vieți consumate în idee” (p. 7).

Albumul *Luceafărul* va trezi interesul publicului și prin versiunea în limba română și germană a marelui poem eminescian, tălmăcirea aparținând doamnei Mite Kremnitz. E prima versiune, realizată în 1885.

Volumul *Eminescu, ziaristul* are cam aceeași compoziție ca și *Luceafărul*. Dacă primul e inaugurat de un studiu introductiv, al doilea – de o prefată semnată de Nicolae Ioniță, autorul ingeniosului proiect, iar lucrările pictorilor ilustratori sunt însoțite de pasaje extrase din publicistica eminesciană. Operelor iconografice, executate în linii mari după modalitățile creative expuse mai sus, li se alătură imagini ale revistelor „Timpul” și „Convorbiri literare”, poze minuscule ale câtorva membri ai „Junimii”, stiloul jurnalistului „încărcat” cu gloanțe, pana de gâscă în acțiune sau în zbor liber. *Luceafărul* e surprins revărsându-și darnica și nobila lumina asupra chipului fizic al marelui poet și publicist.

În precuvântul intitulat „Mihai Eminescu și Marea Unire”, N. Ioniță menționează: „Mihai Eminescu a fost unul dintre primii oameni de cultură română care au înțeles importanța covârșitoare a ideii de Unire în politica poporului nostru pentru Unitate Națională și pentru Independență” (p. 3).

Antologatorul volumului merită toată lauda atât pentru gustul rafinat cu care a selectat planșele pictorilor, cât și pentru dibăcia cu care au fost alese pasajele de publicistică eminesciană. Extrasele accentuează că în România se făcea „o politică necoaptă” și că de ea se va putea scăpa doar prin „creșterea morală a generațiunii tinere și a generațiunii ce va veni”.

Sunt vizați aspru demagogii („Răul esențial care amenință vitalitatea poporului nostru este demagogia”), străinii cu funcții mari în așezămintele de stat, dar indiferenți față de soarta poporului („Arta de a guverna în România este sinonimă cu arta de a amăgi poporul”), partidele cu griji și interese pur personale etc., etc.

În unele dintre pasaje marele publicist optează pentru: legea conservării naționalității, credința creștină, pământul Basarabiei care „țipă sub condeie rusești”, civilizația adevărată și alte aspecte importante ale vieții sociale și culturale din Țara Românească.

Așadar, ne aflăm în posesia a două lucrări-album care ne produc trăiri estetice, dar și o mare satisfacție intelectuală. Ne bucură ochiul atât operele artiștilor plastici din 93 de țări, dar și selecția operată în textele eminesciene: prima tălmăcire în germană a poemului *Luceafărul* plasată alături cu originalul și meditațiile foarte actuale și prețioase extrase din inegalabila publicistică a neîntrecutului clasic român.

FIRUL CU PLUMB

LIVIU DAMIAN

CE-I POEZIA?

Ce-i poezia? Un altoi
de gânduri vechi, de gânduri noi.
Și invers, am mai zice noi.
Un fel de junghi
în verde trunchi.

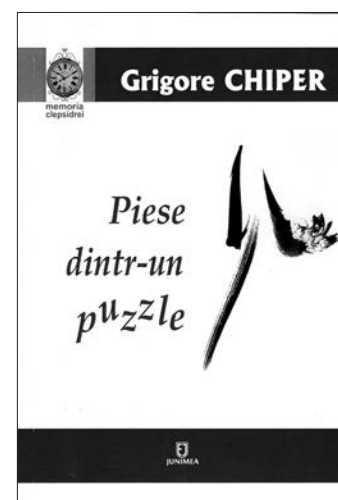
Un fel de rană ce ascute
simțirea ramurilor mute
până-o prefăc-n verde clar
rodind căpușă și pojar.

Un fel de junghi
în verde trunchi
ce parcă-n glumă, parcă-n joacă
două dureri le întorloacă
și-apoi se-aruncă-n plină vară:
să piară, să răsară.

Din rană crește ramul.

(Altii pe o tulpină vorbitoare, 1978)

NOI APARIȚII

GRIGORE CHIPER
PIESE DINTR-UN PUZZLE
PSEUDOJURNAL
CUVÂNT ÎNȘOȚITOR DE IOAN HOLBAN
IAȘI, EDITURA JUNIMEA, 2017

ESEU

DESPRE UN ALT FEL DE FRUMUȘEȚE (IV)

de ADRIAN CIUBOTARU

SPECULUM MAIUS

Pentru Umberto Eco, cel mai tipic aspect al sensibilității estetice medievale este viziunea simbolico-alegorică asupra universului. Capitolul 6 al studiului, poate cel mai captivant pentru un literat, ne spune tot ce trebuie să știm despre mentalitatea simbolistică a omului medieval.

În general, sunt lucruri cunoscute: “(...) pe de o parte, fabulația simbolistică servea tocmai la recuperarea acelei realități pe care doctrina nu reușea întotdeauna să o accepte; pe de altă parte, ea fixa prin semne comprehensibile aceleași adevăruri doctrinale care, într-o elaborare discursivă, puteau avea un gust amar.” Autorul este, prin urmare, de acord cu interpretarea tradițională a chestiunii, potrivit căreia alegorismul epocii se naște din nevoia de a traduce în simboluri principiile de credință, dar subliniază că acesta reflectă, de asemenea, obsesia medievalului pentru corespondențe.

Teroarea și incertitudinile pe care le trăiește omul marcat de o religie deopotrivă soteriologică și apocaliptică, într-un ev străbătut, la rândul-i, de crize multiple, solicită imperios o explicație consecventă și inteligibilă a lumii, o limpezire și, în același timp, anulare a tuturor contradicțiilor aparente, o integrare a tuturor aspectelor, vizibile sau invizibile, într-o imagine unitară și accesibilă, în care toate elementele componente “se îngână și-și răspund”. Cu mult înaintea modernului Baudelaire, medievalul descoperă că uni-

versul este un “codru de simboluri”, că natura este alfabetul pe care trebuie să-l înveți pentru a înțelege logosul divin, legile după care este orânduită și după care funcționează creația.

Mitopoieza este un proces neîntrerupt; ea trece, nestingherită, din Antichitate în Evul Mediu, desfășurându-se după aceleași legități. Doctrina aridă, intelectualizată a Bisericii nu-l poate opri pe omul de rând să gândească lumea în icoane și nu în idei. Credincioșii nu mai nascocesc zei, dar continuă să sacralizeze lumea profană, atribuind (aproape) fiecărui lucru valoarea unui semn, a unui simbol, a unei epifanii. Animalele, culorile devin simboluri în urma unor revelații pe care azi le-am numi mai curând poetice decât mistice. În miezul revelației e identificarea unei asemănări care face posibilă metafora: penele perfect egale ale struțului îl determină pe medieval să vadă în această pasăre un simbol al justiției; pelicanul devine simbolul lui Hristos pentru că “își hrănește puii smulgându-și cu ciocul bucăți de carne din piept” etc. În fond, căutarea, descoperirea sau “intuirea” corespondențelor este, pentru imaginație, ceea ce armonia și proporția (mai exact, relevarea acestora) este pentru rațiune. Ambele procese psihice sunt complementare, răspunzând aceleiași aspirații spirituale către unitate, către o imagine unificată și noncontradictorie a lumii, în care totul este la locul său, e justificat și legitim.

Unii scriitori creștini au înțeles mai bine, dar și mai devreme decât alții această necesitate. De exemplu, Beda Venerabilul, care dovedește că “alegoriile ascut spiritul, înviorează expresia, ornează stilul”.

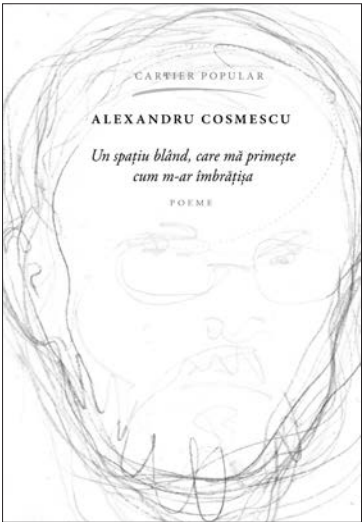
Sau Pseudo-Dionisie Areopagitul, care îi stimulează pe credincioși să confere cât mai multe atribute divinității, oricât de inadecvate, nu pentru a arăta ce este Dumnezeu, ci mai curând ce nu este și, astfel, a-l cunoaște mai bine prin necunoaștere, prin negație. Un fel de “pansemioză metafizică” ce rămâne apofatică la Dionisie, dar își schimbă semnul la alți autori creștini, pentru care simbolul devine modalitatea esențială de a accede la divinitate. O modalitate mult mai potrivită decât cea pe care o reprezintă discursul rațional – lucru înțeles și de un papă reformator precum Grigorie I, ce a întrezărit și consacrat rolul esențialmente didactic al imaginilor și al discursului alegoric în păstoria turmei.

Dincolo de aceasta, are loc extinderea alegoricului de la natural la scriptural. După ce Clement din Alexandria declară că cele două Testamente sunt pe cât de distincte, pe atât de complementare, Origen încearcă să demonstreze că “Vechiul Testament este imaginea celui Nou”. Cu alte cuvinte, scrierile veterotestamentare trebuie citite nu doar literal, ci și ca metafore ale scrierilor nou-testamentare sau ca niște coduri *in factis* și *in verbis* ce incifrează opera evangheliștilor, în particular, și mesajul cristic, în general. De aici, Vechiul Testament ca simbol sau alegorie a Noului Testament. [Umberto Eco ne atenționează că Evul Mediu nu a făcut distincție între simbolic și alegoric. După cum se pare că nu a făcut-o nici Antichitatea; cf. Auerbach et alii. Potrivit italianului, o primă tentativă de delimitare conceptuală a alegoriei de simbol i-ar aparține abia lui Goethe.] Consecințele

nu doar teologice, ci și filologice ale unei asemenea abordări sunt greu de neglijat: în primul rând, astfel ia naștere discursul teologal însuși, care nu mai este doar “un discurs despre Dumnezeu, ci despre Scriptura sa”; în al doilea rând, odată cu Origen, textele încep să fie interpretate la mai multe nivele de semnificație. De acum încolo, se va vorbi despre sensul literal, sensul moral (psihic) și sensul mistic (pneumatic) al Scripturii. Ceva mai târziu, triada literal-tropologic-alegoric va genera teoria celor patru sensuri ale Bibliei – literal, alegoric, moral și anagogic – și, prin extensie, va oferi o schemă de interpretare și pentru alte texte decât cel sacru. În așa fel, se creează premisele hermeneuticii renașcentiste din care se va inspira, cu timpul, și o bună parte a demersului filologic modern.

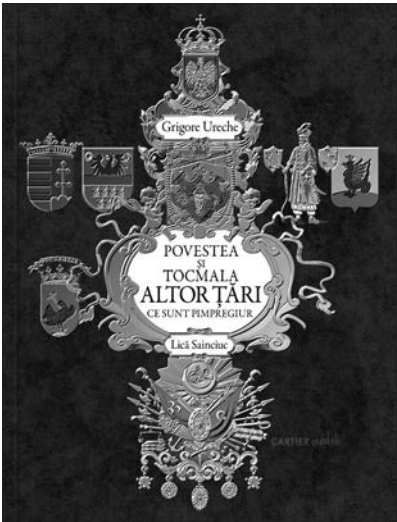
Modernitatea nu este anticipată însă numai de teoriile protohermeneutice ale lui Origen, ci și de teoria semnelor pe care o dezvoltă Sfântul Augustin (Eco citează din *De doctrina christiana*, alții preferă *De Dialectica*, dar o expunere mai clară, mai catihetică, dacă vreți, a “semioticii” augustinienne, de certă sorginte stoică, e de găsit mai curând în *De Magistro* – lectură obligatorie mai ales pentru cei care cred că totul a început de la Ferdinand de Saussure). Pentru Eco, teoria lui Augustin depășește contextul alegorismului medieval, întrucât fixează “o regulă pentru recunoașterea expresiei figurate, care rămâne valabilă și astăzi”, mai precis, pentru recunoașterea strategiilor textuale cărora astăzi le atribuim, în sens modern, “valoare simbolică”.

NOI APARIȚII • EDITURA CARTIER • NOI APARIȚII

ALEXANDRU COSMESCU
UN SPAȚIU BLÂND, CARE MĂ PRIMEȘTE CUM M-AR ÎMBRĂȚIȘA (POEZIE)
EDIȚIA A II-A

„Într-o lume în care violența e tot mai prezentă, în varii forme, în care chiar și poezia, uneori, pare să fie una dintre ele, Alexandru Cosmescu face loc în paginile volumului său blândeții – la care se adaugă liniștea, frumusețea, generozitatea (...), expresia a tot ceea ce e pur și simplu prietenos (...). Se întorc lucrurile astea în poezie, readuse de un personaj straniu, cel al cărții de față, de-o puritate salingeriană, apropiată și de cea a prințului Mășkin, dar și de-o exigență de sine asemănătoare doar cu aceea a dandy-lor de altădată, care își doreau o viață fără greșală: «să trăiești și să mori în fața unei oglinzi» era deviza lor. Versiunea din Un spațiu blând, care mă primește cum m-ar îmbrățișa: «vreau ca viața mea să/ fie un scenariu din care/ nu schimbi// [...] nimic ce să tai/ ca și cum ai porni camera/ ai lăsa-o 2 ore și/ totul ar fi perfect»”.

GRIGORE URECHE
POVESTEA ȘI TOCMALA ALTOR ȚĂRI CE SUNT PRIMPREGIUR
ÂNLESNITĂ PENTRU A SE PUTEA CETI ÎN VACUL XXI & FRUMOS ÎMPODOBITĂ CU ȘASE HĂRȚI ȘI ALTE ZUGRĂVELI DE CĂTRE LICĂ SAINCIUC

„Cine nu l-a cunoscut în copilărie — uneori chiar fără să știe — pe Lică Sainciuc, de fapt, nici nu s-a născut — așa se glumește la Chișinău. Nicio literă de alfabet nu a intrat în mintea mai multor generații de copii fără ca, mai întâi, să se regăsească în culoare, în desen, în fascinantă pictură a acestui artist de la Chișinău.”

DAN NEGARĂ

DEBUT

CENACUL REPUBLICA

ATELIERUL VLAD IOVIȚĂ

VERONICA ȘTEFĂNEȚ

Pe Dan Negară (născut în 1989, Orhei, Republica Moldova) l-am cunoscut la Cenușarul Republicii al Bibliotecii Naționale, pe care îl frecventează cu regularitate, fiind atent la tot ce se întâmplă astăzi în poezie, de la generațiile mai mari, la congenerii săi. Când i-am văzut primele poeme, l-am invitat să citească la cenușaru pentru a înțelege mai ușor nu atât ce îi reușește de minune, cât mai ales unde ar trebui să muncească mai mult. De la primul său eveniment la Republica până în momentul de față, a ars etape, a citit și scris multă poezie, a încheiat un volum, care a ajuns în lista scurtă a concursului de debut organizat de Casa de editură Max Blecher. Dan Negară are tot ce îi trebuie să se impună ca poet, nu doar prin imaginație, ci și prin răbdarea cu care revine la textele scrise. **(Moni STĂNILĂ)**

ÎMI ÎNVÂRTESC UN TUTUN

e umed și lipicios aerul
nările cailor din Chiapas ne sorb cu fluierat
iertător
am fost înfrânți ghemuiți în măști balaclave
cântam that's me in the corner
that's me
și doar când treceau copiii ținându-se de mână
ne priveau de parcă nu am fi imaginari
nu am nicio treabă cu cenzura
munca ne va umple cupa cu lene
și o vom bea până la capăt
ultimul sfârșit al lumii e o pisică pentru o femeie singură

nu am să greșesc azi, nu am să intru în casă
stau ca un boboc de bujor pe o scrisoare tibetană
cu inima care aduce moarte înăuntru
și mi-o păzesc
de parcă aș fi în țara unde singurul mod de supraviețuire
e comerțul cu organe pentru transplant
țara cyberpunk unde lucrurile perfecte sunt cele uzate
cu cabluri atârând în afară ca intestinalele de îngeri
sunt lucrurile simple –
umbra unui pom din livadă care îți salvează ochii de soare
sau faptul că numele ei este un palindrom

ȚIN MINTE CUM PÂRLEAM DE CRĂCIUN PORCUL

i-a rămas conturul pe o poartă de lemn
îl iubeam ca pe un prieten
îl eliberam din coștereață și zburda ca o planetă albă
prin toată grădina cu câinele și iezii
m-am rugat pentru el când mâncam șoric

CRESC ORGANE ÎN AFARĂ

și mi le bag în mine
tu mă urmezi prin lanul de ciulini
în rochia cu flori
soarele e un stomac artificial
ne digerează
noi încă mai credem în vitamina D

am usca lăcustele biblice
și ronțai în nopți de iarnă
privind roboții replicându-se după geam
am face lapte din gândacii de bucătărie
am umple sânul Africii cu el

Veronica Ștefăneț s-a născut la 15 decembrie 1985 în orașul Chișinău. În anul 2006 a terminat Facultatea de Jurnalism și Științe ale Comunicării din cadrul Universității de Stat din Chișinău. Am cunoscut-o în această vară, la o ședință a atelierului de poezie și proză „Vlad Ioviță” de pe lângă biblioteca municipală B.P. Hasdeu, unde a venit să ne citească din poeziile sale. Timidă și tăcută, Veronica s-a transformat cu totul când a început să-și declame versurile, devenind sigură pe sine și puternică. Încă de la prima lectură, m-a convins că e o poetesă adevărată. De atunci, i-am citit cam tot ce a scris și mi s-a creat impresia că poeziile ei atât de dramatice în esența lor aduc ceva nou în literatura română contemporană. Cred că are un mare viitor în față. **(Dumitru CRUDU)**

X X X

Scot oglinda de pe perete
O reazem de geam și-mi pun un scaun în față.
M-așez, inspir adânc
Ajustez umbra să-mi împartă fix în două fața
Analizez linia trasată
Verific reflecția
E un joc mai vechi
știu regulile:
Las la o parte discreția
Aud un foșnet în spate
Mă întorc, nu e nimeni străin
În colțul camerei se strâng norii de ploaie
Vor să fugă prin geamul deschis pe cerul senin.
Mă-ncrunt, dar îi las în voia lor să se prostescă
Analizez imaginea din față cu o privire străină
Pe stânga – adolescent
Pe dreapta – o bătrână
Închid un ochi
Mă uit
Tresar. Orbită de lumină
Ezit pe celălalt să-l încerc
Dar mă hotărăsc
Privesc atent.
Nu-mi place, dar accept ușor
Din celălalt ochi curge venin.
Mă strâmb oglinzii. Număr pân' la patru
Încerc să mimez,
nu-mi iese concomitent cu ambele părți – masca de teatru
Expir.
Lent număr până la cinci.
Mă ridic. Colțul camerei e pustiu
Exercițiul s-a terminat aici.
Îmi aprind țigara, fumez.
Acum mă simt echilibrată
Îmi amintesc de Karpman și zâmbesc ironic.
Lumea mea nu e triumfi
Lumea mea e ca oglinda
Mutată din loc
și pătrată

X X X

Dragostea supremă a lui Zveig
Eu nu știu care ar fi leacul
Dar l-aș iubi chiar și pe dracu
Să nu rămână neîubit
Să-l țin de mână până pleacă
Să-l văd că moare fericit.

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

TOTI OAMENII KREMLINULUI

de MIHAIL ZĂGAR

MIHAIL ZĂGAR (N. 1981) ESTE UN JURNALIST ȘI SCRITOR RUS. ÎNTRE 2000-2009 A FOST CORESPONDENTUL ZIARULUI KOMMERSANT ÎN ZONELE FIERBINȚI ALE LUMII (IRAK, LIBIA, PALESTINA, UCRAINA, KÂRGÂZSTAN, KOSOVO ETC.), EXPERIENȚĂ REFLECTATĂ ÎN VOLUMUL “RĂZBOI ȘI MIT” («БОЙНА И МИФ»). CONFERENȚIAR LA MGIMO ÎNTRE 2003-2009. PÂNĂ N 2015 ESTE REDACTOR-ȘEF LA POSTUL DE TELEVIZIUNE “DOJD”, PE ATUNCI INDEPENDENT. ÎN 2015 APARE «TOȚI OAMENII KREMLINULUI», UN ADEVĂRAT BESTSELLER (PESTE 100 000 DE EXEMPLARE VÂNDUTE NUMAI ÎN RUSIA), TRADUS ÎN LIMBILE POLONEZĂ, GERMANĂ, BULGARĂ, FINLANDEZĂ, CHINEZĂ ȘI ENGLEZĂ. SVETLANA ALEKSIEVICI, BORIS AKUNIN Ș.A. AU APRECIAT ÎNALT AUTORUL PENTRU ABORDAREA IMPARȚIALĂ ȘI SERIOASĂ A ISTORIEI RECENTE A RUSIEI.

FRATE PENTRU TOTDEAUNA*

La 11 mai 2000, la trei zile după prima inaugurare a lui Vladimir Putin, în cinematografe a început proiectarea filmului *Fratele-2*. Povestea unui veteran al războiului cecen care pleacă în America să-l ajute pe fratele unui prieten căzut în război. Acolo el luptă cu mafia ucraineană (cu strigătele „Voi, nemernicilor, o să-mi răspundeți și pentru Sevastopol”), cu polițiștii americani („Are you gangsters?” – „No, we are Russians”) și îi salvează pe concețâtenii ajunși la ananghie („La război rușii nu-i abandonează pe ai lor”). Monologul culminant al eroului principal sună așa: „Ia spune-mi, americanule, în ce constă puterea? Oare în bani? Iată, și fratele spune că în bani. Tu ai mulți bani, ei și? Uite, eu cred că puterea constă în adevăr. Cel care are adevărul este și cel mai puternic”.

Cinematografia rusească se afla în acea perioadă într-o stare lamentabilă – erau turnate puține filme, iar publicul nu le vizi-ona. Însă *Fratele-2* a devenit un superhit. În anul 2015, amestecătura de antiamericanism cu patriotismul voit simplu a devenit un mainstream politic, însă atunci ea arăta surprinzător și chiar proaspăt. Nu a fost nevoie de nicio comandă de stat dată de sus – a fost suficientă comanda socială a țării cuprinse de criză, comandă pe care au și intuit-o autorii.

Filmul a produs o impresie profundă asupra multor spectatori, inclusiv asupra președintelui Putin și a directorului FSB, Nikolai Patrușev. Amândurora le plăcea să reproducă în interviuri citate din film: „Spune-mi, americanule, în ce constă puterea?” Antiamericanismul din viața de toate zilele, a cărui întruchipare era filmul *Fratele-2*, corespundea foarte mult atât concepției despre lume a lui Patrușev, cât și intereselor lui politice.

Oamenii din anturajul lui Vladimir Putin spun că Nikolai Patrușev este cea mai subapreciată de către opinia publică figură din conducerea Rusiei. Asume Patrușev a devenit ulterior creierul majorității operațiunilor speciale ale lui Putin. De exemplu, alipirea Crimeei. Patrușev nu este nicidecum omul lui Putin, cu toate că i-a fost adjunct în FSB. Se vorbește că Putin nu voia nicidecum să-l vadă pe Patrușev în calitate de succesori la FSB. Acesta însă reușea întotdeauna să se mențină în șa.

Asume Patrușev îi băga mereu în cap lui Putin că dușmanii sunt de jur împrejur, că nu se poate avea încredere în americani, că FSB este pilonul necesar fără de care nu se va putea menține la putere. În decursul tuturor anilor zero, Patrușev, care conducea FSB, era una dintre cele mai nonpublice figuri din conducerea rusă. Într-un interviu, el i-a numit pe angajații FSB „noii nobili” ai Rusiei, dar nu și-a exprimat alte viziuni politice. Și cu atât mai mult, nu comenta niciun act terorist dintre cele care se produceau în țară, cu toate că tocmai instituția lui răspundea de lupta cu terorismul. În 2008, devenind președinte, Dmitri Medvedev l-a concediat pe Nikolai Patrușev din postul de director al FSB din cauza unei boli grave și l-a transferat în funcția mai puțin responsabilă de secretar al Consiliului de Securitate. Dar Patrușev a învins în curând boala și odată cu revenirea la Kremlin a lui Putin a desfășurat din nou o activitate politică furtunoasă. După alipirea Crimeei a început a face comentarii în chestiunile securității Rusiei și ale politicii externe.

Până atunci doar președintele Putin și ministrul Afacerilor Externe Serghei Lavrov se pronunțau în privința acestor teme. Astfel, Nikolai Patrușev a devenit principalul șoim rus, prima persoană a partidei „antioccidentale” și „antiamericane” în conducerea rusă. Doar lui i se permitea să blameze în gura mare conjurația mondială. La 15 octombrie 2014, ziarul de stat „Rossiiskaia gazeta” a publicat un interviu cu el – un manifest de program cu denumirea „Cel de-al doilea război rece”.

Cam din acea zi antiamericanismul cotidian, care cu anii a acumulat popularitate în societatea rusă, s-a transformat într-un antiamericanism „științific”, care a fost prezentat în calitate de nouă ideologie oficială rusă. În interviu Patrușev și-a expus propria versiune a istoriei contemporane a Rusiei: Uniunea Sovietică s-a destrămat în urma planului elaborat de Zbigniew Brzezinski și CIA, pentru slăbirea economiei sovietice. Însă după destrămarea URSS, războiul rece nu s-a terminat nicidecum: SUA și-au trasat obiectivul să dezmembreze Rusia. De asemenea, SUA și alte țări occidentale au provocat în mod deliberat războiul din Cecenia („extremiștilor și susținătorilor lor din Rusia le-a fost oferit sprijinul serviciilor speciale ale Marii Britanii, SUA, precum și al aliaților din Europa și din lumea is-

lamică”); în toți anii postsovietici SUA au pregătit criza din Ucraina („Ca rezultat al acestei activități în Ucraina a fost crescută o generație întreagă, complet otrăvită de ura față de Rusia și de mitologia „valorilor europene”).

Însă scopul adevărat al Occidentului este anume lovitura asupra Rusiei („Dacă nu s-ar fi produs catastrofa din Ucraina, s-ar fi găsit un alt pretext pentru activizarea politicii de „reținere” a țării noastre”).

În interviurile sale ulterioare Patrușev a dezvoltat acest gând, adăugând acuzații la adresa SUA: de la crearea ISIS până la renașterea nazismului în Țările Baltice și Ucraina. În ele el îl cita constant pe fostul secretar de stat al SUA, Madeleine Albright. Ea, chipurile, ar fi spus: este „inechitabil” că „sub stăpânirea Moscovei” au ajuns teritorii atât de imense și de bogate în resurse naturale ca Siberia și Extremul Orient. Însăși Albright neagă că a spus-o, și nu s-au mai găsit alte confirmări că ar fi făcut-o, însă în iulie 2015 jurnaliștii au găsit prima sursă a mitului: confesiunile unui fost ofițer al serviciilor speciale ruse care încă în 2007 spunea că FSO (Serviciul Federal de Pază) s-a folosit, chipurile, de parapsihologi pentru a citi gândurile politicianilor occidentali. Printre altele, ofițerii-medium au citit gândurile secretarului de stat Albright privind faptul că Rusiei nu trebuie să-i aparțină Siberia bogată în resurse.

Astfel, conducerea rusă s-a prins ca și cum singură în plasa propriei propagande. Acum despre culisele politicii mondiale au început să sporovăiască, pe lângă băbuțele de la scara de bloc și pe lângă canalul Rusia Today, menit să-i seducă pe amatorii teoriilor conspirației din toată lumea, și cele mai influente persoane oficiale din țară.

Nu era primul caz când în Rusia iau naștere niște mituri istorice care apoi influențează politica reală. Astfel, la sfârșitul secolului XIX, în Imperiul Rus a apărut un fals ca „Protocoalele înțelepților Sionului” – „planul de cucerire a lumii de către evrei”, chipurile furat de la ideologul sionismului, Theodor Herzl. Acest fals a provocat, printre altele, pogromurile evreiești din Rusia. A fost publicat în SUA, iar apoi, în tiraje enorme, în Germania nazistă. Iar în anii '90, în Rusia a început să circule un la fel de fictiv „plan al fostului director CIA, Allen Dulles” de descompunere morală a societății sovietice. El a devenit argumentul

cel mai important al antiamericanismului și neoimperialismului postsovietic. Un proeminent om de stat (nicidecum „silovik”, dimpotrivă, liberal) mi-a relatat o poveste despre acordul din 1972 dintre URSS și SUA cu privire la interzicerea armelor biologice. Uniunea Sovietică, în pofida acordului semnat, firește, producea arma biologică. Dar la sfârșitul restructurării Gorbaciov a închis aceste programe și i-a lăsat să intre în țară pe inspectorii americani. Concomitent, specialiștii ruși s-au dus cu inspecții în SUA. Paradoxul constă în faptul că americanii au depistat imediat că URSS a încălcat acordul din 1972, iar specialiștii noștri nu au găsit nimic în SUA. Ce concluzie trăgea înaltul funcționar de stat care a relatat această poveste? „Americani ne-au înșelat din nou, rezuma el. Desigur că și ei aveau arma biologică, pur și simplu noi nu am găsit-o”. „De unde atâta încredere? I-am întrebat eu. Oare chiar nu se poate admite că americanii au fost cinstiți și nu au încălcat acordul?” – „Desigur că nu. Crezi că sunt mai buni ca noi? Dacă noi l-am încălcat pe ascuns, de ce ei ar fi trebuit să-l respecte?” S-ar putea ca antioccidentalismul politicianilor ruși că nu fie paranoia, ci un calcul subtil. Ei își cunosc electoratul și se străduiesc să vorbească cu el în aceeași limbă. „După „protestele de baltă” din anii 2011–2012, ei se orientează spre masele populare largi. Iar acestora le place teoria conspirației, nu le place America. Mai mult decât atât, conducătorii ruși știu că dacă nu-i oferi telespectatorului un răspuns simplu și verosimil la întrebarea geopolitică ce îl macină, el va născoci singur ceva mai rău.

Totuși, și această teorie este conspirațivă. Nu există niciun fel de dovezi că funcționarii ruși sunt atât de ingenioși. Mai degrabă aceștia cred într-adevăr în propriile scorneli. Prieteni pentru totdeauna. Dacă această carte ar mai fi continuat, eroul următorului capitol ar fi devenit Nikolai Patrușev. Iar mai încolo, cine știe de câte capitole am mai fi avut nevoie... Vladimir Putin mai are încă foarte mulți prieteni: Iuri Kovalciuk, Arkadi Rotenberg, Ghennadi Timcenko, același Vladimir Iakunin (...). Fiecare dintre ei își așteaptă cu siguranță momentul. (...)

* **Fragment din cartea „Toți oamenii Kremlinului”, în curs de apariție la editura Cartier. Traducere din rusă de Vsevolod CIORNEI.**